

Prof. Jan Łoś

GRAMATYKA JĘZYKA
STAROSŁOWIAŃSKIEGO

KRAKÓW 1909.

a się wyrażała up zakonъ - Zákaron, słownie-
 o Ika βιροι i t.d. Natomiast greckie - o niekiedy
 a κωδασκα w wyrovia się pax - u up. solomu
 ni Zogr. 156, rumeska mi Ass. 119- g'wpaĩos, je
 piskupъ Supr. 38- i'w'okoĩos i t.d. Niekiedy
 kam. - o spotykamy. se ale w starych kabyt.
 kach, zdarza się to nadko up. t'k'k' me Zogr.
 62 ob. t'k'k' me of co według Sobolewskiego: Le,
 kci, 27 może przedstawiać dwie różne formy,
 w Mar. ubu kam. ubo 228, pumičati sę kam.
 poučati sę 294, grubu kam grobu 308 - mogą
 być omyłkami. Z tego więc nie można wnosić,
 aby w niektórych pozycjach o wymawiane by,
 to w sposób mniej otwarty, i dopiero w później-
 szym okresie języka bułgarskiego - o cześć wy,
 mienia się na - u.

Samogłoska - i po samogłosce i na końcu,
tę wyrazów poprawnie wymawiana była z pre-
jotacją.

Tamogiosha-u barmiała jak polskie u a choć
niekiedy spotykamy w gdxiejszym oxcchiwa,
Czom stib ar 2

li u np. v v godiv v šim v Supr. 121, v v god v nik v
ib. 142. i w innych formach od pnia god lub o v.
wrotuie: uselenaja Mar. 196, to jednak mamy tu
raczej mniej zwykłe w innych językach słowian,
skich wycie prefiksów -u, v v- (Pobol. Lekcii 29)
Ze względu na to, że greckie -o niekiedy wyrażano
przez stit. u, moxina padrii, że jednak to ostatecznie
było jaśniejsze od greckiego -u.

Samogłoska -y nie mogła być tak wymawiana,
jak dalsiejsze polskie y, gdyż nie palatalizowała
poprzedzających k, g, por. keyj, gybnęti. Mimo
to niekiedy na jej miejscu spotykamy -i np. ribe
Zogr. 57, griset v Pav. 44. ot v kriti ib. 131. pokri.
vaše Clox. 2, likuimi (1. pl.) cieszy my się / Supr. 236
i odwrotnie: ěipohryty Pav. 78, farysěi Clox. 10,
vlasfym lějet v (bluxei) / Asv. 49. Najczęściej to by-
wa po r, co moim zdaniem odnieść do bardzo wczes-
niej epoki por. pols. skrzydło rus. krylo a prast.
kridlo, krydlo i t. p. w innych wypadkach mo-
ga to być omyłki.
§10. Jak wiadomo język prastłowiański nie zach-

wał dwugłoski, nie miał ich też i język staro-
słowiański. Nawet w wyrazach zapożyczonych
obcojęzyczne np. greckie dwugłoski wymienia,
ją się na połączenia samogłoski ze spółgłoską
np. ewangělie - ěv d jě lie or Mar. 98, 8 (raz je-
dnak ěi angelie Mar. 9, 21), av v gusta - A v jov.
stor Mar. 196, 9.

Wpřednie tam, gdzie stoją obok siebie w jednym
wyrazie dwie samogłoski, tworzą się dwie zgło-
ski zarówno w wyrazach zapożyczonych np. Av,
vaam v - A v d i p Mar. 1, 2. Galilěa - Tak ě kaid
Mar. 9, 2, ge onę ac. ig. ob. ěeeně dat. ig. por. gr.
jě v va, jako też i w rodzimych: byvaat v Mar.
46, 12 (bywa), dobracgo Mar. 7, 4 (dobrego) i t. p.

Gdzie są połączenia liter: ae, ae, ai, ia i t. p.
należą przypuszczać, że między dwiema samo-
głoskami wymawiane było j, co nie zawsze ozna-
czano w piśmie np. Jeseov v (należący do Jesse,
pp) Mar. 205, 9, ob. Jjesei (Jesse) Mar. 1, 10, byvaat v
Mar. 44, 9, byv v šěe Mar. 131, 29, byv v šěi Mar.
197, 25. Niekiedy połączenia dwu obcych samo-

głoszek unikano przez wtrącanie między nie spółgłoski up. i geta Mar. 4, 12. - i w t. a.

Jedyną, przypuszczalną dwugłoską magło być stł. ē: Leskien sądzi, że dźwięk ten wymawiano jako ja (ea) i że dwugłoska ta jest późnym dyalektycznym nowotworem. Mniemanie to opiera się na fakcie, że i w późniejszych okresach historii języka bułgarskiego a także w późniejszych jego narzekach zachodzi pomieszczenie etymologicznego ja oraz etymologicznego ē w ten sposób, że nie te pierwotnie różne głoski w dyalektach zachodnich wymawiają się jak ea (Halina: Stu. dyal nad historję języka bułgarskiego. I. Rozpr. XIV, 297.) Sądzi się przede wszystkim, że stan ten istniał w dyalekcie macedońskim już w IX w. i dlatego Cyryl nie potrzebował wymyślać dwu znaków dla jednego dźwięku. Natomiast Sobolewski dowodzi (Lekcii 31-33) na podstawie mieszania znaków ē i ja w rękopisach glogolickich, że prastowiański ē odpowiada starośl. ja w tych dyalektach, które się przechowały w ra-

bytkach glogolickich i że dźwięk ten nie różni się w wymawianiu od etymologicznego ja t. j. tego, które odpowiada prastowiańskiemu ja. Temu zdawałoby się przeczyć fakt, że greckie orax & nieraz oddawane bywają to przez ē (zwiascxa w Łogr.) to xnowu przez -e (zwiascxa w As.) up. galilēa a. galilea - Pałi kaia, tra, pēra Cloz. trapera - tgaia za, nararet & Łogr. nararet & - Na za gēt ilp. ale to Sobolewski objaśnia jako próby wyrażania szerokiego greckiego ē, które było średnim dźwiękiem między e i a - Natomiast w rękopisach cyryliczkich odróżnia się ē od ja, mimo to jednak i w dyalekcie pisanym tych rękopisów według przy. pisania Sobolewskiego ē wymawiano ja, bo dźwięk bardziej otwarty od -e.

§ 11. Na sposób wymawiania samogłosek no-
sowych, wskazują również wyrazy zapożyczo-
ne z greckiego up. w Buchol. sin. 90: sqdaro
- sov rōgior, pōtōskō - pōtōos; septōbō -
septepepōos; petikastii - petitkōstij Buch.

sin. 114, 118; z czego wnosić można, że q było podobne do polsk. q , a q_3 do pol. q ; to ostatnie je, jednak zawsze było samogłoską wazką, podniebioną, i dlatego zawsze upodniebieniało poprzedzającą spółgłoskę. Mieszanie q i q_3 , a także q -u; q_3 -e lub a należy już do zakresu wpływów lokalnych i późniejszych up. wieg. zjawie q i q_3 w Łogr. ps. sin., Łuch. sin. jest pod wpływem serbskim; dyalektycznie też enacze. nie ma mieszanie q i q_3 (właściwie ja) w nie, których zwyczajach gdańskich: Mar., Łss., Ps. sin., co znacznie częściej zachodzi w zwyczajach średnio-bułgarskich.

Ponieważ v odpowiada greckiemu v a to ostatnie wymawiane było jako samogłoska między spółgłoskami i jako spółgłoska między samogłoskami, pisał i stst. v ma także same dwie wartości dźwiękowe up. mürö, v , i angelije, cyt. evangelije. W niektórych je, jednak zwyczajach, odchodzi mieszanie między znakami: v i ju.

§ 12. Czy pomiędzy temi samogłoskami istniała już różnica pod względem ilości? na to można tylko odpowiedzieć przecząco, gdyż dla przeciwnego mniemania nie ma prawie żadnych podstaw. Wprawdzie rzadka trafiają się podwójne litery dla niektórych samogłosek up. przede wszystkim Łogr. 21, w środku i Łss. 49, 64, 168; gnojin i ib. 68, rakanopręstęponiici ps. sin. 6, raxoděliše ib. 41. przede wszystkim Łoz. f , są to jednak wypadki wątpliwe, których przychylny według mniemania Sobolewskiego (Lekcii 42) było nieporozumienie, kaprys lub pomyłka.

§ 13. Natomiast obok pełnogłosek były w języku stst. półgłoski, występujące ogółem w tych miejscach, co i w języku prasłowiańskim:

z w najstarszych zwyczajach, czy to w środku, czy na końcu wyrazów stanowiło ogłoskę (na, wel w późniejszych utworach, do spiewu ogłoski z i z mają swoje noty a także w wierszach, z stanowi ogłoskę). Ze względu na to, że w zwyczajach średnio-bułgarskich z miesza się z c

można wnosić, że dźwięk ten wymawiany był w języku stł. jako bardzo krótkie, zredukowane. Litera ta nie miała jednak wartości dźwiękowej w niektórych, tylko wypadkach, mianowicie przy przecieszeniu wyrazów przepisywacze nie, li wyraz kończyć ~~z~~ literą ~~z~~ po spółgł., sę np k ~~z~~ - vase Pav. 46, ~~z~~ ~~z~~ - navał Ps. sin. 226 i l. p.

- ~~z~~ pod względem głęskotwórności był au., pełnie podobny do ~~z~~; w późniejszych, zabytkach znak ten miesza się z znakiem - e, a kad wnio, sek, że oznaczają on bardzo krótkie zredukowane e.

§ 14. Płynne: l, r, n, m wymawiano podniebienne lub niepodniebienne w zależności od charakteru następującej głęski: dźwięki te mogły być spalatalizowane pod wpływem następującego j, które potem zniknęło lub pod wpływem jakiegokolwiek samogłoski podniebiennej.

Niepodniebienne l nie było podobne do polskiego ł, lecz raczej wymawiało się tak, jak dźwięk średnie l w języku czeskim lub pręu.

dniowo-słowiańskich. Zamiast podniebiennego w często mamy oznaczenia dźwięk niepodniebiennej: cęsara, uębrę.

Upodniebiennej pmer - j spółgłoska m, po, dobrze jak inne spółgłoski wargowe, w ten sam sposób upodniebienne, wymieniały się na ml.

Inne upodniebienne płynne wymawiały, nie były zdaje się w pewnym stopniu rozmaite, zależnie od tego czy upodniebienie ich, nastąpiło pmer j, czy też pmer samogłoski podniebiennej. W pierwszym wypadku upodniebienie mogło być silniejsze, na co wskazuje fakt, że w językach pańdniowo-słowiańskich odpodniebienie się l, r, n przed następującą, podniebiennej, niegdyś spółgłoską, natomiast te dźwięki płynne nie odpodniebieniały się, gdy stały niegdyś upodniebienne pmer j. Jeżeli więc w nich stopień upodniebienia był różny, to i dla stł. można to samo przyjąć. Najczęściej ten znak palatalizacji stawia się w zabytkach nad płynnymi, upodniebienie Gram. stł. ark. 4.

nionemni pmax j. - Naturalnie, że i l^o które wy,
nikto pmax wargowych, upodniebiennionych
pmax j, byt^o równie silnie podniebiennne. X

§ 15. Co się tyczy innych prast. podniebiennnych
spółgłosek to te pozostały takimix i w jęz. ku
stst. Stopień jednak ich podniebiennności był róż-
ny. Podniebiennym więc były spółgłoski
w grupach dźwiękowych: b^o, p^o, t^o, d^o, v^o,
f^o, a także z^o, s^o. Czy jednak stopień ich
podniebiennności był anaksy, czy też nie, o tem
nie możemy wiedzieć, ponieważ zarówno te
spółgłoski podniebiennne, jako też i odpowie-
dnie im niepodniebiennne wyrażane były je-
dnakowemi literami.

To samo można by powieścić o pozostałych
prastowiańskich palatalnych spółgłoskach jako
to: č^o, š^o, ž^o, ć^o, š^o (powstałe pmax spalatalizacja,
nie spółgłoski t), jako też o kontynuacjach prast.
dj, tj, to jest o stst. čd^o, št^o. Tu jednak mamy
już niejaka zasadę do twierdzenia, że nie by-
ły soju dźwięki silnie palatalne. Pobołowski

mianowicie opiera się na tem, że po tych spół-
głoskach, rozwychaj nie pisa, się samogłoski
prejotowane, że więc up. w tekstach głągolskich
mamy pisa: čā, ča, šā, čda, štā, a nie čē, šē,
tj. ža, šja. Tu jednak można by zapytać, dla czego
oczekiwać pisowni: čja, čja, jeżeli nie wyma-
wiano tu je? albo dla czego miano pisać: čja,
čja i t. d. jeżeli istotnie wymawiano čā, šā, čā?
Lecz to, niekiedy istotnie pisało čja (čē), čja
(čē) i t. p. a nawet po tych spółgłoskach, trafia-
ją się inne znaki dla prejotowanych samogło-
sek up. jo, a rwāxexa tu, co mojem zdaniem
silniej pmax mawiałyby za palatalnem wymawia-
niem tych spółgłosek we wszystkich pozycjach,
nie brak analogów odnoszących prejotację
miałyby świadczyć o niepalatalnym omawia-
nych spółgłosek charakterze. Później zapewne
uległy dyspalatalizacji ale w wieku XI we,
dług wszelkiego prawdopodobieństwa były je,
sre podniebiennymi.

§ 16. Spółgłoska ž niewątpliwie istniała i

sze w wieku X f. w okresie układania alfabety, inaczej bowiem nie byłoby potrzeby wymyślenia osobnego znaku dla ζ i osobnego dla z . Czy jednakże długo ten dwiery utrzymał się w języku, czyli raczej czy przepisywacze XI w. rozrózniali jeszcze ζ od z , o tem wątpić należy. Wprawdzie w szeregu zwyczajów (np. *Ass. i ps. sin.*) znaki te natomiast inne (*Zogr. Bar. Chor.*) już je mieszały, prawie są z sobą nie mieszały, a inne wreszcie (*Sav. Euch. sin. Supr.*) wcale znak ζ nie mają. Ponieważ i w pierwszej grupie zwyczajów niekiedy z i ζ spotykają się jedno na miejscu drugiego, przeto można by sądzić, że tylko są one wierne, nieprzemienione pod względem ortograficznym w czasie rozrózniania tych znaków kopiami oryginalnych, ale że i ich pisarze już dwiery ζ od z nie odróżniali.

Nakłania w sposobie oznaczania samogłoski następującej po ζ up. poloza ob. polozē (nom. sg.) *Ps. sin. 66*, *gobēz jujōstīimē ib. 288* wskazują, że odpowiednia spółgłoska była podniebienna, ale różniła się od pols. ζ (czy

li dx); można by ją oznaczyć przez ζ , ponieważ jednak znak wyraża opuszczenie spółgłoski, więc nie bedziemy tej palatalizacji oznaczyć wcale. Podniebiennosc pozostała i nadal, choć ζ zostało wymienione na z up. w zwyczajach *Zl. II w.* *haja polozē (zam. później polozā), ac. sg. polzju (zam. późniejszego: pol(ē)ju).*

Podobnie podniebiennemu była odpowiednia spółgłoska bezdwieryczna: z , różniła od pols. z .

Znak θ zapewne wymawiany był jak t : por. *Tadei zam. Thadei*, *Toma i t. p.* niekiedy je, dnak na miejscu greck. θ używa się f up. *Vifanijō Zogr. 66*.

Znaki ζr , ζl , ζr , ζl , częściej pisane przez: rr , ll , rr , ll , między spółgłoskami wymawiały się zapewne to jako r , l , to znów jako: rr , ll , (lub może rr , ll , rr , ll), stosownie do tego czy odpowiadają prastłowiańskiemu: r , l , czy też prast. płynnej x spółgłoską.

Stosunek głošek starosłowiańskich do prasłowiańskich.

§ 17. Samogłoski ustne:

I. Sts̃. a = pras̃. a: mati, čaša, bčakъ i l. p.
jako w prasłowiańskim.

Nadto powstała samogłoska -a na grun-
cie starosłowiańskim:

1) wskutek asymilacji samogłosek up. dobra,
ago (dobrajego). Podobnie asymilują się i inne
samogłoski (p. niżej).

2) na miejscu typu pras̃. ort, olt, utworyły
się kyp starosłow. rat, lat, lub alt, pisane ra,
xwycraj: albt, orax na miejscu pras̃. typu:
tort, tolt, p. niżej.

Alternacje: a - ja: trava ob. trěva Žogr.
podražati ob. podrěxati Žogr. (por. pols. dra-
żnić, draxać).

II. Staros̃. i = pras̃. i: živъ, vidъ, iti, nom. pl.
bozi, iuprtv. rci, instr. pl. mōxi, nom. sg. bēgъ,
iti.

Nadto rozwinęło się i na gruncie sts̃.:

a) przed j up. gen. pl. gostii x pras̃. gostъjb, por.
podobnie w pols. goście ale w rus. gostěj; sts̃.
sinii x pras̃. sintъjb.

b) moie takie po j: krai pols. kraj, moi pols.
mój i l. p. x pras̃. krajъ, mojъ, i l. p. choć niewia-
domo czy litera -i opanowała tu w sts̃. i czy też j.

Grupa bj x następująca samogłoska w jex.
sts̃. albo zostaje niezmienną, albo wymie-
nia się na ij np. pōtъje ob. pōtije, kōstъjъ ob.
kōstijъ i l. p. Formy te mieszają się z sobą w rō-
żnych zabytkach. To samo zachodzi, gdy po j
niegdyś była półgłoska np. pōtъj ob. pōtij,
x pras̃. pōtъjb.

III. Sts̃. y = pras̃. y: dymъ, kypěti, gybnōti, vy-
sokъ, instr. pl. i ac. pl. bogy, gen. sg. rōky, 2 i 3
os. l. poj. by; protęp. praes. act. bery.

Sts̃. y x pras̃. ѣ przed j: vy istinъ Mar.
nam. vč istinъ, ky Isusovi Žogr. nam. kъ Isu-
sowi; kryjъ, myjъ (jako w pols. kryję, myję ale
rus. kroju, moju, x kōrъjъ, mōjъ); dobryi x dobro

-jo, dobroit' v z dobro v -ji t' v i l. d.

Niekiedy mierzanie znaków: y, i z resztą, bardzo rzadko up. w Assem. slišav v še xam. sly, šav v še w nom. plur. dělately, roditely xam. dělateli, roditeli.

IV. Stsl. u = prast. u: tur v, uši, bljudq, lju, bljq, štjužd v (= prast. tjudj v - cuday) i l. p.

V. Stsl. e = prast. e: vexite, nebo, nebese, li, ce, polje.

Na gruncie stsl. powstaje e:

je z jo w wyrazach zapożyczonych: Tjerdan v = Iogd' r y s, Tjev v = Iwβ.

Stsl. e z prast. e po zniknięciu półgłoski lub i w następnej głose (najczęściej jednak ta półgłoska się pisze dzięki tradycji ortograficznej). up. w Łogr.: praved v nyje, sočec v, tem v nicq, bēsen v, podobēn v; w Ps. sin. pravedēn v, bu, ren v, čestje, konec v, morešk v, den v (nom. ac. sg.) ves v, srenem v. Podobnie w końcówce rzeczowników, gdy za nimi idzie zaimek wskazujący: dne- s v Łogr.; także w deklinacji złożonej:

javlej < jav l'ej Ps. sin. Eud. sin. w formach gen. pl. subst. up. w Ps. sin. tjudj, pečalej, skroboj i l. p. w Assem. dētej, vracēj, trej; w formach 1 osob. l. poj. prēdame- j < prēdam v - j v. lre. xcie w wyrazach zapożyczonych: Pavere Ps. sin. z Peter v As. 175. Pavel v Dv. 8 już może niecostu, tek zniknięcia półgłoski, ale według analogii do innych rzeczowników w których rozwinięto się fonetyczne - e między dwiema końcówkami spółgłoskami, choć jednako mogłaby to prorypsować i ukazać się przede wszystkim w tej pozycji półgłoski v, v (p. niżej).

Według Sobolewskiego także na miejscu v rozwinęło się e przed -i w formach: prstov v, šeim v, glaglojštēit' v Łogr. isk v štēit' v, segrē, šajštēim v Ps. sin. šd v šeim v, ponesēšim v, Mar v kamencit' v Mar. 42 (o kamene je?) v tjudēit' v Łogr. 159.

Pie fonetyczne ale pod wpływem analogii powstały formy e xam i up. je m v še Supr. 29, pojemji (protcp.) Mar. 143. prijem v (-protcp.) Gram. stsl. ark. 5.

najemnikъ, bogoprijemca Ass. 4, 8, 78, 86, 160, 222,
jemodavce Ps. sin. 246 ličtojemstwo ib. 267.
jemati Pav. 27. prijemati Ass. 8, prijemasta
Supr. 335 analogicznie do form vzetъ, (vzetъmъ)
stnemъ (< stnemъ) i t. p. Obok form powyż-
szych występują w tychże rękopisach formy fo-
netyczne przewidziane: priimъ, zaimodavce,
i t. p.

W podobny sposób utworzona została forma: ne,
dostojenъ Euch. sin. 127. ob. dostoinъ analogicznie
do form: silenъ (< silenъ) i t. p.

Na wrót knowu form: cēsarestvoje (właściwie:
cēsarestoje < cēsarestvoje), bexdenoje, utwo-
rzyły się: cēsarestvijs Supr. 14. bexolenijs ib. 57.
gdzie nie było fonetycznej potrzeby do wymia-
ny b, na c. Tak samo nom. sg. prišelce Ass. 3.
według gen. sigl. prišelca, gen. sg. konca
Ps. sin. według nom. sg. konecъ & dawniejszych:
prišelca, koncъ.

Wymiana b przez e rzadko tylko bywa ozna-
czana w piśmie, stąd też powstaje wątpliwość,

czy była ona już w XI w. tylko sporadyczna, czy
też tylko nie oznaczono jej graficznie, wskutek
niewolniczego trzymania się tradycyjnej orto-
grafii. Za wymianą, dawniejszego b przez nowe
e w zgłoskach przedniowych, wskutek zaniknięcia gło-
ski następnej przemawia ta okoliczność, że pisarz,
nie zdając sobie sprawy z właściwej wartości dźwię-
kowej litery b stawiał ją niekiedy i na miejscu
etymologicznego -e up. ocetъ, razmēsъ nъ Logr. 93.
ljudъmъ pomyslejęstomъ Pav. 144.

Ń. Stsō = prai. o, up. osъ, ženo, bogъ, i t. p.

Nadto na gruncie starośłowiańskim powstało:
stsō. o xъ pod wpływem zaniknięcia półgłoski
lub i w następującej zgłosce: přsōkъ Ps. sin.
(znak tej półgłoski zachowany dzięki tradycji
ortograficznej) voxъ va kъ ps. sin. vodo-sъ, po-
xoro-sъ Logr. učeni kō-tъ Ass. nom. acc. sgl.
grēsъnoj (< grēsъnъjъ) Ps. sin. w konjugacji:
leži tō-sъ Ass. 159. izbavilo-j Ps. sin. 40. ubie,
mo-j Ass. 58; požrētkomo-j Ps. sin. 72. Również
w wyrazie: vo-jnъ lub vo-inъ (= wyjmъ) Ps. sin.

chodnim i północnym językiem słowiańskim
odpowiada stst. - ξ np. w ac. pl. kraję (pols. kra-
je), gen. sg. volje (stpols. wole) ac. pl. děvice
(pols. dziewice) i t.p.

Bardzo nadszo w jęz. stst. mieszają się z sobą
obie samogłoski nosowe t.j. w niektórych zabytkach,
choć, zdawa się, że spotykamy raczej jedną z tych
samogłosek, gdzie byśmy oczekiwali znaku dru-
giej np. w jednym miejscu fragmentów kijowskich:
hodatajēc' u zam. hodatajō št' u. Na zasadzie
tego jednego miejsca Sobolewskij w artykule p.t.
„Gdzie były napisane gładkie fragmenty ki-
jowskie?” (w prawnym: Věstnik archeologii
i istorii r. 1898) dowodzi, że napisu ich napi-
sania była Polska, gdyż tylko w języku polskim
może być ξ na miejscu prast. ξ .

Na wymiana jednak ξ na ξ i odwrotnie
zachodzi często już w XII w. w jęz. bułgarskim, to
też wpływem bułgarskiego przepisywacza jagić
objaśnienia form: vody vstěpljā štōjō. zam.
vody vstěpljō štōjō w kodeksie Zagradzkim.

i podobnie w Assemaniego. W Zogr. mamy też for-
mę: Synove vašō zam. synove vaši, co według
Jargića powstało ztąd, że w kodeksie tym miało
się ξ x e, a ostatnie xno'w x-i, przeto zam.-i
lub właściwie nowego-p mogło wynikać ξ i
zstąd forma: u xasišō zam. u xasišō orax trva-
liti zam. trvalite. Podobnie w Assem. niekiedy
miało się ξ i e, ξ i u co wskazuje na wpływ
języka serbskiego, który prawdopodobnie był
językiem rodzinnyim przepisywacza. Podobnie
mieszanie ξ i u bardzo nadszo w Zogr. gręduš,
tj. zam. gręduštju (przechodzącemu), częściej
niewo w innych zabytkach, XI w.

Jest jednak rzadziej wypadków, gdzie w stst.
tak samo mamy obok siebie form ξ i u jak i
w jęz. polskim. Tu już to obok siebie trzeba odnieść
do czasów prastowiańskich np. Supr. gnušati
393. 10 ob. gnušati 427, 4, nu xda 103, 24 ob. nō,
xda 103, 21. sum b nēti 73, 20 ob. sg m b nēti 72,
19. madiť Zogr. 36. ob. mōdiť 110. Ten proces
prawy już zapewne w jęz. prast. porostaje ciā,

gł. żywym języku na gruncie rozwoju osobnych
języków słowiańskich i stąd takie oboczności
w pols. jak: wnuk, wnek, łuk, łek i t.p.

§ 19. Półgłoski:

Stł. *č* = prasł. *č*: posolč, roděti, bogč, synč...

W stł. ten pisze się *č* po pływnej *r*, *l*, które
odpowiadają prasł. *r*, *l* lub *rʹ*, *lʹ*: grčlo = prasł.
grčlo, plčkč prasł. plčkč, črčnč, prasł. črčnč,
vlčkč prasł. vlčkč.

Stł. *č* = prasł. *č*: lčnč, jesmč, včzčmč,
čvratī.

Niekiedy stł. *č* przy pływnych, odpowiada,
jących prasł. *rʹ*, *lʹ*: smčrtč lub smčrtč z prasł.
smrč'tč, vlčkč lub vlčkč z prasł. vlčkč i t.p.

Przyimki: *bezč*, *včzč*, *izč*, (= pols. z c. gen),
razč (pols. raz używane tylko jako prefiks) na-
zwyczaj ukazują się *bez półgłoski*, gdy są, uży-
wane w funkcji prefiksów up. w Mar. bardzo na
(*bezden*) 230, 11, *včzčlagoč* (powiem) 370. 25
včzčti (wziąć) 55, 12. *izčgčna* (wypędzić) 23, 10
ixištetč sę (będzie sankane) 257. 18, *razččitič*.

(by rozciągając) 33, 2. *razumč* (rozum) 195. 29 i t.d. Le-
stien przypuszcza tu aniknięcie półgłoski w prze-
pisanym okresie historii języka (Złanč.
IV, 25.) możemy jednak również przypuszczać,
że tu nigdy półgłoski nie było, oba jednak przy-
puszczenia nie mogą być bardziej stanowczo
poparte ze względu na niejasną etymologię
tych wyrazów. Jeżeli spotykają się przykłady
z półgłoską up. w Lud. Supr. *bezčvrčmenčnč*
69, 7, *včzčtčulič* (potępić) 367. 9, *izčobčrčsti*
(wynaleźć) 69, 7, *razčvrčč* (otwory) 285, 10
i t.p. to może tu być wpływ innych przyimków,
które ze swej strony anów niekiedy występują,
jak *bez* półgłoski up. w Zogr. *otvčrčzčsč* sę (otwo-
rzyły się) 1, *otčidi* (odejść) 2 i t.p. a nawet z asy-
milacją i aniknięciem spółgłoski: *otčoditi*
ob. *otčtčoditi*, *osčdč* ob. *otčšdč*, *okčrčven*
ob. *okčkrčvenč* (odkryty).

W języku stł. tak samo rozciąga, jak i w in-
nych słowiańskich niekiedy *č*, *č* występują,
na miejscu oznaczanych i etymologicznie
Cyr. stł. ark. č.

jedynie usprawiedliwionych, o, - e, zapewne wsku-
tek ich zredukowania w słabo akcentowanych
zgłoskach. Żabytki ukarują tu zjawiska am-
ne t.j. w jednych i tychże wyrazach występują
do: o, e, do ruow o, o np večer ob. včěr ob. ps.
sin. 124; kotěti ob. tč tětī; rok ob. rci, žeg
ob. žeg. Supr. meč ob. mč por. srb. mač
< mč. Proseu tego nie trzeba mieszać z proce-
sem wzdłużania stst. półgłosek (p. § 17, I).

Już prawdopodobnie w epoce Cyryla i Meto-
drego wstawiano półgłoskę o lub o między spół-
głoski w wyrazach zapożyczonych; w śpiewni-
kach, znaki te mają nad sobą napisane nuty,
widac' więc nie były to bytło znaki ortograficzne,
nie, lecz miały wartość dźwiękową: angeto,
psalmo, psalmo, psalmo, psalmo, psalmo, psalmo,
Kikto, talan to i b.p. Może na miejscu
takiego wtrąconego o powstało później (p. wyżej)

Obu tych zjawisk językowych nie trzeba mi-
szać z kryto-graficznymi, datującymi się z ca-
łow, gdy już półgłoski zaczęły miejscami zani-

kać i gdy już nie umiano sobie z ich znaka-
mi dobrze radzić.

W XI w. znikły już na końcu wyrazów, oraz
w środku tam, gdzie przy ich zanikaniu nie two-
rzyły się trudne do wymówienia zbitki spół-
głoskowe, do tej w najdawniejszych już za-
bitkach, w jednych częściach, w innych w innych;
trafiają się formy w których półgłoska wcale
pozostaje niezauważona graficznie up.
w Łogr. sč končati, vsěho, kolmi, pčte sč,
niktože, mnoga, koliždo, meha, psano
i b.d. w Ass. (boirdko pčsto) sč kaxajet sč,
vse, sik line včsi b. grędet kb nemu 8.
čstet syna, pravden estč, grędet godi,
na, imat živob 11 i b.d.

Nieraz też półgłoska pisze się tam, gdzie
etymologicznie nie jest usprawiedliwiona, bo
gdy już nie oznaczają dźwięku i stała się tyl-
ko znakiem graficznym, nieaworse wiednia,
no, gdzie ją stawiać należy, gdzie zaś stawiać
jej nie trzeba; stąd: sčrebro Łogr. alč kati

kogoda, v negoda, ~~or~~ novot Ps. sin. 3, 9,
108, 281, v skrob ~~net~~ Pav. 36 i lp.

Wskutek zniknięcia półgłosek w jednych
zgłoskach, półgłoski w zgłoskach poprzedza-
jących uległy wadłowaniu i zostały zastąpio-
ne przez pełnoglobki. (p. § 17, V.).

Mimo tych zmian (znikania i wadłowania
półgłosek) pozostały jednak jeszcze przez czas
dłuiy półgłoski w niektórych pozycjach, nie
sprzyjających ich, znikaniu; to według Soba-
lewskiego upodobniły się, czyli o wtenczas
już wymawiano tak samo, jak e. Wskutek
tego mieszało ich znaki nie tylko w tych
zgłoskach, ale i wszędzie tam, gdzie litery te
już nie oznaczają dźwięków, lecz pisano by-
ły wskutek dawnego zwyczajnego ortograficznego.
Niektóre przykłady up. Łogr. a po części także
Pav i Supr. to mieszanie liter wykazuje na-
dko inne znów up. As. bardzo często, przy-
czem spotykamy nie tylko e na miejscu
b, ale i to częściej odwrotnie. Tu jednak na-

wraz zachodzi wątpliwość, czy mamy tu istotnie
utożsamienie dwu pierwotnie różnych półgło-
sek, czy też raczej mieszanie tylko liter, nie ozna-
czających już dźwięku i dyspolatalizację da-
wniej palatalnych spółgłosek.

W tym zakresie dane ortograficzne wogóło-
ści są tego rodzaju, że z nich trudno wyprowa-
dzić jakiejś stałe prawa, takie tu prawiemy na-
mieszanie up. As. t b k mo według poglą-
dów Sobolewskiego winno być się wymawiać:
tokmo, anak as b am. b nie wskazuje wła-
ściwie na wymawianie -o w pierwszej głose,
podobnie učēnik b -t b; Łogr. kr b v b (zam.
kr b v b), v r b t b p b (zam. v r b t b p b); Pav.
v z b m b, pri-š b d b; Supr. kox b l b i l. p. (zam.
v z b m b, priš b d b, kox b l b).

Jeżeli mniej zrozumiałymi są dalsze wy-
miany tak utożsamionych półgłosek up. v r b,
top b ps. sin. 118, Euch. sin. 16 (przy v r b t b p b Łogr.
Mar.), choć tu już przed wymianą b na e po-
winno być nastąpić wymiana b na -e: to

dobnie w gen. pl. $s\dot{q}dob\check{e}$ (kam. $s\dot{q}deb\check{e}$) ps. sin. 102, 215, 265, 266, 285; chyba, że te formy powstały nie z $vr\check{e}t\check{e}p\check{e}$, $s\dot{q}d\check{e}b\check{e}$, ale z $vr\check{e}t\check{e}p\check{e}$, $s\dot{q}db\check{e}$ (por. gen. sg. $vr\check{e}tpa$ ($vr\check{e}t\check{e}pa$; nom. sg. $s\dot{q}dba$ ($s\dot{q}d\check{e}ba$, gen. sg. $s\dot{q}dby$ ($s\dot{q}d\check{e}by$ i l. p.) we dług analogii do innych form, w których -o rozwinęło się z etymologicznego $\check{e}$ po xniknięciu $\check{e}$ końcowego (por. formy rus. *ogon*?, *větr*, pols. *ogień*, *wiatr* i l. p. (*ogn* $\check{e}$, *větr* $\check{e}$).

Przy okazji jęz. stanis naukowego badania, miałybytkoie stł. pomimo wielkiej pracy, tym zagadnieniom już poświęconej, nie zupełnie jest jeszcze jasny przebieg procesu xnikania, rozdzielania i utożsamiania półgłosek we wcześniejszym okresie języka starosłowiańskiego.

Ex esto pisze się o kam $\check{e}$, gdy w następnym głose następuje samogłoska palatalna up. w Assem. s $\check{e}t\check{e}$ nika 14, v $\check{e}n\check{e}z\check{e}$, s $\check{e}n\check{e}$ mi, $\check{s}t\check{e}t\check{e}$ 115. i l. p. a także odwrotnie: Łogr. b $\check{e}š\check{e}$ nyj $\check{e}$ 2, prav $\check{e}$ dy 2. m $\check{e}z\check{e}$ da 3, raspust $\check{e}$.

nyj $\check{e}$ 4, v $\check{e}d\check{e}va$ (nigdy: v $\check{e}$ d $\check{e}va$) i l. p. Sobolewskij twierdzi, że tu znak półgłoski wyraża nie dźwięk osobny, ale tylko podniebiennosć lub niepodniebiennosć spółgłoski, która upodabnia się do spółgłoski następującej. Na poparcie tego twierdzenia przytacza przykłady, gdzie istotnie spółgłoska upodobiła się nie tylko do następnej, pod względem podniebiennosci lub niepodniebiennosci, ale xničila się jeszcze pod jej wpływem w inny sposób up. b $\check{e}š\check{e}$ tvo, Łogr. 81, Mar. 88, 169, b $\check{e}š\check{e}$ tvo As. 99 ($b\check{e}ž\check{e}$ tvo; ro $\check{z}$ tvo Cloz. 23. Mar. 48 ($rož\check{e}$ tvo, nev $\check{e}ž\check{e}$ tvo ps. sin. 46 ($nev\check{e}ž\check{e}$ tvo; knik $\check{e}$ $\check{c}i$ $\check{e}$ Mar. 83 ($k\check{e}nig\check{e}$, $\check{c}i$ $\check{e}$; knit $\check{e}$ $\check{c}i$ Supr. 103, 9. lek $\check{e}$ ka Euc. sin. ($l\check{e}g\check{e}$ ka; $\check{s}t\check{e}$ ($\check{c}t\check{e}$ Supr. $\check{c}\check{e}r\check{e}$ tvo ($\check{c}\check{e}sar\check{e}$ tvo Ps. sin. 43. pr $\check{e}š\check{e}$ toj $\check{e}$ ($pr\check{e}d\check{e}$ toj $\check{e}$ i Łogr. 81, Mar. 191. i l. d.

O wymianie $\check{e}$ i $\check{e}$ p. § 17, I.

§ 20. Asymilacja i ściąganie samogłosek aa, chodki po xniknięciu j: po największej części w przytkach występują te formy z j, to xniw

formy bez j' są samogłoskami zasymilowanemi
ściągniętymi lub nieściągniętymi:

a) w deklinacji niektórych przymiotników:

aje) aa) a: gen. sg. dobrego) dobrego) dobrego
(wyrzyskie te formy przymiotnic trafiają się
w Łogr. Mar. P. in)

eje) uu) u: dat. sg. dobremu) dobremu) dobru,
mu; (ostatnia forma najczęstsza, druga
bardzo rzadka)

ėje) ěje) ě: loc. sigl. dobrejem) dobrejem) do,
brēm (ostatnia forma najczęstsza)

b) w konjugacji

aje) aa: up w 2 os. l. p. pod tym jednak wzgl.
ciem abyżki bardzo się różnią; niektóre
wcale nie mają form aa, inne mają je
w ograniczonej liczbie i to tylko dla 3 os. l. poj.
(Łogr. Jar. Assem.) up. 1) kon. čaat se Łogr.
2; podobaat se ib. 100; pręčaat se ib. 101 i 1p.
Inne abyżki: Mar. Supr. mają bardzo często aa
{ aje up. pornaate Mar. daate, gněvaate se
Mar. umiraate Supr. i b. d. (więcej przybliża

u Góbolewskiego str. 135).

aja) aa) a: exsto w imperf. znaat) znate, by.
vaat) byvat i b. p.

ėje) ěje) a: tego anów: ča: dějěši Mar. Supr.
225, 228, 231, 232, 256; uspěat) (xdoša), sčlařněat)
ob. form na - čet (a więc nie zasymilowanych)
Mar. podobnie w comparat. dobrěa nam. dobrě
Mar. 61, 62, 99.

eje) uu: věruet) (< věrujet) Mar. i po.
dobnie tamże: trěbuet, raduut se.

Podobnie w różnych innych formach de-
klinacyjnych i konjugacyjnych.

yji) y; iji) i: nom. ac. sg. mędry, przwy.
Łogr. či jest syn Mar. ale obok tego formy
na: yi lub či up. dobryi, dobrzi. Pod nuta.
mi i w wieńcach nie ma form ściągniętych.
Instr. sg. dat. instr. pl. yim-) ym; iim, im -
dobryim) dobrym, dobryimi) dobrymi. Pod
nutami tylko nieściągnięte formy w wieńcach
Konstantyna bułgarskiego obok trzech form
bez ściągnięcia tylko jedna ściągnięta: čěsto,
Gram. stł. art. 7.

kręlatyktę. Nadto formy ściągnięte: o vy (o vyj)
 Zagr. 63. umy (imprtr.) Zagr. 6. młzi (nom. sg.)
 Zagr. 35. wali, sędi, Clox. 15, 22, w oręxi Ps. sin.
 174, bratni mozi ib. 139. w cesa rctwi Und.
 o w skręśeni Mar. 81. na raspłtiti Mar. 15.
 ubim (imprtr.) Mar. 77. ubi (imprtr.) Ps. sin.
 122 i b. d. a zwiażona exesto: pridę (pridę i b. p.)

§ 21. Głoski pływne.

1. Typy prastowiańskie: ort, olt, tort, tolt,
 tert, telt,

Typ. prast: ort rawse w jex. stst. wynie,
 nia się na: rat: rawse p. równy, raw - p. roz;
 ramę p. ramie, rataj p. rataj i b. p.

Typ. prast: olt ukazuje się w jex. stst. w dwu
 postaciach, których stosunek nie jest jasny:

a) alt, pisane exesto: al et, ale zdaje się, że
 tu nie ma znaczenia jako głoska, lecz jest
 tylko znakiem bez wartości głosowej, pisany
 tylko ze względu ortograficznego; wreszcie
 jednak może oznaczać dźwięk t. zw. sewara bak,
 tyczący t. j. krótki dźwięk samogłoskowy, uka,

ujący się w różnych językach (np. w jex. Avesty)
 między pływającą a wybuchową spółgłoską;
 to ostatnie przypuszczenie jest o tyle mniej
 prawdopodobne, że owo o występuje nie we wszystkich
 słowach wyrazach: alkati (rawse bez o pod
 nutami) ob. lakati por. taknai, natomiast:
 al z nii ob. lani (łania), al z dii ob. ladii por.
 łodria.

Typ. prast. tort, w stst. trab: grad p. ol. gró,
vrag p. wróg; brada p. broda, vrana p. wrona i b.

Typ. prast. tolt, stst. tlat: glas p. głos,
glava p. głowa, dlato p. dłoń i b. p.

Prast. tert, stst. trēt: bręze p. breg, brę,
 ra p. broza, trēda p. tróda i b. p.

Prast. telt, stst. tlēt: plēn p. plon, i b.

Jednak w jex. stst. wiadoma trafiają się inne
 formy np. rob Supr. ob. rab (ruga), roz - Supr.
 i ps. sin. 24. rozvē Supr. ob. razvē, srebro, xolē,
 to, Ps. sin. 150, gdzie prawdopodobnie o tak sa,
 że nie pomyślał żadnego dźwięku, jak w: al z
 kati al z nii al z olli

Niekiedy na gruncie stł. zamiast perzekiwane, go $\dot{e}$ ukazuje się a a poprzedzającą niepalą. Salna, płynna, up. $\dot{e}$ ladq Supr. ob. $\dot{e}$ lédq (roz. wianuje); częściej trafia się do zjawisko w in. nych językach, słowiańskich up. stł. $\dot{e}$ lěb p. $\dot{e}$ lěb s. $\dot{e}$ lab; stł. $\dot{e}$ lěn p. $\dot{e}$ lōn ex. $\dot{e}$ lan i l p. Mamy tu prawdopodobnie wymianę $\dot{e}$ na a, e na o pod wpływem poprzedzającego l.

Gobolewski przypuszcza, że stł. $\dot{e}$ lověk p. $\dot{e}$ lōviek, r. $\dot{e}$ elověk, ex. $\dot{e}$ lověk (por. $\dot{e}$ lōviek, $\dot{e}$ ilviek) formy słowiańskie późniejsze rozwinęły się z prasł. $\dot{e}$ elvēk. Prawdę, że należy o. wyjaśnić formę stł. $\dot{e}$ lověk (pod wpływem ortografii innych wyrazów, karkynujących się od $\dot{e}$ l jak: $\dot{e}$ lěnz, $\dot{e}$ lōnz a także tych, w których po nagłosowym $\dot{e}$ następowo było bez, pośrednio r: $\dot{e}$ rěnz, $\dot{e}$ rěvo i l p.) Forma $\dot{e}$ lověk, jak na to wskazuje rus. $\dot{e}$ elověko i łot. $\dot{e}$ ilviek a dawniejszego: $\dot{e}$ ilavakas jest raczej wyrazem słowiańskim; w takim razie w formie: $\dot{e}$ elo - końcowy dźwięk byłby sa,

mogłoby tematowa.

2. Prasł. typ: trt (trt), tlt, (telt), trt (telt), tlt (telt) wyraża się w języku stł. pmax: trt, tlt, nadko pmax tret, telt, tlt, telt. wskutek czego graficznie utworzą, uili się z prasł. trt, tlt. W wymawianiu jednak te typy musiały się różnić, gdyż inne ich były łasy późniejsze.

I Stł. trt, tlt, a prasł. trt, tlt pmaxy, pojawiających warunkach wymieniają z na-o up. $\dot{e}$ lově (prasł. $\dot{e}$ rvě pol. krew) Ps. sin. 172 - $\dot{e}$ lōt (prasł. $\dot{e}$ lōt plsk. $\dot{e}$ lēc) Ps. sin. 128 i l. d. W ten sam sposób wymienia się stł. trt, tlt, a prasł. trt, tlt np. $\dot{e}$ lōt $\dot{e}$ lōt Ps. sin. 76, 253, $\dot{e}$ lōt Ps. sin. 14 i l. d. Gdy zaś półgłoska nie była, wtedy płynna była niegłoskotwórcza, jak i w polskim dal. sg. krewi, $\dot{e}$ lōti por. pol. krwi, $\dot{e}$ lēc. Exa. sem bez półgłoski up. $\dot{e}$ lōta (sam. $\dot{e}$ lōta) Łogr. 44.

II. Należało stł. trt i l p. a prasł. trt i l.

jeżeli upekują, -e, o to przed pływem, lub też przed
nią, i po niej up. umierają się Buch. sin. 23 umier,
śimi Clox. 21, umierają (ac. eg.) Mar. 22, i t. d. ob.
umierają się i t. p. To wskazuje, że tu pływem
była rzeźba głosek twórczych. Niekiedy pisze się ona
bez półgłoski: srdce Zogr. 6. trójz ib. 72; 9,
ręczę Buch. sin. 10 i t. d.

Ten sam typ występuje też w zapożyczeniach:
grecki (παύλος), kręstowi (κρίστος) Mar.
152. zmierza (εμίζα) Ps. sin. 97. trópera (τρε-
περα) Ps. sin. 168, krętoro (τρίτορος) Buch. sin.
100, kręstom (κρίστομος) Clox. (Misl.) 10.

Niekiedy nam. serkiwanej półgłoski ma-
my i podobnie jak i w innych językach sło-
wiańskich krębet Ps. sin. 32, 39, 141, 181, ob.
krębet por. stpols. Chrybiet; także w za-
pożyczeniach: cirkow Ps. sin. 176 por. stpols.
cyrkiew.

Gdy w typie I (tręt, praś. tręt) półgło-
ska znika, pośrednia może się wymienić
na pełną: wo kręsuq Ps. sin. 1, 16, 19, 50.

kręweny i t. d. 26; to również dowodzi, że
tu nigdy półgłoska wymawiano.

§ 22. Półgłoski starosłowiańskie w ogólnie-
ści odpowiadają takimże spółgłoskom pra-
słowiańskim, porównaj ogólnie całość i nie powsta-
ły wskutek: wpływów obcojęzycznych, pra-
labializacji, dyspalatalizacji, asymilacji,
dysymilacji, spontanicznego powstania
antykalizacji spółgłoskowej lub jej zanikania.

§ 23. Z języków obcych przeszła do języka
starosłowiańskiego niernana w praś. spółgło-
ska f, które najwcześniej w jęz. stł. zachowuje
się bez przemiany up. filosof (φίλοσοφος), ale
także niekiedy oddaje się przez w lub p: pro-
sora (πρόσοφα) (Supr. 400) pinihor (φόνος)
(Ps. sin. 207). Niekiedy też odwrotnie: stł. f
z obcego p: ta fati (ταΐταΐλη) (Mar. 387).

§ 24. Palatalizacja wywołana przedewszyst-
kiem ukazaniem się stł. št, žd odpowia-
dających jakimś bliżej nieznanyemu słowię-
kom prasłowiańskim, które powstały przez

spalatalizowanie pierwnych spółgłosek. Przemiana st, zd, są właściwe tylko językowi staro-słowiańskiemu i bułgarskiemu, odpowiadają zaś nam w innych językach słowiańskich brzmienia inne, w części takie od ich pochodzenia, a więc:

Stł. st, zd z praśl. tf, dj, czemu odpowiada, jak pol. c, z, ces. c, z, rus. c, z, serb. c z (j): praśl. svetja stł. svěsta, p. świeca, ex. świce, r. světa, s. svijěta; praśl. medja stł. međa, p. miedza, ex. mexa, r. meža, s. meža (meja).

Stł. st z praśl. kt, gt w innych językach słowiańskich takich odpowiednikach, jak w pr. przednich przychładach: praśl. noct stł. nošt p. noc, ex. noc, r. noč, s. noć; praśl. moct stł. mošt p. moc, ex. moc, r. moč, s. moc.

Stł. st, zd z praśl. stj, zdj: pusztę p. puszcz, rus. puszczu (puszczu), stex. puszczu; stł. jažd p. jezd r. ježd, ježd; stł. prap, praśl. v gnězd b. sg Czech. sin. 109 (wogni exidziwoy si).

Stł. st, zd, z praśl. sk, zg (gdy tylnojęzykowa jest spalatalizowana przez j lub jakakolwiek sa, mogącą podniebienną przed tych č lub i, które powstały z divergencji up. stzdi p. szczdi, str. ščaditi; rożdże stp. rozdie str. rožže (por. roža)

Stł. st, zd, z praśl. sc, (sc), z up. stł. be, stisl b. sc: bez čisl b. sc (nieliczony) i di, vq z ix xi vq por. stp. xdryc z x-ryc, idary z x-zary; stł. ixden z ix-žen, (jednakże niekiedy grupy: sc, z wymieniają się ina. exj, z mi anowicie pi erwora spółgłoska mi, ha: bečisl b. sc, bežizn b. sc i b. p.

Stł. st, zd, powstało wskutek spalatalizowania t, d, lub st, zd przed następującem v, r, spalatalizowaniem przez j up. umr stoji, ti Czech. sin. 46, prēmōdri (od mōdr) Supr. 16, utrystrjati, irostrjati (ostro), so mōstrjati ispestrjem (pestro postry) i b. p. ob, so matrjati Supr. 66, upstrjeni i b. p. Te ostatnie formy powstały przez analogię do takich, jak: Gram. stł. ar. 8.

śmotriti, pestrili i t.p.

Poza tem język stł. wykazuje palatalizację tylnojęzykowych, nie tylko pośrednio palatalizacjami samogłoskami ale także i pośrednio palatalnem w istad oboczown. vlč tvč twomy sič voc, sq, vlč šve, również adject. lišč vnč (ob. rxexow, lič vč); nom. pl. vč svi, xvi x-dati (z dawniejszego žvix dati) pol. gwie, xdac, žvč ada p. gwia ada cvč li ti stł. kwič, lič, kvič lič; cvisti stł. kvič, kvič nač i t.p.

Oresiej tu także prz w polskim palatalizacja, inż tylnojęzykowe pod wpływem pośredniczącej samogłoski podniebiennej up. stł. dvix zati p. diwigac, pomiž zati p. mižac, osęž zati p. o, sięžac, stęž zati p. sižac i t.p. stł. breč ati p. breč ac, stęž reč ati p. xerkač i t.p. Stł. na, smisati sež p. uimic hač siž. Ta palatalizacja zachodzi niekiedy i w dwu nas, gdy po samogłosce palatalnej następuje sk up. bliskati ž bli, scati sub blisati (pol. bliskac, a innaż nie vroxumi atō, vokalizacja).

Przedniojęzykowe przewodne s, z, ulegają pala, talizacji przed podniebieniami l, n spalata, lizowanemi prx j nie tylko w środku wyrazów, ale także i w wygłosie prefiksu up. vč ž ljubljč, žogr. 164 (ob. vč ž ljubljč z w tymże wersecie) stblax njati, upra x njati (por. stł. prax n z gar. 76) natryx njenije (por. tryx na - ucata pogrx bo, wa), promys ljati, ujas njati, uteš njati i t.p. Proces ten nie wszędzie dał rezultaty stałe, gdyż z czasem działały tu analogie: ujas njati we, dług ujas niti i t.p. por. też formy polskie dra, piu z ob. dra x ui z według: dra x niox, myśl z racu. myśl z według myśl niox i t.p.

W jęz. stł. proces ów obejmuje także grupy spółgłosek, należące do dwu wyrazów: ix njego žogr. 48 ob. ix njego žogr. 91, bež njego žogr. bež njego žij. ix njejež Supr.

Zapewne proces palatalizacji tych spółgłosek odbył się już w okresie prasłowiańskim jednoznacznie z procesem wymiany zj, sj na ž, š, z czasem jednak w różnych językach no. +

(< ž), s(< k') e, a także s w raimku v e s e up.
vsa, vsak v, vsq i t. p. oraz niekiedy i glosie,
indriy: sanyje žogr. 18 (< sejanje) ob. se v v.
šjumu žogr.

Dyspalatalizacja się też: v przed niegdys
podniebiennymi samogłoskami np. v rame,
(< vrēme) Ps. sin. 183 jak również spollatali-
zowane przez j: more Lav. 21, bura Lav. 67,
a także l' które wymieniło się na średnie
l: ljublj, pomysłaa kq Ps. sin. 81, prikle,
čšju sq Mar. 136; nastavlisi (< nastlōdiši)
Ps. sin. 184.

Próczniej trafia się odpodniebiennienie
n', najczęściej przed g: sčblaxnq, grzdynq,
także przed: a: sčblax najet v žogr. 4; sčbla,
čnaa kq Mar. 135, yu. sq. agna Ps. sin. 55.

Formy: sramaję sq Lav. 51 Boholewskij
uwaga na produkt dyspalatalizacji: {sra,
mljaję sq; wreszcie, por. i polskie: sromam
się z dawniejszego: sromaję się.

§26. Asymilacja spółgłosek.

Wjęr. stł. znajdujemy nie asymilowane
spółgłoski, które się asymilowały w języku pra-
słowiańskim, i odwrotnie asymilowane ta-
kie, które nie asymilowały się w innych ję-
zykach słowiańskich.

W pierwszym wypadku mamy do czynienia
z faktami pochodzenia późniejszego t. j. z ana-
logią do form, w których nie było podstawy
do asymilowania i następnie utrały spół-
głoski, np. w zakresie asymilacji i znika-
nia spółgłosek wargowych przed nosowymi:
gę nęti { gę nęti { gę bęti ale obok tego
uważa forma: gybęti analogiczna do gy-
bati { inaczej powstała forma polska: gjać:
-stł. gę nęti a mianowicie według proporcji,
i: tny: xiać - gny: gjać (xam. gnać); stł.
kangti { kapingti, tongti { topęti: usz-
ęti { usz pęti i t. p. Ale są też formy: xę-
bęti (por. -xęq) iopęti (iskopęti, Pępi
por. topiti), usz pęti (por. sz pęti), l b pęti,

ti i l.p. (podobnie w pols. kapnać, tupnać, sta-
pnąć i l.p. ob. ginąć, tonąć, ugnąć i l.p.)

W wypadku drugim mamy zgodność między
językami: słowiańskim, ruskim, bułgarskim
i serbskim w przeciwstawieniu do języków ka-
chodniosłowiańskich:

grupa dl, dl̃, tl, tl̃ wymienia się na l, l̃:
palc (padlc, -plelc) (pletlc, -ralc) (radlc, -my-
lo) (mydlo i l.p.)

grupa: dn, tn, ɳn: vxɳɳngti (vxɳɳdnɳ,
ti; svɳngti (svɳtnɳti; vɳngti (vɳdnɳti; gana,
niye Ps. sir. 166 (propositio) (gadnanije; ple,
nica (plebnica i l.p.)

Do tej kategorii zjawisk należy zaliczyć i
wymianę prast. ɣz, która objęta także i nie,
które języki kachodniosłowiańskie up. język
czeski. Mianowicie stł ɣ odpowiadające
prastowiańskiemu ɣ awerćnie avęto wyma-
wiać w sposób zbliżony do z, a i nareście au,
pełnie z tem ostatniem je utoisamiono, była
już mowa o tem, że niektóre zwyczajki słw. mię,

skaza, anaki tych dwu pierwotnie różnych spół-
głosek, inne wcale nie mają osobnego anaku dla
ɣ. Proces wymiany odbył się spontanicznie tak
samo, jak podobny proces wymiany prast. ɣ
na prast. z, t.j. wskutek większego środkowa-
wania siły w artykulacji stron głosowych,
osłabła artykulacja językowo-podniebienna,
rozluźniło się zwanie tych dwu organów i tym
sposobem powstała spółgłoska przeciwna au,
miał kwartopreciwny.

Pewie spółgłoski podobne ulegają takiej zmia-
nie, że jedna z nich ginie: bestudɳɳz (bezstu-
dnɳɳ; vxɳɳɳɳz (vxɳɳɳɳz. To samo na-
chodziło już w jęz. prast. up. maslo (max-slo;
veslo (vez-slo. Podobnie w aorystach 8 pl.:
otvrɳɳsɳ (uch. sin. 99 (cam. otvrɳɳsɳ) odst.
wa: otvrɳɳzɳ); otrɳɳsɳ (kar. 119 (cam. otrɳɳ-
sɳ od: trɳsɳ). Proces ten prawdopodobnie na-
leży do okresu prastowiańskiego.

Na gruncie starostów upodobniają się
też spółgłoski po aniknieniu ɳ lub ɳ, które
Gram. Stł. art. 9.

tu jednak już używane bez względu na końcówkę, poprzedzającego wyrazu up. stł. jazъ ob. azъ (= ja), javiti ob. aviti, jagnete ob. agnete, a. goda ob. jagoda, gtraba ob. jgtraba, edq ob. jodq, emъ ob. jamъ, u ob. ju (= ju), utro ob. jutro i t. p.

Analogicznie do tego opuszcza się też j pier., wotue: aky ob. jaky, amo ob. jamo, unъ ob. junъ (por. juvenis) gdu ob. jgdu i t. p.

Nagłosowe prasł. e występuje w stł. e pier., jotaqъ (tak samo jak w pols.) która się często nie oznacza w piśmie: exero (por. rus. ozero), edinъ (por. rus. odin), esenъ (por. rus. osen) i t. p.

§ 30. Żukanie j: Spółgłoska j między dwiema samogłoskami zuka zmieniała przed a i q up. dēlaatъ, nesčatъ, dobraa, i s, noq i t. p. ale to żukanie j nie zawsze jest konsekwentne, gdyż nieraz zmieniała w de, klinaży i t. onej przymiotników j bywa oznaczane w piśmie, co może być i w wy. mawianiu niewiśkiem wtórnem umiatane.

przez analogię do form, w których po j następuje, wał dźwięk inny; a więc stąd: dobraja (kam. dobraa) dobrqjъ (kam. dobrqъ), dobroja (kam. dobroq) analogicznie do form: dobrajego, dobryjъ, dobręji i t. p.

Morfologia.

A. Deklinacja.

1. Deklinacja imion rzeczotych i przymiotnych

§ 31. O ile fonetyka została wyłożona głównie według pracy Sobolewskiego: „Drevnij cerkovno-slavjanskij jazyk” Petersburg 1891 o tyle w morfologii głównym wzorem służy tu Leskien. „Handbuch der altbulgarischen Sprache” Weimar 1905.

W j. stł. jak i w innych słowiańskich, mamy 7 przypadków: mianownik, wołacz, biernik, dopełniacz, celownik, narzędnik, miejscownik. W liczbie mnogiej wołacz jest zawsze taki sam.

jak mianownik, a w imionach, rodzaju żeń.
skiego i nijakiego w tejże liczbie nadto ^{mn.}istoż.
samionb zostały formy mianownika i bierni-
ka (we wzorach żeńskich, praś. biernik ^{zast.}
pił więcej praś. mianownika). W liczbie po-
dwójnej identyfikowaliśmy formy: 1) mianowni-
ka, wołacza, i biernika 2) dopełniacza i miej-
scownika 3) celownika i narzędnika.

Nadto w liczbie pojedynczej od imion ^zrym-
nych, wogła być używana forma dopełniacza
w funkcji biernika.

Porządki deklinacji zachowują taki sam,
jak u Łaskiana.

I. Deklinacja rzeczowników.

1. Tematy na -i.

§ 32. Należą tu: dwa rzeczowniki nijakie, ma-
jące formy tyłkolickie podwójnej: oči, uši; nie,
wielka liczba męskich: bol = chory człowiek,
gvozde = gwoździe, golgo = gołale; gospod = pan;
gost = gość, grztań = krtani, drzko = kość,
avěre = zwierze; zst = zięć; lat = łódź.

ljudije = ludzie; malomość = biedak, nędzarz;
medvěd = niedźwiedź; nogot = paznokcie;
(paznogot, paznegot Ps. sin. psalm 68, 32 = pa-
zur); ogn = ogień, piecat (w Buch. sin. rodzaju
żeńsk.) = pieczęć; pgot = droga; tat = śladziej;
uśid = zbieg; črv = czerw; zyl = węgiel;
wreszcie mnóstwo rzeczowników żeńskich.

	Masculinum	Femininum
Sg. N.	<u>pgot</u>	<u>kost</u>
V.	<u>pgti</u>	<u>kosti</u>
A.	<u>pgot</u>	<u>koste</u>
G.	<u>pgti</u>	<u>kosti</u>
D.	<u>pgti</u>	<u>kosti</u>
Z.	<u>pgotme</u>	<u>kostoję, kostiją</u>
L.	<u>pgti</u>	<u>kosti</u>
Pl. N.V.	<u>pgotje, pgtije</u>	} <u>kosti</u> _____
A.	<u>pgti</u>	
G.	<u>pgtoj, pgtij</u>	<u>kostoj, kostij</u>
D.	<u>pgotme</u>	<u>kotome</u>
Z.	<u>pgotmi</u>	<u>kotomi</u>
L.	<u>pgotkiv</u>	<u>kotekiv</u>

Masculinum Femininum.

Du. N. V. I. pęti kosti

G. I. pętoju, pętiju, kostuju, kostiju

I. I. pęto ma kostoma.

Żeńskie różnią się od męskich: w instr. sg. orac w nom. pl.; nijakie: oči, uši tworzą odmiennie od innych dat. instr. očima, ušima.

Oboecności form: kostuju, kostiju; pętoju, pętiju i t.p. obacz § 17. II; formy: pęto ma, kostoma, kostet'o i t.p. według § 17. V.

Wszystkie formy, prócz takich, w których, ewy, stepuje - ij - z dawniejszego - oj - i - e - z - o - można uznać za identyczne z prastowiańsk.

Stst. uchylenia polegają, przedewszystkiem na asymilowaniu niektórych form przy, padkowych tego typu do takichże form przypadkowych, typu tematów na - jo up. o, gnia, ognju, zvěrja i t.p. lub nawet do tematów na - o up. gospoda, gospodu (Tupr.) ob. gospodja oraz pierwotnej formy piercho, wanej w rabytkach; gen. sg. gospodi, n pl.

gospodije gen. pl. gospodij i t.p.

2. Femaly spółgłoskowe.

§ 33. Do nich należą tematy: na - n, na - r, na - s, na - nt. Zarówno, jak i w prast. od tematów spółgłoskowych tworzą się formy przypadków starost. w liczbie poj. mianownika, biernika, dopełnia, cza, celownika i miejscownika, w liczbie mn. mianownika i dopełniacza, w l. podw. dopeł, niacza i miejscownika. Inne przypadki mają formy, analogiczne do form przypadkowych, od tematów na - i, a nadto występują przypadki według tej analogii na granicy starostowiańskim tworzyć się mogą.

A. Femaly na - n

§ Tylko nijakie (większość) i męskie (mniejszość)

Nijaki

Męskie

I. I. imę kamny d n b

A. imę kamenc d n b

G. imene kamene d n e

I. imeni kameni d n i

I. imen b m b kamenc m b d n e m b

Gram. stł. ar. 10.

Nijaki

Mexkie.

Sg. 2 imene	kamene	done
Pl. N. imena	*kamene	done
A. imena	kameni	dni
G. imenō	kamēō	donō
Q. imenōmō	kamēōmō	donōmō
I. imenōmi	kamēōmi	donōmi, dony
L. imenōkō	kamēōkō	donōkō
Qu. N. A. imenō, imeni	kamēni	dni
G. L. * imenu	*kamenu	donu
Q. I. imenōma	kamēōma	donōma

Mexkie od nijakich, odwołując się w: mianowniku i pieroniku wszystkich trzech liczb. Porównanie: done ma własną deklinację różną od deklinacji innych imion mexkich przez formy nom. sg. orax przez to, że ac. pl. może się tworzyć analogicznie do form tego przypadku tematów na-o. Formy utworzone gwiazdhami, nie są poświadczane przez teksty.

Nom. sg. -y poświadczony tylko dla: kamny (ka, mien'), flamy (piornien'); xresata w funkcji nom.

sg. występuje forma ac. sg. kameno, plamenō, koreno, jeleno i t.p.

Gen. sg. -e użyty w Łogr. Max. Olox. Assem. Supr. Pav. ale jux i tam zdawkają się formy na-i.

Loc. sg. na-e: w Łogr. i Assem. rzadki, prze- wazają zaś tam formy na-i, zwane również in-nyu xabytkom, w których jednak i formy na-e są częste.

Inst. sg. takie dnię anal. do: noštej.

Nom. pl. na-e tylko od done, a także od xresownikow kończących się w nom. sg. na ino: to odmieniają się w liczbie poj. według wzoru dawnych tematów na-o; natomiast w liczbie mnogiej według typu spółgłoskowego lub sa, spółgłoskowego na-o (formy mieszane) p. niej. Inne xam. nom. pl. mają formy zbiorowe liczby poj. kamenije lub mnogiej: korenija. Podobnie też: doneje lub dnię.

Gen. pl. obok prawidłowej formy na-z także dneji, dnię.

Inst. pl. Takie dney według analogii do

form tematów na - o.

N. Ac. dualis: imeni Supr. 86, 1 według tematów na - i; imeně Zogr. Kar. według wzorów tematów na - o.

Gen. loc. dualis także: dč nčju, dč nčju; jeleniju Supr. 164, 3.

Obok form na: -čmč, -čmč, -čtč takie formy na - emč, -emč, -čtč według § 17, v.

Właściwością syntaktyczną jest to, że imiona męskie mają niekiedy formy gen. sg. w funkcji biernika np. se, go kamene kość... da pogrebeta Supr. 118, 6. Se tvorč draga go kamene Zuch. sin. 21, 6.

B. Tematy na - r.

§ 34. Tylko dwa rzeczowniki rodzaju żeńskiego: mati (ma, tka), dč štī (córka).

Sg. N. V. dč štī	Pl. dč štēri
A. dč štērb	dč štēri
G. dč štēre	dč štērb
D. dč štēri	dč štērbmč - emč
I. dč štērojč, -ijč	dč štērbmi
L. dč štēri	* dč štērbtč.

Pl. N. V. A. dč štēri

G. L. * dč štēru

D. I. dč štērbma.

Gen. sg. w Ps. sin. i Zuch. sin. zwykle na - i (analogia do tematów na - i); tak forma w innych abył, kach rzadka.

Gen. sg. matere także w funkcji ac. sg. np. Pav. Mat. 19, 29.

Loc. sg. na - e nie trafia się w abyłkach. Forma na - i analogiczna do form deklinacyjnych temat. na - i.

Nom. pl. również formy na - e nie ma w abyłkach.

Gen. pl. raz: dč štēroj (dč štērojč) w Ps. sin. psalm 105, 38.

Formy oznaczone gwiazdkami nie spotykają się w abyłkach.

C. Tematy na - s.

§ 35. Należą tu: divo (dzw, cud), dčlo (dxičlo), drčvo (dxiwo), istesa (nerki), kočlo (kočlo), lice (lice, oblicze) ljuto (niekorzeć), nebo (niebo), oko, uto, slovo, tčlo (ciało), čudo (cud).

Sg. N. V. Ac. tělo	Pl. tělesa
G. tělese	těleso
Q. tělesí	tělesomž, -emž
J. tělesomž, -emž	tělesy
L. tělese	tělesetž, -etž.

Pu. N. V. A. tělesě

G. L. tělesu

Q. J. tělesoma.

Gen. sg. w Ps. sin. najexześniej na-i.

Loc. sg. formy na-e w ogólności wadze, exstne na-i.

Inst. pl. końcówka według analogii do tematów na-o.

Nom. Ac. du. tylko w Supr. tělesí.

Qualis od: oko, uho od innego tematu na-i:

oči, uši i t. p. patrz wyżej § 30; w pl. bywają zwykłe formy: očesa Supr. očeso buch. usěsy loc.

Formy z tematem na-es- w ogólności są dość rzadkie (exstę tylko w zakresie wyrazów: nebo, slovo, tělo), exstare natomiast są inne różnomo., nie ze zmienionym tematem według analogii do form z tematami na-o; przychyła tego pomie., skania była identyczności końcówek w nom. ac.

voc. sg. nebo: lěto, nebu: lětu, nebomo: lětom i t. p.

Q. Tematy na-št.

§ 36 Tylko rodz. nijakiego:

Sg. N. V. A. otroče	Pl. otročeta
G. otročete	otročetž
Q. otročeti	otročetomž - emž
J. otročetomž - emž	otročety
L. otročeti.	otročetotž - etž.

Pu. N. V. A. otročeti (a)

G. L. otročetu

Q. J. otročetoma.

C. Imię tematy spółgłoskowe.

§ 37. Ich deklinacja jest niepełna, t. j. tylko nie, które przypadki tworzą się od tematów spółgłoskowych a i to nie zawsze prawidłowo. Tu ualcia:

a) Rzecowniki, kończące się w nom. sg. na -inž, tworzące liczbę mnogą od tematu bez tego sufiksu: N. graždane, A. graždany, G. graždantž Q. graždane mž (nie ma już form na -buz) J. graždany L. graždanetž (brak wa.

wytkach, form na *et* z). Widac' a tego, że wiaściwemi formami od tematów spółgłoskowych są tylko nom. i gen. gdy inne tworzą się z końcówkami, analogicznymi: dat. i loc. do tematów na -i, ac. i instr. do tematów na -o. W liczbie poj. wszystkie rzeczowniki na -in^o odmieniają się według zwykłego wzoru dla tematów na -o.

Kolejną tu głównie rzeczowniki na -^{ju}anin^o; a innych, jakich: *židovin^o*, w liczbie mn. uom. *židove*, ac. *židovy*, gen. *židov^o*, dat. *židovom^o*, loc. *židov^{et}* z, więc oba te ustatawie przypadki z końcówkami, słuchacemi tematom na -o; podobnie *boljarin* (słp. *bajaryn*, wojownik) uom. *boljare*, g. *boljov^o*, d. *boljovom^o*; nato, miast w dual. nom. *boljarina*, Wreszcie od: *voin^o* (wojownik), uom. pl. *voi*.

b) Widać łatwo, że niektóre przypadki od dawnych tematów spółgłoskowych, tworzą się wst. według wzoru tematów na -i; odwrócić te imiona z tematami na -i tworzą niektóre przypadki według wzorów tematów

spółgłoskowych a więc od *lak^{et}* gen. pl. *lak^{et}* i dalej według analogii do tematów na -o instr. pl. *lak^{et}* ty; podobnie *nog^{et}* gen. pl. *nog^{et}* z/ *čuel. sin*) instr. pl. *nog^{et}* ty (*Pup^o*); od: *peč^{et}* n. pl. *peč^{et}* te (*Pup^o*) dat. pl. *peč^{et}* om^o. Niektóre też przypadki od tematów spółgłoskowych w zakresie: rzeczowników na -*tel^o*, -*ar^o*, imiesłowów, przymiotnikowych, stopni wyższych i liczebni^o ków; o tem będzie mowa niżej. Znają to wszystkie języki sławiańskie, widocznie więc jest to zjawiskiem prastawiańskim.

3. Tematy na -*ti*.

§. 38. Forme tylko imiona *żel^o*skie, w części os. bawie np. *svekry* = *świekra*, w części abstrakcyj. jne up. *ljuby* = *miłość*, w części inne up. *brady* = *topór* (por. pols. *bart*) *žr^o*ny = *żarna*, *loky* = *bagno*, *smoky* = *figa*, *čor^o*gy = *chorągiew*, *or^o*ky = *kośćciół*.

Koncówka nom. sg. na -y, oraz wygłos te, motu w innych przypadkach na -*ov*. opiera

się na fonetyce praojoeuropejskiej.

Wiekrość przypadków ma końcówki wspólne tematów spółgłoskowym. Instr. sg. wedding ana, logii do tematów na-i. Pal. Instr. Loc. pl. wedding wzoru rzeczowników z dawnymi tematami na-a.

Liczba podwójna nie zachowana w całym.

Sg. N. V. sverry	Pl. sverrvi
A. sverrvv	sverrvvi
G. sverrvve	sverrvv
D. sverrvvi	sverrvvam
I. sverrvvoj, -ij, . . .	sverrvvami
L. sverrvve	sverrvvatv.

Now. sg. prast. kry zostało zapomniane (istniało jeszcze w ję. słowackim); natomiast forma ac. sg. krzv takież w funkcji nom. sg. - Czy w wyrażeniu: přeljubý dějati (moechari) spotykanem w Zogr. Mar. Assem. Ps. sin. Pav. upa. trywał tu z Leskienem nom. sg. w funkcji ac. sg. czy też z Hjiuskim ac. pl., jest rzecz nie pewna. Formy: přeljubý dějati Mar. Marc. 10.

19; Luc. 18, 20; Assem. Mat. 19, 18 przemawiają na pogląd Hjiuskiego.

Gen. sg. exasem formy na-i: ljubvi Ezech. sin. 54, b; crkvi Ps. sin. - Formy gen. sg. na- i niekiedy w funkcji ac. sg. up. crkve Zogr. Cloz. Ps. sin. Pav. neplodve (bezdzietnej stp. bezdzietkini) Ps. sin. 112, 9. ljubve ib. 72, 7.

Loc. sg. takie dość częste formy na-i; krzv ma zawsze tylko: krvi.

Rzeczownik: krve różni się od innych nie tylko formą nom. sg. ale także i tem, że w pl. odmienienia się według wzoru tematów na-i: nom. ac. krvi, gen. krvoj, -ij; dat. krve, vrm, instr. krvami, loc. nie zachowany w rękopisach, musiał także brzmieć: krvetv.

4. Tematy na-ee.

§ 39. Tylko męskie: vol, dom, pol (strona) syn. Rzeczowniki te w ogólności zachowały dawną deklinację prastowiańską, jedynie tylko w instr. sg. mają końcówkę -om (ana, podobnie do tematów na-o/am. vrm orac

w dat. pl. końcówkę -omъ zam. ьmъ:

Sg. N. synъ	Pl. }	synove	Qu. N. V. A. syny
V. synu			G. L. <u>synu</u>
A. synъ		syny	G. I. synъma.
G. synu		synove	
Q. synowi		synomъ	
I. synomъ		synomi	
L. synu		synъhъ, -othъ.	

Oprocz inest. sg. i dat. pl. takie inne przypadki mogą się tworzyć według analogii do deklinacji tematów na-o. up. gen. sg. syna, dat. synu, nom. pl. syni (raz tylko w Łogr.) i t. d. Przy czym tego mieszania deklinacji (gdyż i tematy na-o mogły tworzyć przypadki według analogii do deklinacji tematów na-u) była tożsamość form nom i acc. sg. skutkiem owego zaś mieszania jest to, że trudno poznać nieraz, czy rzeczowniki utworzone zostały od dawnego tematu na-u, czy też od dawnego tematu na-a. Na podstawie było porównania z innymi

mi językami aryoeuropejskimi, czy też przewagi pewnych form jednego typu nad formami typu drugiego w różnych językach słowiańskich, można uznać, że prócz wymienionych wyżej: volъ, domъ, polъ, synъ jeszcze następujące pierwo, które do deklinacji typu na-u należały: vrъkъ (wrezy), medъ (miód) mirъ (świat), činъ (cie, reg; powąlek) i może jeszcze niektóre inne.

5. Tematy na-a.

§ 40. Tematy na-a dzielą się na dwie kategorie: z poprzedzającą niepalatalną i z poprzedzającą palatalną lub dyspalatalizowaną, spółgłoskę. Końcówki niektórych przypadków w obu tych działach są różne. Należą tu zarówno żeńskie jak i męskie rzeczowniki; rodzaj nie wpływa na flexję.

Sg. N. - žena...	- z mija...	- zemlja...	- duša
V. - ženo...	- zmije...	- zemlje...	- duše
A. - ženę...	- zmiję...	- zemljo...	- dušę
G. - ženy...	- zmije...	- zemlje...	- duše
Q. - ženě...	- zmi...	- zemlji...	- duši
I. - ženoję...	- zmijeję...	- zemljeję...	- dušę
L. - ženě...	- zmi...	- zemlji...	- duši

Pl. N. V. A. ženy ...	zuijē ...	zemljē ...	dušē
G. ženě ...	zuij ...	zemle ...	duše
Ž. ženamě ...	zuijamě ...	zemljamě ...	dušamě
I. ženami ...	zuijami ...	zemljami ...	dušami
L. ženatě ...	zuijatě ...	zemljatě ...	dušatě
Pl. N. V. A. ženě ...	zuii ...	zemlji ...	duši
G. L. ženu ...	zuiju	zemlju	dušu
Ž. J. ženama ...	zuijama	zemljama	dušama.

Instr. sg. obok form na -ojē, -ejē ma také formy na -ž; formy te są niexnane jednyu zabytkom (Mar. Buch. sin) w innych są wadnie (wszystkie go około 10 przykładów w Łogr. Cloz. Assem. Pl. sin) natomiast w Supr. jest ich 36, na 274 formy z końcówką -ojē -ejē.

Według praw fonetycznych wymiana spółgłosek tematowych np. rōka, noga, mōka dat. loc. sg. nom. voc. ac. dual. rōcē, nožē, snōsē.

§41. Do tejże deklinacji należą: tneba meko, wniki mekhe lub ieiiskie, kończące się "mā", "ba", "la", "na" i np. mekhe, bałii, lałii.

vētii - mowca, korabčii - zeglarz, kromčii - sternik, samčii - prefekt, sokačii - kułarz, sōdii - sedria, šarččii - malarz; ieiiskie np. bogyni - bogini, gospodynι, krestijanyni - wio, ścianka, poganyni - poganka, prabyni niewolni, ca, sōsēdyni - sąsiadka, jelinyni - grezynka, magdalyni - Magdalena i t.p. imiona osobowe a także i abstrakcyjne: blagyni - dobro, grōdyni - duma, lo gyni - ułenie, miłostyni - miłość, pra, vyui - prawość, prastyui - prostota, pustyni - pustynia, i t.p. majorečij na - yni, vradčij na - ii podobnie jak mekhe; młōnii - wiskawica, ladii - łódź, krabii - kozyk. Oprócz mianowni, ka wszystkie inne przypadki kończą się tak samo, jak w deklinacji rzeczowników na -a. z poprzedzającą podniebienną lub odpodniebienną spółgłoską.

Sg. N. sōdii ...	ladii ...	bogyni
V. sōdije ...	ladije ...	bogynje
A. sōdijē ...	ladijē ...	bogynjē
G. sōdijē ...	ladijē ...	bogynjē.

dq. 9.	sq dii	ladii	bogyni
3.	sq dijez	ladijež	bogynjež
L.	sq dii	ladii	bogyni
Pl. N.V. A.	sq dije	ladije	bogynje
Q.	sq dij	ladij	bogyn
Q.	sq dijam	ladijam	bogynjam
3.	sq dijami	ladijami	bogynjami
L.	sq dijat	ladijat	bogynjat
Pl. N.V. A.	sq dii	ladii	bogyni
Q. L.	sq diju	ladiju	bogynju
Q. 3.	sq dijama	ladijama	bogynjama.

6. Pematy na-o.

§42. Róxró'uiamysu jak i w poprzednich, dwa główne typy: A. tematy z końcową spółgłoską niepodniebienną i B. tematy z końcową spółgłoską podniebienną lub podpodniebienną. Należy tu imiona rodzaju męskiego, które w typie A kończą się w mianach l. p. na -o, w typie na B. na -b lub -j, oraz nijakie, kończące się w mianach l. p. w typ. A. na -o, w typie B. na -e.

Typ A.

dq. N.	rabr	lqkr	lěto
v.	rabe	lqč	"
A.	rabr	lqkr	"
Q.	raba	lqka	lěta.
Q.	rabu	lqku	lětu
3.	rabom	lqhom	lětom
L.	rabě	lqč	lěť.
Pl. N.V.	rabi	lqci	lěta
A.	raby	lqhy	"
Q.	rabr	lqkr	lěto
Q.	rabom	lqhom	lětom
3.	raby	lqhy	lěty
L.	rabě	lqč	lěť
Pl. N.V. A.	raba	lqka	lěta
Q. L.	rabu	lqku	lětu
Q. 3.	raboma	lqkoma	lětoma.

Głównym tego charakterystycznym cechem jest to, że w końcówkach, po spółgłosce tematowej na, stepuje: o, e, y, w typie na drugim: b, c, i, g. Gram. Skł. art. 12.

Nadto je uče typ B. odro'nia sie od typu A tem,
ie merkie tu maja, voc. sg. na-u.

Typ B. rodu merki

Sg. N.	kraj ...	kono ...	mōxō
V.	kraju ...	konju ...	mōxū
A.	kraj ...	kono ...	mōxō
G.	kraja ...	konja ...	mōxā
D.	kraju ...	konju ...	mōxū
T.	krajem ...	konjem ...	mōxēm
L.	krai ...	koni ...	mōxi
Pl. N.V.	krai ...	koni ...	mōxi
A.	krojz ...	konjz ...	mōxē
G.	kraj ...	kono ...	mōxō
D.	krajem ...	konjem ...	mōxēm
T.	krai ...	koni ...	mōxi
L.	kraitē ...	konitē ...	mōxitē
Qu. N.V.A.	kraja ...	konja ...	mōxā
G.L.	kraju ...	konju ...	mōxū
D.T.	krajema ...	konjema ...	mōxēma.

rod kraj nijaki.

Sg. N.V.A.	xnamenije ...	polje ...	q̄xē (wiaradō)
G.	xnamenija ...	polja ...	q̄xā
D.	xnameniju ...	polju ...	q̄xū
T.	xnamenijem ...	poljem ...	q̄xēm
L.	xnamenii ...	poli ...	q̄xi
Pl. N.V.A.	xnamenija ...	polja ...	q̄xā
G.	xnamenij ...	polē ...	q̄xē
D.	xnamenijem ...	poljem ...	q̄xēm
T.	xnamenii ...	poli ...	q̄xi
L.	xnamenitē ...	politē ...	q̄xitē
Qu. N.V.A.	xnamenii ...	poli ...	q̄xi
G.L.	xnameniju ...	polju ...	q̄xū
D.T.	xnamenijema ...	poljema ...	q̄xēma

§43. Stosownie do praw fonetycznych: rodosē
xam. rodē sē, rabotē xam. rabētē; od: lōkē,
rogē, dutē voc. sg. lōčē, rožē, dušē; loc. sg.
lōčē, rožē, dušē x podobną wymianą spółgł.,
ski nom i loc. pl.

Merkie na-ēēē, -zē tworzą voc. sg. na-ē:
otēēē - otēēē; kē nēzē - kē nēžē, wyjątkowo.

kręgu Supr. 119, 8.

§ 43. Dzięki identyczności końcówek nom. ac. sg. tematów na-o i tematów na-u nastąpiło na gruncie stł. pomieszanie tych deklinacji; stąd formy według analogii do form deklinacyjnych na-u.

Gen. sg. rodu Supr. 191, 25. regu Supr. 306, 22 gła, su Ps. sin. psalm 73, 23 i b.p. stosunkowo dość rzadko.

Pal. na-ovc ołow excto we wszystkich, zabytkach: bogovi w Łogr. i Mar. nadto trafiają się przykłady w Łogr. vinarevi, gospodevi (temat na-i), mǫřevi Mar. duhovı, člověkovı i b.p.

Inst. na-vmc (nie zachowany w deklinacji te, matów na-u): sen vmc (snem), služ vmc, gła, vmc w Łogr. Ps. sin. Rjows. fragm. rzadko, częściej w Supr.

Local. na-u niekiedy w Supr.

Nom. pl. na-ovc rzadko tylko w Supr. olov, rove, duhovı i b.p.

Gen. na-ovc rzadko w Łogr. Mar. Assem. vra, čev (lekarzy) grěhovı i b.p.

Pal. na-vmc tylko raz: slovmc (własności, mał na-os) Supr. 129, 21.

Inst. na-vmi rzadko w Supr. i Buch. sin. apostol, mi, darvmi, udvmi, raz w Łoz. grěkvmi.

Loc. na-vmi lub-vmi bardzo rzadko; darvmi Buch. sin. darvmi i b. xido vmi Supr. 380, 18

Pal. Inst. dual.: kriloma xam. kriloma od: krilo: skryolis Supr. 346, 8.

§ 44. Z tej przykazy nastąpiło również upado, bniecie form deklinacyjnych tematów tej deklinacji z podniebienną lub odpodniebienną, spółgłoską do form deklinacji tematów na-i.

Inst. sg. wyjątkowo tylko: sqpovrmc (stp. sqperv, współzawodnik) Łogr. ukraimv (xam. ukraimv) - powrócił, wiadom Assem. otbcmc Supr. Lav. nočvmc Lav. glagoljstvmc Lav.

Pal. pl. niekiedy na-vmc tylko w Supr. i Lav. otbcmv, cěsarvmv, svědělvmv i b.p.

Nom. pl. stračije Supr.

Gen. vračej Assem.

Inst. včplvmi, zčlodějmi Supr.

27
Dat. dual. pleš'toma - plecami Supr.

§ 45. Imiona nijakie na- ije wymieniają się na- i, gdy końcówka na- m się zachwya; przychodzą tego w przytykach, wiec są częste: instr. sg. učenim^o dat. pl. sęgrěšenim^o, również i w instr. pl. we, drug typ deklinacyjnego tematów na- i: uče, nimmi Supr. org^oxiimi Zagr. Normalnemi i naj, ^{także w stopu} exetexemi^o i formy na- im: wołanim, wzięciem ale tylko w instr. sg.

§ 46. Rzeczowniki na- tel^o, -are tworzą nie, które przypadki według typu deklinacji tematów spółgłoskowych, a także i według deklinacji tematów na- o z niepodniebienną spółgłoską, te mianowicie:

Nom. pl. mytare (celnicy), cěsare - królowie; xętele - żence, sęvėdėtele - świadkowie i t.p.

Gen. pl. dēlatel^o - sprawców, xitel^o - mścicieli i t.p. por. pol. przyjaciel.

Instr. pl. według typu tematów na- o: roditely - rodzicami, dēlately i t.p.

§ 47. Imiona xapoxuxane z greckiego zachwycają

odmieniają się według jednego z typów deklinacji tematów na- o up. według typu A: Petre, Petra, Petru i t.p. według typu B. Grigorija, Grigoriju i t.d. Oba te typy jednak dość często się miesza up. ierej - kapłan gen. sg. iorea, dat. iereovi, instr. iereom^o, podobnie: farisej, Zak^o tej i t.d. Zwłaszcza często tu wchodzi się forma dat. sg. na- ovi: Petrovi i t.p.

II. Deklinacja przymiotników i imię słów.

§ 48. Przymiotniki i imiesławy starosłowiańskie odmieniały się według dwu systemów, tworząc I deklinację imienną, czyli niexōxona i II deklinację, naimkową, czyli xōxona. O tej drugiej będzie mowa niżej. Deklinacja niexōxona ma formy takie same jak rzeczownikowa a mianowicie: formy me^okie i nijakie odmieniają się według jednego z typów deklinacji tematów na- o, podobnie żeńskie - według deklinacji tematów na- a lub- ja - Kalex^o tu przymiotniki w stopu nie

równym i wyrazym oraz wszelkie imiesłowu; po części kończą się one w nom. sg. na -o, -o, -a lub -o, -e, -a, stosownie do rodzaju np. prtep. praes. pass. nesomę, prtep. praet. pass. neseno, vrozetę; prtep. praet. act. II: neslo, neslo, nesla (wzrost, mający tylko nom. sg. pl. i dual.) Inne mają, albo we wszystkich trzech rodzajach, specjalną końcówkę w nom. sg. np. nesy (masc. neut.) nesqšti (fem) albo tylko w r. m. jakim i żeńskim: nesę a prapolita, końcówka dla rodzaju męskiego. W niniejszym ich cecha, jest to, że wszystkie te imiesłowu i formy stopnia wyższego przymiotników mają inny temat w nom. sg. inny zaś w pozostałych przypadkach.

§ 49. Przymiotniki w stopniu równym nie mają żadnych szczególnych właściwości: dobrze od, mienia się jak rabę, dobro jak lito, dobra jak žena, velij (wielki) jak kraj, velije jak ana, menije, velija jak zmija, tēšte (czerzy) jak konę, tēšte jak qšs, tēšte jak duša itp.

§ 50. Wskutek pryncypów fonetycznych, jescze prastowiańskich formy niektórych przypadków

imiesłowu czasu teraźniejszego strony czynnej przybrały szczególną, im tylko właściwą postać, a mianowicie w nom. sg. masc. neut. i fem. oraz w acc. sg. masc. Nadto, będąc na gruncie praes. formami utworzonymi od tematów spółgłoskowych, w języku praet. uległy wpływowi analogii do form na -jo (t. j. -o z poprzedzającą spółgłoską palatalną), a także zmieniona została forma pierwotna nom. sg. fem: przypuszczalnie *nesqšti, na: nesqšti pod wpływem form innych przypadków. Wyraźny ślad dawnej deklinacji spółgłoskowej pozostał w nom. pl. masc. kończącym się na -e: nesqšte i t. p.

Pod względem wokalizacji w sufiksie te, m. m. w imiesłowu te dzielą się na trzy kategorie, a mianowicie od słów kończących się w całości teraźniejszym 1 i 2 os. na -ę (z poprzedzającą spółgłoską twardą), -eši mają nom. sg. na -y; gen. sg. zaś i inne formy tworzą się od tematu na qšt, od słów na q- i ši i, imiesłowu mają nom. sg. na -ę, inne zaś for.

my od tematu na ^{it up. bery- bergsta, kwalz-}
^(porazki zaf. orazowniki tworzą imiesłów według typu:)
 chwalesta, ^{znaję- znajosta. Koncówki przyps.}
 dkowe we wszystkich typach są, jednakowe i
 w rodzaju męskim i nijakim typu B deklinacji
 tematów na-o (z wyjątkiem uom. pl. masc.),
 w rodzaju żeńskim - według deklinacji rzecz.
 wniosków na-a z poprzedzającą podniebienną
 spółgłoską.

Przebiegłość ich właściwości, jest to, że w li,
 wbie prof. rodzaju nijakiego mianownika i biernictwa
 są utworzenie z różnymi końcówkami; oraz
 że mianownik liczeby pojedynczej brzmi jedna,
 kowo dla rodzaju męskiego i nijakiego.

	Mascul.	Neutr.	Femin.
Sg. N. V.	bery	bery	bergsti
A.	bergste	bergste	bergste
C.		bergsta	bergste
D.		bergstu	bergsti
T.		bergstem	bergstejs
L.		bergsti	bergsti.

	Masc.	Neutr.	Femin.
Pl. N. V.	bergste	} bergsta	} bergste
A.	bergste		
C.		bergste	bergste
D.		bergstem	bergstem
T.		bergsti	bergstami
L.		bergstik	bergstak.
Qu. N. V. A.	bergsta	bergsti	
C. L.	bergstu	bergstu.	
T. J.	bergstema		bergstema.

§. 60. Participia praeter. activi I. tworzą trzy
 typy: od czasownika kończącego się na li (lub tematem
 perokolicznika) kończącego się na spółgłoskę
 formują mianownik l. poj. rodzaju męsk. i nij. na v,
 gdy temat czasownika kończy się na samogłoskę
 mianownik ^{li} w obu tych rodzajach, kończy się
 na vv, wreszcie gdy temat perokolicznika kończy
 się na i, wtedy mianownik rodzaju męsk. i nijak.
 liczeby pojedynczej jest zakończony na -v z poprzedzającą
 spółgłoską, spalatalizowaną, przez j: męsk.

dawo, wraŝto (od: nesi, dati, wratiti) inne przy,
 padki twora, ię od tematów na -eŝ-, -v eŝ-,
 eŝ- np. neseŝ- daw eŝ-, wraŝto eŝ. Hońcówki
 przypadkowe są zupełnie takie same, jak w de,
 klinacyi imiesłowu czasu teraźniejszego sto,
 uę czynnej.

	Masc.	Neutr.	Fem.
Ig. N.V.	neso	neso	nesosi
A.	nesoŝo	nesoŝe	nesoŝę
C.	nesoŝa		nesoŝę
G.	nesoŝu		nesosi
J.	nesoŝem		nesoŝę
L.	nesosi		nesosi.
Pl. N.V.	nesoŝe	nesoŝa	nesoŝę.
A.	nesoŝę	"	"
C.	nesoŝo		nesoŝo
G.	nesoŝem		nesoŝam
J.	nesosi		nesoŝami
L.	nesositi		nesosati
Qu. N.V.A.	nesoŝa		nesosi
G.L.	nesoŝu		nesoŝu

	Masc.	Neutr.	Femin.
Qu. I.J.		nesoŝema	nesoŝama.
Ig. N.V.	wraŝto	wraŝto	wraŝtoŝi
A.	wraŝtoŝo	wraŝtoŝe	wraŝtoŝę
C.	wraŝtoŝa		wraŝtoŝę
G.	wraŝtoŝu		wraŝtoŝi
J.	wraŝtoŝem		wraŝtoŝę
L.	wraŝtoŝi		wraŝtoŝi
Pl. N.V.	wraŝtoŝe	wraŝtoŝa	wraŝtoŝę.
A.	wraŝtoŝę	"	"
C.	wraŝtoŝo		wraŝtoŝo
G.	wraŝtoŝem		wraŝtoŝam
J.	wraŝtoŝi		wraŝtoŝami
L.	wraŝtoŝiti		wraŝtoŝati
Qu. N.V.A.	wraŝtoŝa		wraŝtoŝi
G.L.	wraŝtoŝu		wraŝtoŝu
I.J.	wraŝtoŝema		wraŝtoŝama.

§ 61. Przymiotniki w stopniu wyższym przy,
 bierały w praŝi. sufiks tematowy -j os- woku.

tek czego tworzą nom. sg. masc. na-ii, czy też na-ij:
 bolij (większy) mōnij (mniejszy), głęblj (głębszy),
 drażij (droższy), stażdj (stodrzy) vēstij (wiekszy)
 i t.p. Cześć jednak przymiotników przymiera suf.
 praś. - ēj e s. np. nověj (lub novēi - nowszy),
 množāj (liczniejszy), mękčāj (miększy). Sam.
 acc. sg. neutr maja, końcówkę w I typie na-e:
 bole, mone, głęble, draże, stażde, vēste i t.p. w ty-
 pie I na: - ēje, - aje: novėje, množaje, mękčā,
 je i t.p. Inne przypadki tworzą się podobnie
 jak w partec. praet. act. I. od tematów: bolis̄
 mōnis̄ - głęblis̄ - novějs̄ - množajs̄ i t.p. Koń-
 cówki przypadkowe takie jak i tam z tą ty-
 ko różnicą, że nom. ac. neutr. sg. kończy się na
 -e a więc w obu przypadkach nie tak, jak w ro-
 dzaju męskim; druga różnica polega na tem,
 że tu takie nom. acc. sg. masc. maja jedną,
 kową formę wedlug Leskiena - analogicz-
 nie do przymiotników z tematami na-ijo.
 velij, bożij i t.p.

	Masc.	Neutr.	Feminin.
Sg. N.V.	stażdj	stażde	stažděši
A.	"	"	stažděšę
G.	stažděša		stažděšę
Q.	stažděšu		stažděši
J.	stažděšem		stažděšę
L.	stažděši		stažděši
Pl. N.V.	stažděše	stažděša	stažděšę
A.	stažděšę	"	"
G.	stažděšę		stažděšę
Q.	stažděšem		stažděšę
J.	stažděši		stažděšę
L.	stažděšę		stažděšę
Pl. N.V.A.	stažděša	stažděši	
G.L.	stažděšu	stažděšu	
Q.J.	stažděšema		stažděšama.
Sg. N.V.	nověj	novėje	novější
A.	"	"	novější
G.	novější		novější
Q.	novější		novější

	Mas.	Neutr.	Femin.
1. 1.	novějšem		novějšej
2. 2.	novějši		novějši
Pl. 1. v.	novějšě	novějša	novějšě
3. 3.	novějšě	"	"
4. 4.	novějšě		novějšě
5. 5.	novějšem		novějšam
6. 6.	novějši		novějšimi
7. 7.	novějši		novějšimi
8. 8.	novějši		novějši
9. 9.	novějši		novějši
10. 10.	novějši		novějši
11. 11.	novějši		novějši
12. 12.	novějši		novějši
13. 13.	novějši		novějši
14. 14.	novějši		novějši
15. 15.	novějši		novějši
16. 16.	novějši		novějši
17. 17.	novějši		novějši
18. 18.	novějši		novějši
19. 19.	novějši		novějši
20. 20.	novějši		novějši
21. 21.	novějši		novějši
22. 22.	novějši		novějši
23. 23.	novějši		novějši
24. 24.	novějši		novějši
25. 25.	novějši		novějši
26. 26.	novějši		novějši
27. 27.	novějši		novějši
28. 28.	novějši		novějši
29. 29.	novějši		novějši
30. 30.	novějši		novějši
31. 31.	novějši		novějši
32. 32.	novějši		novějši
33. 33.	novějši		novějši
34. 34.	novějši		novějši
35. 35.	novějši		novějši
36. 36.	novějši		novějši
37. 37.	novějši		novějši
38. 38.	novějši		novějši
39. 39.	novějši		novějši
40. 40.	novějši		novějši
41. 41.	novějši		novějši
42. 42.	novějši		novějši
43. 43.	novějši		novějši
44. 44.	novějši		novějši
45. 45.	novějši		novějši
46. 46.	novějši		novějši
47. 47.	novějši		novějši
48. 48.	novějši		novějši
49. 49.	novějši		novějši
50. 50.	novějši		novějši
51. 51.	novějši		novějši
52. 52.	novějši		novějši
53. 53.	novějši		novějši
54. 54.	novějši		novějši
55. 55.	novějši		novějši
56. 56.	novějši		novějši
57. 57.	novějši		novějši
58. 58.	novějši		novějši
59. 59.	novějši		novějši
60. 60.	novějši		novějši
61. 61.	novějši		novějši
62. 62.	novějši		novějši
63. 63.	novějši		novějši
64. 64.	novějši		novějši
65. 65.	novějši		novějši
66. 66.	novějši		novějši
67. 67.	novějši		novějši
68. 68.	novějši		novějši
69. 69.	novějši		novějši
70. 70.	novějši		novějši
71. 71.	novějši		novějši
72. 72.	novějši		novějši
73. 73.	novějši		novějši
74. 74.	novějši		novějši
75. 75.	novějši		novějši
76. 76.	novějši		novějši
77. 77.	novějši		novějši
78. 78.	novějši		novějši
79. 79.	novějši		novějši
80. 80.	novějši		novějši
81. 81.	novějši		novějši
82. 82.	novějši		novějši
83. 83.	novějši		novějši
84. 84.	novějši		novějši
85. 85.	novějši		novějši
86. 86.	novějši		novějši
87. 87.	novějši		novějši
88. 88.	novějši		novějši
89. 89.	novějši		novějši
90. 90.	novějši		novějši
91. 91.	novějši		novějši
92. 92.	novějši		novějši
93. 93.	novějši		novějši
94. 94.	novějši		novějši
95. 95.	novějši		novějši
96. 96.	novějši		novějši
97. 97.	novějši		novějši
98. 98.	novějši		novějši
99. 99.	novějši		novějši
100. 100.	novějši		novějši

§ 62. Participium praesentis activi od slova, kto, se to formy konica, normalnie na-y, niekiedy tworzy się z końcówką -e (zwycięzcy w głąb, liczebniki pisowni wykrywa się z wyjątkiem anaku dla tej samogłoski e, który - jakbyś sadził - wyraża może samą głoskę -e niepalatyzowaną). Forma ta występuje rzadziej w typie deklinacji nieokreślonej, częściej - w deklinacji określonej

np. w Łogr. nęę, grę dei, (idący), sęi (o' i' r), e' dei. (jedzący) żyvei (żyjący); podobnie w Mar. Pav. Clor. Euch. sin. Assem. Supr. Prócz tego trafiają się i formy na e, ale tylko w typie deklinacji określonej: sęi Mar. Joh. 6, 46; Euch. sin. 40, a; żyvei Mar. Joh. 6, 57. Ps. sin. psalm. 90, 1 i 112, 5; grę dei Ps. sin. psalm. 117, 25, stręggęi ib. ps. 90, 1. i 112, 5. Według Leskiena formy te powstały pod wpływem analogii do mianowników, w których - e ukazuje się prawidłowo i datują się już z czasów, gdy na gruncie bułgarskim poruszały się a, o, e, głoski nosowe, czyli raczej utożsamiały się w skrócie głuchym, oznaczanym półgłoskiem p, m, n; stąd ma pochodzić pisownia w tych nowych mianownikach to - e do anów e. Objasnienie to dla Łt. nie wydaje się prawdziwym; podobnie; można by więc przypuścić w formach na - e wpływ analogii do mianownika z pierwowotną końcówką - e, w formach zaś na - e wpływ analogii do innych form przypadkowych, gdzie e prawidłowo się ukazuje np. sęsta, grę, e' dei.

dgštu i 4. p.

§ 63. Nom. sg. ntr. prtep. praes. act. bardzo rzadko kończy się na -šte: naznami najgšte Supr. 442, 9 co jest zwykłą formą, accus. sg. W deklinacji zto, której zawsze ta forma się ukaże np. nesgšte-je i 4. p. również i w tej deklinacji prtep. praes. act. I up. nesgše-je.

§ 64. Acc. sg. ntr. imiesłowów powinien przed sławiać taką samą formę jak uom. sg. (tak też istotnie jest w deklinacji przymiotników w stopniu wyższym, ale tam znówu nom. sg. ntr. tworzy się nieprawidłowo na -e zapewne pod wpływem tematów na -ijo - up. velije, bożije) Tymczasem raz tylko trafia się forma sy (= ōv) Supr. 241, 10, a natomiast stale sqwu, ryciu formy na-gšte, -bše.

§ 65. W deklinacji stopnia wyższego przymio-
tników nie prawidłowa forma ac. sg. masc. ro-
wna mianownikowi (p. wyżej § 61.) oraz for-
ma nom. ac. sg. ntr. która winna brzmieć
tak samo, jak uom. sg. masc. Podobną do i,

mieściworowych form ac. sg. masc. znajdujemy
tylko w jednym miejscu: lučšš (zam. lučššē)
Clox. 194. Niekiedy też formy nom. i acc. sg. ntr.
na -bše np. uom. sg. čbstē nejše, množajše
(tylko te dwie formy) Supr. acc. sg. bolbše Aum.
Supr. Pav. (po 1 raz). W deklinacji ztożonej ma-
my formy na -je - np. bolje-je lub na -bše - np.
čbstē nejše-je.

§ 66. Nom. pl. masc. niekiedy na -i według
wzoru deklinacji tematów na -o (typ B) np.
viděvši, včthodgšti Mar. w deklinacji
ztożonej: alčgšti-i.

§ 67. Nom. pl. ntr. przymiotników w stopniu
wyższym kończy się niekiedy na -i (zam.: a)
up. bolbši Supr. 17, 8; gorbši Zagr. Luc. 11, 26;
w deklinacji ztożonej množjši -ě (t. j.
množajši-ja).

§ 68. Formy imiesłowów na -e (zarówno w prtep.
praes. act. jak i prtep. praes. act. I) mają nie-
kiedy znaczenie gerundium up. vojevoda po-
velj jego oběsi v šš stragati Supr. (widz ka,

nał go ostrzyżąc do powięszenia).

III. Liczebniki.

§ 69. Główne odmieniają się: *jedynó*, *dwa* - według deklinacji zaimkowej (p. niżej); *troje* lub *trije* - według dekl. rzeczownikowej temat. *na-i*; *četyre* - według takiejże deklinacji spółgłoskowej (jak kamny w l. mn.); nom. ac. ntr. i fem. tych dwu liczebników ma końcówkę *-i*.

N.V. masc.	ntr. fem.	masc.	neutr. fem.
N.V. <i>troje</i>	<i>tri</i>	<i>četyre</i>	<i>četyri</i>
A. <i>tri</i>	"	<i>četyri</i>	"
G. <i>troj</i> (<i>trij</i>)		<i>četyrě</i>	
D. <i>troimě</i>		<i>četyromě</i>	
I. <i>troimi</i>		<i>četyromi</i>	
L. <i>troitě</i>		<i>četyrotě</i>	

Wszystkie te cztery liczebniki w połączeniu z rzeczownikami mają znaczenie przymiotników, więc stoją w jednokowym z rzeczownikiem przypadku i stosują się do jego rodzaju.

§ 70. Liczebniki: *pięć*, *szęść*, *siedmó*, *osmó* ^(sing.) *deść*, *desęć* są rzeczownikami rodzaju żeńskiego. (Rzeczownik stawia się przy nich w gen. pl.) up. *siedmótę chlebě* = tę siedm chlebow i odmienia, jak się według rzeczownikowej deklinacji temata, końcówka *-i*. Wyjątkowe formy według deklinacji ańońskiej przymiotników: *sedmi-fę* = *śóv* *četrě* Łogr. Marc. 8, 20.

§ 71. Liczebnik *desęć* ma niektóre przypadki według deklinacji tematów spółgłoskowych, a mianowicie loc. sg. ale tylko w wyrażeniach: *jedynó na desęć*, *dwa na desęć* i t. d. (od 11 do 19) podobnie jak w pols. *jedenastu* (jeden na dziesięć); natomiast według zwykłego ty. pr. w innych wyrażeniach up. o *desęci dę*, *vico*. - Nom. pl. *desęć* (wyjątkowo: *desęti* Supr. 54, 26; 132, 28, tak samo w pols. *trzydzięści*, *czterdzięści*). gen. pl. *desęć* (jak w pols. *pięćdziesiąt*), jednak wyjątkowo *desętij* Łogr. Mar. Luc. 10, 18, Inst. pl. *desęty* według deklinacji tematów *na-o*. W liczbie *prodwęć*,

nej według deklinacji na -i: dwa desęti, wy,
jątkowo jednak: dwa desęti Mar. Joh. 6, 19 por.
pols. dwa dziesięć. - W liczbie mnogiej i podwójnej
występuje normalnie jako imię rodzaju męskiego:
cztery desęte wyjątkowo jako i,
miejziszkie: cztery desęti Supr. 54, 26. a także
tri desęti.

§ 72. Liczebniki 11-19 i 20-90 tworzą się tak
samo jak w jęz. polskim z tą różnicą, że ich czę-
ści składowe nie podlegają skróceniom: jedino
na desęte, trze na desęte, dwa desęti, tri de-
seti, cztery desęte, šest desęte, devęte de-
sęte i t.p. Jednocześnie dziesiątków (powyżej 20)
dodają się z pomocą spójników: i lub ti: sedm
desęte i sedm, osm desęte ti pęte.

§ 73. Półto odmienia się jak rzeczownik rodzaju
męskiego od tematu na -o. Tysiąc - stot. tysę-
sta lub tysęsta i odmienia się według wo-
ru: duša.

§ 74. Liczebniki porządkowe kończą się na: o.
prv, vtor, četvrt, pęte, šest, sedm,

osm, devęte, desęte. Odróżnia się od innych:
tretij (tretij); odmieniają się jak względnie przy-
miotniki, częściej według deklinacji słownej,
niż niexozonej. W liczebnikach od 11-19 jednostki
w formie liczebników porządkowych: prvvi
na desęte, osmy na desęte, razoko, inaczej:
pęte na desęte n, Supr. 211, 26; osma na desęte
Supr. 186, 15. Porządkowe od 20-90 a suf. - o n: o
dwa desęte n, cztery desęte n, šest desęte n
i t.p. Tak samo: soto n i tysęsto n.

2. Deklinacja zaimków. i xiożona deklinacja przymiotników.

§ 75. Deklinacja ta przedstawia dwa typy:
I. odmian zaimków osobowych i zwrotnego
II. " wszystkich innych zaimków i xio-
żonych przymiotników. Według tych typów
odmieniają się więc:

I. Typ:

1) zaimki osobowe: axv (ja), ty,

2) zaimiek zwrotny: *se*.

I. Typ:

1) zaimki wskazujące: *to* (ten), *ovo* (ów), *ono* (on), *so* (ten) oraz nie używany w nom. sg. *ti* (lub *ji* i *je* = on zaimek anaforyczny, gen. sg. mass. ntr. jego)

2) Pytajne: *ko to* (kto), *čto* (co) właściwie zaimki: **kč*, **čč* i partykula - to ukazująca się tylko w nom. sg., *kyj* (jaki, który), *soj* lub *čij* (*xyj*), *kotoryj* lub *hoteryj* (który) tylko w tej właściwej skończonej formie używany, a więc nie, gdyż w formie nieskończonej musiał się odmieniać według deklinacji rzeczownikowej.

3) Nieokreślne, wszystkie te same, co pytajne, ale z prefiksem *ně* - a nadto jeszcze: *jeterč*, (przewien) odmieniany według deklinacji rzeczownikowej.

4) Prziwawce: *moj*, *twoj*, *svoj* (jak w pols. ten ostatni dla wszystkich trzech osób jako *moj*, *two*-prziwawcy), *naše*, *waše*, *čoj*, lub *čij*.

1) zaimki przymiotnikowe wyrażające

jakoś, wielkość i l.p.: *takč* (taki), *hakeč* (jaki) pyta. *jacy*, *jakč* (jaki, nieokreślony lub względny) *wsakeč* lub *wsěkerč* (wszyscy), *sikč*, *siceč* (taki) *tolikč* (tak wielki), *kolikč* (jak wielki, pytajny), *jelikč* (jak wielki, nieokreślony lub względny), *selikč* (tak wielki); *wsě* (wszystek), *drugč* (inny), *tuždč* a *stuždč* a. *štuždč* (inny, obcy), *mě nogč* (liczy), *samč* (sam). Niektóre z nich mają deklinację mieszaną (p. niżej).

6) Liczebniki: *jedinč* a *jedenč* (jeden), *dwa*, *oba*, *dwoj*, *oboj* (podwójny), *troj* (trój), *trójny* *inč* (jeden, jeden z dwu).

I. Typ (zaimki osobowe i zwrotny).

§ 76 Odmieniają się podobnie, jak w innych językach słowiańskich.

1. V. a z c	ty		
A. <i>mę</i> , <i>mene</i>	<i>te</i> , <i>tebe</i>	<i>se</i> , <i>sebe</i>	
G. <i>mene</i>	<i>tebe</i>	<i>sebe</i>	
D. <i>mi</i> , <i>mně</i>	<i>ti</i> , <i>tebě</i>	<i>si</i> , <i>sebě</i>	
T. <i>měnoječ</i>	<i>toboječ</i>	<i>soboječ</i>	
L. <i>mně</i>	<i>tebě</i>	<i>sebě</i>	

Pl. N. V. . . .	my	- - -	vy
A. . . .	my, nasz	- - -	vy, vasz
C. . . .	nasz	- - -	vasz
Q. . . .	namz	- - -	vamz
J. . . .	namy	- - -	vamy
L. . . .	nasz	- - -	vasz
Pl. N. V. . . .	vě (ac. na Supr. 10, 21) N. V. A.	va	
C. L. . . .	naju	- - -	vaju
Q. J. . . .	nama	- - -	vama.

Z podwójnych form: ac. dat. sg. i ac. pl. pierwsze używają się enklitycznie, drugie pod akcen. tem. W Supr. niekiedy formy: ny, vy są używane jako enklityczne dat. pl. (148, 4; 280, 26; 396, 5; 52, 4; 105, 5; 188, 24; 190, 7; 301, 2); vy tak samo w Buch. sin. 60 b; va jako dat. dual. w Supr. 150, 6; 156, 3. Zamiast mne spotyka się mne w Ps. sin. up. psalm 2, 8; 6, 2, a także często w Buch. sin. mne lub m'ne.

II. Typ.

a) Deklinacja zaimków.

§ 77. Stależ tu zaimki prawie wszystkie

odmieniają się według rodzajów, z wyjątkiem tylko: k to, č to i kłózonych, a niemi. Cechami deklinacji zaimkowej są: I w różnych formach przymienia się temat, który kończy się: a) na -o lub -e z dawniejszego -jo np. to-, je-; w nom. sg. masc. k to, č to i l p. końcówka samogłoska tematu a końcówka przypadkowa, nieraz się zlewa, tworząc nową skręć według zwykłych praw fonetycznych, jak w deklinacji rzeczowników a tematu, tam na -o lub -jo. b) na -ě lub -i (np. tē-, si-, i-) w instr. sg. masc. ntr. oraz w gen. dat. instr. loc. pl. wszystkich rodzajów; c) na -oj lub -ej w gen. dat. instr. loc. sg. fem. oraz w gen. loc. dual. wszystkich rodzajów. II. Właściwe tylko deklinacji zaimków końcówki są następujące: gen. sg. masc. ntr. -go, -so (to-go, je-go, če-so) dat. sg. masc. neut. -mu (to-mu, je-mu); instr. sg. fem. -j (to-j, je-j, ča-j); końcówka w dekl. rzeczowników należy do na, dhaści; gen. pl. wszystkich rodzajów -kz, czyli formy gen. pl. i loc. pl. są identyczne (tēkz, itēkz).

§ 78. Zaimki a tematami na-o odmieniają się według wzoru:

Pg.	N.V.	mu.	utr.	fem.	...	kto
A.	to	to	to	ta	...	kogo (gen. w fun. acc)
G.	tego	to	to	to	...	kogo
G.	tomu	to	to	to	...	komu
I.	tę	to	to	to	...	czemu
L.	temu	to	to	to	...	komu
Pl. N.V.	ti	ta	ty	ty	...	
A.	ty	ta	ty	ty	...	
G.	cię	ci	ci	ci	...	
G.	ciemu	ci	ci	ci	...	
I.	ci	ci	ci	ci	...	
L.	ciemu	ci	ci	ci	...	
Da. N.V.	ta	te	te	te	...	
G.	...	...	...	...	...	
G.	...	...	...	...	...	

Liczebn: dwa:

dwa dwie
dwój
dwoma.

W ten sam sposób odmieniają się zaimki: on, ona, tak (taki, nom. pl. tacy gen. pl. ta, ich i t.p.) jak (jaki, jak, względy) wszak, si, sam, a także liczebniki:

jedyn, in.

Miejscowa deklinacja maja: toli, kolik, jeli, selik, drugo, mnogo, a mianowicie w przypadkach, gdzie temat zaimkowy kończy się na -e, odmieniają się według wzoru zaimko, wego, wszednie, indziej według wzoru rzeczno, wnikawych, tematów na -o lub -a.

Niekiedy zaimki to według deklinacji składowej: nom. pl. ti (Supr. 11, 6; 166, 27), ac. pl. tyje (Supr. 157, 13; 158, 2; 420, 17; 434, 16). Podobnie ac. pl. takje (Supr. 21, 22).

§ 79. Zaimki a tematami na-jo:

Pg.	N.V.	xi (on)	xje (ono)	xja (ona)
A.	...	i, je	je	je
G.	...	jego	jeje	jeje
G.	...	jemu	jei	jei
I.	...	im	jeje	jeje
L.	...	jemu	jei	jei

Pl. N.V.	xi (oni)	xja (ona)	xje (ony)
A.	je	ja	je
G.	...	...	...

Q.	- - - - -	im	- - - - -
I.	- - - - -	imi	- - - - -
L.	- - - - -	it	- - - - -
Qu. N.V.	*ja (ona)	*i (oně)	*i (oně)
A.	ja	i	i (Supra. 232 f)
Q.L.	- - - - -	jeju	- - - - -
Q.I.	- - - - -	ima	- - - - -

Iq. N.V.	moj	moje	moja
A.	moj	moje	moja
Q.	- - - - -	mojego	mojeje
Q.	- - - - -	mojemu	mojei
I.	- - - - -	moim	mojeje
L.	- - - - -	mojem	mojei
Pl. N.V.	moi	moja	moje
A.	moje	moja	moje
Q.	- - - - -	moit	- - - - -
Q.	- - - - -	moim	- - - - -
I.	- - - - -	moimi	- - - - -
L.	- - - - -	moit	- - - - -
Qu. N.V.	moja	moi	moi

A.	moja	moi	moi
Q.L.	- - - - -	mojeju	- - - - -
Q.I.	- - - - -	moima	- - - - -

Zaimek anaforyczny nie zachował form nom. sg. pl. i dual. (*i, *ja, *je) które zostały zastąpione przez zaimek: on, ona, ono; natomiast zachowane zostały te formy zaimka anaforycznego, go w połączeniu z partykułą *že*: *iže*, *ježe*, *jaže* go. sg. *jegože*, *jeježe* i lp. i mają, a nawiązanie form zaimka względnego. Ac. sg. mass. zaimka a, anaforycznego ukazuje się w formie *-i* o ile nie stoi w związku z przyimkiem, po przyimku zaś przybiera formę *-n*, która się ra, ztem z przyimkiem pisze np. *v n*, *n n* i lp. Takie inne formy przypadków zależne od przyimków przybierają, n- np. do niego, k n jej i lp. (Prótygłoska - n należała do przyimków: *v n*, *o n* z tad: *v n jem*, *o n im* potem: *v n jem*, *o n im* potem: *v n jem*, *o n im* i następnie przez analogię także w po, *Łaczeniach*, z innymi przyimkami. Protes

ten rozkłada już na gruncie prasiwianisk.)

Wzrost powiększ przedstawionych wzorów odmieniają się zaimki: *twój, swój, nasz* (gen. sg. *naszego* n. pl. *nasz* i l. p.) *wasz, czyj* lub *czój* (gen. *czego*), a także liczebniki: *dwoj* lub *dwój, oboj, troj*. Zaimek: *tużde* (inny, obcy) może się odmieniać albo według wzoru *ka-* imkowego (gen. sg. *tużdego*, dat. *tużdemu*, loc. sg. fern. *tużdei* i l. p. albo według deklinacji imiennej. Zaimek: *sice*, *sice*, *sica* ac. sg. fern. *sice* i l. p. nie ma właściwych form dla gen. dat. instr. loc. pl., a zapewne także i dla instr. sg. masc. ntr. zamiast nich używa się form od: *sik*: *sicim*, *sicim*, *sicim*, *sicimi* (od: *sice* *osobliwie* *być* *być*: *sicim*, *sicim*, *sicim*, *sicimi*.)

Zaimek pytający: *kyi* (por. pols. *ki* *czy*. *ki* *diabeł* - *jaki* *diabeł*) ma deklinację *ka-* imkową w formach przypadkowych, gdzie temat kończy się *na-oj*, wszystkie zaś inne tworzy według deklinacji przymiotników

odmianych:

Sg.	N. V	kyj	koje	kaja
A.	"	"	"	koje lub koje
G.		kojego	kojeje	
D.		kojemu	kojei	
I.		kyim	kojeje	
L.		kojemu	kojei	
Pl.	N. V	cii	kaja	kyje
A.		kyje	"	"
G.			kyitr	
D.			kyim	
I.			kyimi	
L.			kyitr	
Du.	N. T. A.	kaja	cii	cii
	G. L.		kojeju	
	D. I.		kyima.	

§ 80. Podobnie odmienia się zaimek *wska-* *czyj* *se* (= *ten*), który pierwotnie tworzył formy przypadkowe od tematu *na-i*, ale wreszcie uległ wpływowi analogii do form przypadkowych tematów zaimkowych *na*

-jo. Podobny proces zachodzi i w odmianie na,
imka *čč-*, który w nom. sg. przy biera partyku,
łz - *čč* i tworzy razem formę: *ččto* = *co*.

Sg. N.V.	si	se	si	
A.	"	"	sejz lub sija	N.V. ččto
G.	sego	seja		A. ččto
Q.	semu	sei		G. ččso lub ččso
J.	simu	seja		D. ččsomu lub ččsomu
L.	semo	sei		J. ččmo

Pl. N.V. sii lub si - si sejz lub sija L. ččmo

A.	sejz lub sija	"	"
G.	sitr		
Q.	simu		
J.	simi		
L.	sitr		

Pl. N.V. A.	seja lub sija	sii	sii
G. L.		seju	
J. J.		simu	

Nom. sg. masc. w Supr. częściej: sii lub sei

Nom. sg. ntr. parę razy: sije: Supr. 34, 18; Łach. sin.

Nom. pl. masc. częściej sii niż si (to ostatnie kil,
ka razy w Supr.)

Nom. sg. fem. niekiedy sii tak samo jak i
Nom. pl. ntr. (w Assem).

Forma *čč-* a partykułz - *čč*: nie *čč*

Pol. sg. powinno być być ččmu, jak w innych,
językach słowiańskich, nabytki jednak etc.,
słowiańskie tej formy nie mają.

Loc. sg. niekiedy ččsomu

Gen. sg. niekiedy: ččsogo lub ččsogo, a więc
w tych formach gen. sg. stał się tematem
dla innych przypadków.

§ 81. Zaimek *vse* (wszystek) przedstawia
deklinację będącą produktem silnego
wpływu analogii tematów na -jo, ora i t.,
mówców na -o lub -a:

Sg. N.V.	vse	vse	vsa lub vseja
A.	"	"	vsej lub vseja
G.	vsego		vseja
Q.	vsemu		vsei
J.	vsemu		vseja

L.	vesemě	vesei		
Pl. N.V.	vesi	vesa lub vesja	vese	
A.	vese	"	"	"
G.	vesětko			
Ź.	vesěm			
Ź.	vesěmi			
L.	vesětko			

Pl. N.V.A.

G. L.
Ź. Ź.

nie zachowane.

Zamiast form *v-ě*: *vesěm*, *vesětko*, *vesěm* i l.p. przechwalałbyśmy form: *vesim*, *vesim* i l.p.

II. Odmiana ułożonych przymiotnik.

§ 82. Powstała wskutek wzrostu: formy przypadkowej przymiotnika według zwykłego typu imiennej deklinacyi oraz takiejsie formy anaforycznego zaimka: *i*, *ja*, *je*. Przytem jednak zasłły szczególne procesy: 1) W formach, przg. pradoowych, zaimka opuszcza się *je*, gdy po niem następuje *-j* l.p. występują tu formy:

G. L. Qual. - *je* am. *jeju*, gen. sg. fem. - *je* am. *jeje* i l.p. 2) Sam przymiotnik ukazuje się tu niezawnie w formie przypadkowej, lecz w formie z końcówką *-y*, *-i*, mianowicie w gen. pl. (no: *vyit* zapewne fonetyzacja: *nov* - *it* / *o*, *ra* w tych wszystkich przypadkach, których końcówki zawierają w sobie spółgłoskę *-m*, lub *-h* (np. instr. sg. masc. *novym* am. *novom* - *im* i l.p.) Wreszcie w instr. sg. fem. obok prawidłowych form: *novęje*, *vyšnjeje*, *je* mamy też formy: *novaja*, *vyšnjeja*, *wie* takie same, jak w deklinacyi nieułożonej.

Przymiotnikowe tematy na -o:

Sg. N.V.	novę lub novyj	novaje	novaja
A.	"	"	novaje
G.		novajego	novyje
Ź.		novu jemu	novči
Ź.		novy im	novęje, novęje
L.		nově jem	novči
Pl. N.V.	novii	novaja	novyje
A.	novyje	"	"

Q.	novyitv		
Q.	novyimv		
Y.	novyimi		
L.	novyitv		
Qu. N.V.A.	novaja	novči	novči
Q.L.		novuju	
Q.Y.		novyima	

Przymiotnikowe tematy na -jo.

Qg. N.V.	vyšnij lub - nij,	vyšnjeje	vyšnjaja
A.	"	"	vyšnjeje
Q.		vyšnjajego	vyšnjeje
Q.		vyšnjujemu	vyšni
Y.		vyšniimb	vyšniję, -eje
L.		*vyšnijemb, -iimb	vyšni
Pl. N.V.	vyšni	vyšnjaja	vyšnjeje
A.	vyšnjeje	"	"
Q.		vyšnitv	
Q.		vyšniimb	
Y.		vyšnimi	
L.		vyšnitv	
Qu. N.V.A.	vyšnjaja	vyšni	vyšni

Q.L.	vyšnjuju
Q.Y.	vyšniima.

Wten sam sposób tworzy się deklinacya xtoio, na imiestowów:

Ymiesťow czynny czasu teraźniejszego:

Qg. N.V.	nesqstij	nesqšteje	nesqštija
A.	nesqštoj - tij	"	nesqštoje
Q.	nesqštajego		nesqšteje
Q.	nesqštujemu		nesqštii
Y.	nesqštiimb		nesqštoje - teje
L.	nesqštijemb, tiimb		nesqštii
Pl. N.V.	nesqštei	nesqštaja	nesqšteje
A.	nesqšteje	"	"
Q.		nesqštii tv	
Q.		nesqštiimb	
Y.		nesqštiimi	
L.		nesqštii tv	
Qu. N.V.A.	nesqštaja	nesqštii	nesqštii
Q.L.		nesqštaju	
Q.Y.		nesqštiima.	

Tak samo: Qg. N.V. xnajęj, xnajęšteje, xna,

jęstija; kwałej, kwałęsteje, kwałęstija i od,
powiednio do tego inne przypadki.

Gniewców czynny czasu przeszł. I.

Ig. N.V.	neszj-nyj	neszję	neszja
A.	neszj-sij	"	neszję
G.	neszjącego	neszję	
Q.	neszjącego	neszji	
T.	neszjimi	neszję-ję	
L.	neszjącego, szimi	neszji.	

Pl. N.V.	neszei	neszaja	neszję
A.	neszję	"	"
G.	neszich		
Q.	neszimi		
T.	neszimi		
L.	neszich		

Qu. N.V.S.	neszaja	neszei	neszji
G.L.	neszją		
Q.T.	neszjima.		

Odpowiednio do tego Ig. N.V. masc. kwałej;
(z czego: kwałej) lub kwałij, G. kwałęjącego

W stopniu wyższym przymiotników złożona
forma Nom. Ac. sg. nie różni się od nie złożonej;
czesto jednak złożona ma postać na- ej, co mu,
siało powstać z ej; natomiast forma na- ij
częściej występuje jako nie złożona:

Ig. N.V.	monoj-nej-nij	monję	monję	monszja
A.	"	"	"	monszję
G.	monjącego	monszję		
Q.	monszjącego	monszji		
T.	monszjimi	monszję-ję		
L.	monszjącego, szimi	monszji.		

Pl. N.V.	monzei	monszaja, szja	monszję.
A.	monszję	"	"
G.	monszich		
Q.	monszimi		
T.	monszimi		
L.	monszich		

Qu. N.V.S.	monszaja	monzei	monszji
G.L.	monszją		
Q.T.	monszjima.		

Pg. A.V.	nověj	novějšijě	novějšija
A.	nověj	"	novějšiję
G.		novějšaję	novějšęję
D.		novějšujemu	novějšii
J.		novějšiimi	novějšęję, sęję
L.		novějšijemu, -šii, novějšii.	
Pl. A.V.	novějšei	novějšaja, sija	novějšęję
A.	novějšęję	"	"
G.		novějšiiti	
D.		novějšiimi	
J.		novějšiimi	
L.		novějšiiti	
M. A.V.S.	novějšaja	novějšii	novějšii
G.L.		novějšuju	
J.I.		novějšiima.	

§ 83. O oddzielnych przypadkach deklinacji
niezłozonej zawierajęcej należę:

Gen. sg. msc. stopnia wyższego wyjątkowo
także męz. (z daw. i. e. s. męz. i. e. s.) Assem.

Gen. 15 12.

Gen. sg. msc. ntr. formy na -ajęgo częściej w Łogr.
rzadziej w Mar. jednokrotnie w Clox. obok form
nowszych na -awęgo, -ago wyłączenie używa-
nych w innych zwyczajach.

Pat. sg. msc. ntr. podobnie formy na -ujemu
w Łogr. Mar. Ps. sin. i jednokrotnie w Supr. o.
obok rzadziej na -ummu i częściej na-
ummu; w innych zwyczajach tylko te dwa o.
statnie typy.

Loc. sg. msc. ntr. formy na -ęjemu w: Łogr.
Mar. Ps. sin. i jednokrotnie w Supr.
na -ęjemu, -ęamę częściej w Assem. i nierzadziej
w Supr. na -ęmu we wszystkich zwyczajach
(więc w Supr. wszystkie te trzy modyfikacje).
Wtematach na -jo zamiast oczekiwanej formy
na -ijemu zawsze ukazuje się forma na -iime.

Inst. sg. na 3 ję około 20 razy w Supr. na,
określ. w Łogr. Mar. Assem. Euch. sin.; zwykle są
formy na -oję, nie różniące się dźwiękowo
od form tegoż przypadku w deklinacji
niezłozonej.

Nom. pl. msc. protop. praes. act. niekiedy na -ii
np. alčžškie (p. § 66); tak samo w deklinacji protop.
praes. act. 1.

Nom. Acc. pl. ntr. w stopniu wyższym przy
miotnikach takie na -ija : množčjše čuch.
sin. ž. č. takie niekiedy w protop. praes. act.
dvižęstije Ps. sin. 68, 35; přebývajęstie čuch.
24, a (p. § 67)

Formy na -yi; -ii są trudne do zanalizo-
wania ze względu na ich nieustalony pi-
sowniz; chodzi o nom. sg. msc. kończą się na
-vj; -vj (z czego równie -vj; -ej) lub na -yj; -ij;
dalej w zakresie tematów na -jo w sg. instr.
msc. ntr; plur. gen. loc. dat. instr. dual. dat.
instr. ukazują się formy x-ii lub -i; a
nigdy x wokalizacja -vi, jakkolwiek są
formy x -ei np. Žogr. čajęstiež Joh. 5, 3.
slyšęstiež Marc. 4, 24 i lp. Ponieważ te
końcówki ukazują się tylko w formach przy-
prawkowych i imiesłowach, przeto sadzić na-
leży, że działa tu wpływ formy mianowni.

ka liczbę mnogiej z końcówką -e.

W tych przypadkach tworzą się podobne
formy od tematów na -o, a więc: -yitr; -ymr;
i t. p. oraz wskutek ściągnięcia: -yitr; -ymr i lp.
Tu jednak nie zawsze można być pewnym, że
ukazują się istoty -y, ponieważ znaki -žł,
-žh mogą oznaczać -y lub -ž albo być kwia-
łami ze względu na cichość, w čuch. sin.
gdzie mamy różną pisownię np. dla nom.
sg. msc.: -žh: np. ПОВЕЛѢВѢH i lp. doś ex-
sto; -žł: HНОВАЖЛ i lp. a wreszcie najtra-
niej -žłh: ЖНАМЕНАВЖЛH i lp. jeżeli
znaki: žh oraz žł uenia za litery da-y,
w takim razie okazałoby się, że w tym na-
bytku ściągnięte formy na -yitr; -ymr i lp.
w deklinacji tematów na -o oznaczają ex-
stoję, w użyciu, niż odpowiednio im for-
my od tematów na -jo, t. j. z końcówkami: iitr;
imr i lp. które są znakiem nadane od nie-
ściągniętych na: -iitr; -imr i lp.

Podatek do deklinacji. Przysłówki i partykuły.

§ 84. Formy przypadkowe rzeczowników, przymiotników, liczebników i zaimków, o ile w danej grupie ściślejszą przedewszystkiem z czasownikiem, lub przymiotnikiem mają funkcję przysłówkową. Zdaje się być, że z całej deklinacji imienia lub zaimka zachowuje się tylko jedna lub parę form przypadkowych, lub też jakaś forma przypadkowa jednego imienia lub zaimka ma pewną funkcję, której nie posiada tak sama forma przypadkowa innego imienia lub zaimka. Takie właśnie są właściwe formy deklinacyjne, lub też takie formy przypadkowe z przysłówkami. Niektóre przysłówki używają się w funkcji spójników.

Nieraz jeszcze można określić, jaką formę przypadkową przedstawia dany przymiotnik,

śówek, liczne bowiem przysłówki tworzą się z pomocą sufiksów, które w systemach deklinacyjnych przestały być od dawna używane, a więc i formy, do których składu wchodziły, nie mogą być zestawione z żadnym z innych przypadków. Ład przysłówki można rozdzielić na dwie grupy: 1) te które stanowią wyrażenie form przypadkowej i 2) których charakter przypadkowy nie przedstawia się nam wyrażenie.

1) Przysłówki w postaci wyrażenia form przypadkowych:

Nom. lub acc. sg. ntr. tematów na-o: zęło-bardzo, mało-mało, gębo-gębo-lub-lub, tako-tak, kako-jak, inako-inaczej, sice (powszechnie tak samo jak: lice (liko)-tak i lp.

Nom. lub acc. sg. ntr. tematów na-jo: tu, nje-darmo, próżno, vysoče-wysoko, daleče-daleko, drevlje-niegdyś, inače-jeszcze (Supr. 71, 19), obače-wszakże, pače-raczej, proslědē-wreszcie, prějde-zanim, tai-

= nakoniec (Supr. 100, 15), jednake - jednake,
jače (dons jače dons = dzień w dzień Supr.
429, 29), jeste - jeszcze.

Acc. sg. od tematów na -u, -i, -o, z końcówką
-o lub -e: vōnz = zewnątrz, niz = w dół, bliz
a. bliz = blisko światła z końcówką -o
często w Supr. zawycraj z prefiksami: bez,
dob = niewierzenie, udob = łatwo, dogodnie,
vasn = równo (162, 24) iskr = blisko, vzkup =
= razem (101, 24) vnzap = nagle, vsesrōd =
= serdecznie, szczer, glad = głódna, szku,
tak głodu (Supr. 271, 20 według Leskiego na,
pewne prax omylekam. gladamoj, iadn =
= niezwykłe, inostan = ciagle (429, 2), nic =
naprzód, okr = około, op = znów,
vzsp = naład, osob = osobno, otvorn =
= odwrotnie (139, 26) otvngob = odtąd, oči =
vist = o zjawienie (26, 17) prosēd = wreszcie,
prav = rzeczywiście, sūoxnie, prēm = prosto,
wprost, prēmprost = prosto, razlic = różnie,
szk = (274, 5) szkod = szkoda.

a. strōm (200, 15) = gwałtownie, strōmoglav =
na głowę (np. upaść 104, 18), szugub = podwójnie,
szprativ = przeciwnie (226, 22), tokrate = zarówno
(173, 48; 313, 26), sztr = wewnątrz, szūt = naprzód.
Które z nich mogą być niekiedy użyte w fun-
kcyi nieodmiennego przymiotnika, t.j. sta-
nowią w zdaniu określenie rzeczownika.

Acc. sg. fem. protiv = naprzeciw

Loc. sg. masc. ntr. dobr = dobrze; szlē = szle
i t.p., obok form na -o są to najawyblejsze
przypadki.

Inst. sg. fem. vōszj = tylko, vōtoricj =
= powtórnie, treticj = po raz trzeci, mōnozi,
szj = często; szōszj = tylko, jedonj = raz.

W formie przypadku zależnego od przy-
imka: vō-ing = zawnie, vōs-kōj = dla czego,
vō-mzazp = nagle, vō-dalj (uc. pl.) = ułal,
(Supr. 157, 29), sz-prasta = prosto, wrez, v-krog =
= na około (Supr. 44, 4), pro-koi = pomoc (Supr.
293, 26) i t.p.

Gram. stsi. ark. 11.

2. Przysłówki nie mające wyrażuć formy przym. padkowej:

Prz. -i: drugojci = kiedy indziej, powtórnie, trzeci = poraz trzeci, zadi = z tyłu, předi = naprzód, vadi = z powodu, tai a. otai = potajemnie.

Prz. -u: vrěku = w górę, dolu = w dół, vřnu = na wewnątrz, meřdu (loc. dual od meřda = między) = między, po-sřědu (według Lesk. loc. dual od sřěda = środek, może jednak raczej dat. sg. od: *sřědž) = w środku, między (Supr. 53, 3), nyněču = teraz, (Supr. 228, 26), tu = tam, onu = tam (Supr. 276, 22; 278, 19), uja ju = już (także: uže a. juže), u-to = owszem, ba (Supr. 176, 16).

Prz. -y: latinsky = po łacinie, paky = znoś, wu, o-paky = na opak (Supr. 13, 21) mały = mało, aky = jak (przy porównywaniu pojedyn. rzecz. pojed.).

Prz. -a: doma = w domu, jedva = ledwo.

Prz. -ja: diłja = dla, z powodu, nynja (ny, ni, nyně) = teraz, ninie.

Prz. -sdi (-sědi, -ždi, może z dawniejszego

~ *sědy?): dvašdi = dwa razy (Supr. 125, 19) mno, gašdi = wielokrotnie (Supr. 62, 10; 125, 19).

Prz. -de tworzy przysłówki lokatywne od tematów raimkowych: kěde = gdzie?, se de = tu, oně de = tam, ině de = indziej, gdziekolwiek, vse de = wszędzie, ide a. ide-že = gdzie, do-ide, že, done de že = powtórnie, dwukrotnie.

Prz. -xde w formach obocznych i papne, drżającymi: ině xde = indziej, vse xde = wszędzie, i xde = gdzie, done xde = dwukrotnie powtórnie.

Prz. -amo takie tworzy przysłówki loka. tywne od tematów raimkowych: kamo = dokąd?, tamo = tam, jamo = dokąd, ovamo = w tę stronę, onamo = tam, inamo = w inną stronę.

Prz. -ěmo: sěmo = w tę stronę, tutaj, vse, mo = we wszystkie strony.

Prz. -gdu: kědu = zkad?, otě kědu = zkad, tědu = z tamkad, otě tědu = z tamkad, jědu = zkoj, sědu = ztad, otě sědu = ztad, ovědu = z tam tąd, veseđdu = ze wszad, otě vseđdu = ze wszad, obajědu = z obu stron; podobnie:

Wzrostu. i z w zrostu (Sopr. 208, 26) i z w zrostu.
Wszystkie przysłówki z tym sufiksem określały
miejsce.

Inf. - gda tworzy przysłówki określające czas:
 kogda a. kogda = kiedy? kogda a. to gda = wtedy,
 jegda a. jegda i.e. = kiedy, gdy, o vogda = wówczas,
 in vogda = niekiedy, v se gda = zawsze.

Sup. mi tworzy przystępki sposobu lub sto-
pinia: bole mi = więcej, boleś mi = więcej; ale
mi = bardzo, mnieś mi = mniej; ale
bardzo? w jakim stopniu? bole mi = tak
dro, jelsmi = o ile.

Supr. - ma z množstevním labem somu
jak předpřední: b~~o~~ma - na vzeleho sp.
s~~o~~b (takie byt~~o~~ma; byt~~o~~ma Supr. 38, 29),
d~~ě~~l~~o~~ma - z p~~o~~vodu (takie jak, zim~~o~~
z dopelniačem Supr. 63, 18), n~~ě~~d~~ě~~ma (Supr.
28, 3) n~~u~~d~~ě~~ma (Supr. 309, 15) = p~~o~~xy~~o~~ma~~o~~,
rad~~ě~~ma - z p~~o~~vodu (jako p~~o~~xy~~o~~ma z genet.
Supr. 423, 28) to~~l~~o~~l~~ma - tak v~~o~~dro, j~~ě~~l~~o~~ma =
j~~ě~~l~~o~~ma (Supr. 574, 20) i d~~ě~~l~~o~~ma - takie i in.

nych zwyczajach: trzema.

Sup. - to, -li, a. -lě: kolo = ile? tolo = tyle, jelo =
wiele, jak daleko np. Ps. jin. psalm. 102, 12. W temie
znaczeniu: koli, toli, jeli, seli, kolě, toľě, jeli,
seli, często z przyimkami: do kolě - jak długo?
od kolě - od tego czasu (Supr. 12, 22) do neličě = do,
kąd. Koli nieraz znaczy: kiedy; koliž do stě,
iž do uogólniania zwimków względnych:
iž koliž do = którykolwiek.

Nie jest, prosta, nie emfatyczną, partykula,
 przeczącą, ni jest przeczeniem absolutnem i
 emfatycznem w rodzaju greck. οὐδὲ, iac. ne
 quidem, sład w pierwszjej części zaimków:
 nie- to = niekt, nie-ś to = nie i d. p., ni- ni =
 ani-ani, nie-ś = nie, nie-ś li a. negli-może.

Prefiks ně- nadaje naimkom i przysłów,
 wkom anaczenie nieokreślone: někto = ktoś,
 někuda = niegdys'. Przyimek stawia się między
 dwy prefiksem ně- lub ni- a naimkiem: ně-
 u kogo = u kogoś, ni u kogo = u nikogo.

10 + 1 2 1. *Trinacris limosa* Sturw. n. n.

počátku zdania: ne duša li bolši jesto pi,
s'te = czy duša nie jest większa niż pokarm?

W drugim zdaniu pytajícím stawia się ili.

Partykuła si wzmocnienia pytanie, po 20.,
bnie jak greckie εἴθε = chto si jej bždeto, vč,
prasa jeje = cžž więc jej bždnie, zapytať jej.

Naj ze stopniem wyższym označasto,
pieri najwyższy: největše (Supr. 148, 22) = naj,
wiecej.

Partykuła: - žědo z zaimkiem kž:
kž žědo = každý, kogožědo = každého (w jęz.
pols. partykuła stała się sufiksem).

Partykuła: - žěde dla oznaczenia iden,
tyczności: tžžěde = tenże, togožěde = tegoż, ta,
kožěde = tak samo.

Partykuła - žě w zaimkach, względnych;
ižě = który, jegožě = którego, idežě = gdzie, jegda,
žě = gdy i sp. Także pmy zaimkach zaprzecznych:
niktožě = nikt, nikdežě = nigdzie, nikda,
žě = nigdy i sp.

Partykuły wykrzyknikowe, uczuciowe:

se (od zaimka se nti.), jes = oto, sč = nuż, volé,
voležě = dalej, jarutu (Supr. 286, 20) jaruda
(ib. 186, 11), ješa (ib. 286, 20) = oby.

§ 85. Spójniki.

a = lecz, z trybem warunkowym = jeśli: a by ne
molilo se, ne by vstavilo mrtvaago Supr.
222, 19 = jeśli by się nie modlił, nie wskrzesił by
umarłego; ali = lecz; acč = a prociwie.

ašte a. jašte = jeśli, w pytaniach, ateri,
wych = czy; ašte i = jeśli nawet, ašte li = gdyż
inaczej, np. otrženěmž i ož přěděl sítě,
ašte li vsož ljudi privlěčěto kž sebě Supr.
188, 15 = wypędimy go z tej krajiny, gdyż ina,
czej wryptkich ludzi za sobą pociagnie; ašte
li, ašte li da = jeśli zaś; ašte da ne = jeśli
nie; ižě ašte = ktokolwiek.

ako = jako, ie, gdy.

bo = ponieważ (zwykle na początku zda,
nia); ibo = gdyż; ubo = więc; nebonž = gdyż.
da = et finale lub radziej et consec,

149.
divum, z 3 os. czasu teraźniejszego: oznaczają tryb rozkazujący: da bǫdetŭ - niech będzie, niekiedy i z innymi osobami w temże znaczeniu: da vĕsi - wiedz; daže ne - xanim; przeżde daže ne - xanim, a i do, jako da - ut consoci-
tivum; da ako, da jako - gdy ras', gdy więc.
že - ras' (wtedy na początku zdania)
i - i; i - i - i - i; przed do - do sta-
wia się tam, gdzie my nie dodajemy wyrazu:
i, także up. doži i do - do; doži do - do (Ead.
sin. 83. b).

li, ili = lub; li-li, ili-ili - albo - al-
bo; po stopniu wyższym niekiedy: niż up. pa-
že ili = więcej niż Supr. 112, 20.

no - lecz

ta, taže = i wtedy

ti - i

to = to, więc, często wiążąc zdanie z pr.
przedmianem, w którym stoi np. ašte.

cĕ - a przeciw ka'ito, cĕi - a przeciw
ka'itoje.

150.
jako - że (w zdaniach przedmiotowych; ja-
ko, jakoże - tak że (grecki infinitivus i acc. cum
infin. przekłada się na język stł. przez infin.
i dativus cum infin. l.)

jeda - aby nie, czy nie.

Formy przypadkowe zaimka względnego
mają, jak i w innych językach, niekiedy zna-
czenie spójników up. imo że - ponieważ (od,
powiada mu w poprzednim zdaniu: tĕm),
po nje že - ponieważ, a nje - gdy.

B. Konjugacya.

(Wiedemann: Beiträge zur altbulgarischen Konju-
gation. Petersburg 1886).

§ 86. Końcówki osobowe są dwójakie: czasu
teraźniejszego w trybie oznajmującym, oraz
czasów przeszłych i trybu rozkazującego.
W niektórych osobach końcówki czasu teraź-
niejszego, w zależności od tego, czy temat koń-
czy się na spółgłoskę, czy na samogłoskę:
Gram. stł. ark. 19.

Końcówki czasu teraźniejszego.			innych form.
temat.	spółgłoskow.	tem. samogłos.	
3. l. 1.	-mb	-ŋ	-ŋ
2.	-si	-ši	-
3.		-tŋ	-
3. l. 1.		-mŋ	-mŋ
2.		-te	-te
3.	etc	etc, etc	-ŋ, -ŋ
3. l. 1.		-vĕ	vĕ
2.		-ta	ta
3.		-te	te

§ 87. Uwagi szczegółowe:

Końcówka 3 os. l. poj. -si jest identyczna z prasłowiańską, i stanowi kontynuację praaceur. -sei, -sai lub -szi; końcówka -ši stanowi właściwość tylko języka starosłowiańskiego, gdy i w innych językach, a także w nowobułgarskim jest kontynuacją prasłowiańskiej końcówki -šĕ. Zapewne w st. -šĕ wymienione zostało na -ši pod wpływem analogii do -si. Głównie -šĕ z dawniejszego

-tĕ, a to znów z praace. -s- zapewne powstał początkowo w formach z tematami na -i-, po czym został przeniesiony i do innych tematów.

Końcówki 3 os. l. poj. -tĕ i 3 os. l. mn. -etĕ, -etĕ brzmia niezgodnie z praace. -ti, -nti; końcówki zaś -tĕ, -etĕ -etĕ ukazują się tylko w rękopisach starosłowiańskich, pisanych na obrotach językowym ruskim, w innych zaś, rękopisach, trafiają się bardzo zapewne wskutek omyłki.

Końcówki -tĕ uroznić się wymieniać na -a lub -y przed -j sup. proslavily ji = wystawi go Mar. Jo 13, 32. izbavilo ji = zbawi go Ps. sin. psalm 119, 9. Osoba 3 l. poj. niekiedy bez końcówki w Supr. sup. bode 436, 14, provine 386, 6; otĕ mešte 115, 10, pytaĕ 304, 16, blĕdiĕ 121, 24, sĕdi 389, 26, ubĕxi 329, 18 i t. p. Również w 3 os. l. mn: načĕnĕ 12, 15, okleveštĕ 309, 10 i t. p. Tak samo znaczenie części: je = jest, nĕ = nie, nĕstĕ = nie jest i hor. stpob. nĕ = non est. Po

za Supr. w innych, zabytkach, formy te są ma-
dkie.

1. pl. w Supr. niekiedy - my: posprěšimy 283,
24, senidatkomy 323, 9, lub - mi: likuimi - ra,
dujmy się, 236, 25 wskutek fonetycznego
mieszania - y - z - i -. W innych, zabytkach, for-
my na - my trafiają się rzadko. Koncowe
- e przed j wymienia się może na - y lub - o np.
slyšatkomy ji - slyšelimy go Mark. Mark. 14, 58
poirětkomo ji - poirěmy go Ps. sin. psalm 34,
25.

2 i 3 dual. (por. Miklosich Beiträge zur
alt.slov. Grammatik. Wien Sitzungsber. P. 51,
1875): - ta jest końcówką 2 os. we wszystkich
zabytkach; dla os. 3 końcówka - te jest pra-
wijącą w Mark. Elox. Ps. sin. a niewiele wy-
jątkami (gdzie występuje końcówka - ta i dla
3 os.) a bezwyjątkowo w Zogr. Assem. Zuck. sin.
w Pav. osoba 3 dual. kończy się albo na - ta, albo
na - te; w Supr. - ta dla 2 i dla 3 os. a niewiele
wyjątkami końcówki - te dla osoby 3. Gdy po-

dmioł, jest rodzaju żeńskiego, niekiedy ukazują
się formy czasownika z końcówką - te np. w 2 os.
věrujete Supr. 335, 9 (ob. věrujeta, 335, 8) w 3 os. ja,
věruje Supr. 335, 26, poselaste - poslatysie Pav. 81, a.

1. os. 1. poj. z końcówką na - me trafia się
raz tylko: otěpaděmę ubo otě vragę moitě
tě ště Ps. sin. psalm 7, 5 (we Fl. bych spadl od
moich nepřijaciel proznych).

§ 88. Tematy czasowników.

W konjugacji używają się dwa tematy: jeden
dla czasu teraźniejszego a modyfikacyą dla
trybu rozkazującego, drugi dla bezokoliczni-
ka, przysłów, i miejsców czasu przeszłego.
Z jednej strony jednak niektóre grupy czasowni-
ków tworzą wszystkie formy od jednego tematu,
a drugieanoś w innych grupach ukazują
się nie dwa tylko, ale więcej tematów. Tak
wiel np. mamy dwa tematy a mianowicie
jeden z suf. - je; drugi z suf. - a - so formach;
or - je - ši, or - a - ti (oraz orać) lub jeden.

a suf. -e; drugi z inf. -a np. ber-e-si, ber-a-ti
(bi'erzeiz, brać) lub: gor-i-si, gor-ě-ti (gomesz,
gorzeć) i b.p. ale obok tego kwal-i-si, kwal-i-
ti (chwalisz, chwalić) z jednym tematem, a na-
domiast: nes-e-si, nes-ě-ato-mz (imp. pf.)
nes-ti (inf.) i b.p.

§ 89. Formy czasowników.

Z praec. czasu pozostały w stst. następują-
ce: czas teraźniejszy z imiesłowami i aoryst,
nowoutworzony zaś został czas przeszły niedo-
konany (imperfectum). Pozostałe czasy mają
formę albo czasu teraźniejszego (czas przyszły
dokonany), albo też opisową, tworząc się
z pomocą słów prasiłkowych. Z dawnych trybów
zachował się tylko tryb causymiczny oraz try-
b czasu teraźn. ze anacremiem jednoktry-
bu rozkazującego, gdyż dawny praec. impe-
rativus został zapomniany. Tryb warunkowy
(haxacy, dyxacy) ma formę opisową, do której
niechodzą wo prasiłkowe. Formy osobowe
zaczynają się tylko w stronie czynnej, bierna

i nijaka wyrabiają się przez formę czasownika
krotnego a zaimekiem się, a nadto bierna mo-
że być wyrażona przez imiesłów bierny i sto-
wo prasiłkowe. Zachowany został imiesłów
czasu przeszłego czynny (causymiczny jako I
dla odróżnienia od II tworzonego z pomocą
suf. -e), imiesłów czasu przeszłego strony
biernej, a nadto mają własne formy: bexo,
kol'icznik i supinum.

§ 90. Podział na koniugacje

Leskien podaje według sufiksów czasu te-
raźniejszego, nie-jak inni- według sufiksów
bexokol'icznika, które mogą służyć tylko jako
podstawa do podziałów koniugacyjnych,
razem z formą tematu (czasowniki niepo-
chodne i pochodne) z jego wokalizacją, lub
wygłosem.

Leskien więc dzieli czasowniki na 5 na-
stępujących koniugacji według następujących
przykładów 2. czasu teraźn.:

I. Temat czasu teraźniejszego na -e- (wni,

których, osobach na-o-: nes-e-si.

II. Temat na-ne- (w niektórych osobach, na-no-) np. dvig-ne-si.

III. Temat na-je-(-je)

A. Słowa niepochodne np. z na-je-si; piše-si { *pis-je-si.

B. Słowa pochodne: dēta-je-si, zē, lēje-si, kupu-je-si.

IV. Temat na-i-:

A. Temat bezokolicznika także na-i. np. kval-i-si bezokol. kval-i-ti.

B. Temat bezokolicznika na-ē- np. vid-i-si, bezokol. vid-ē-ti.

V. Temat czasu teraźniejszego z wygłosem spółgłoskowym: da-si { *dad-si. który koniugacyj w § 103 i nast.

I. Koniugacya. Temat czasu teraź. twony się z pomocą suf. -e-; w t. os. l. poj. i w 3 os. l. mn. ukazują się suf. -o- lub -ā, który z następującą spółgłoską nosową, końcówki wymie.

nia się na- q. Koniugacya ta ma następujące poddxiały:

A. Drugi temat jest identyczny z pierwszym, t.j. nie przybiera żadnego sufiksu przed końcówką:

a) Pierś słowa kończy się na spółgłoskę; dalej poddxiały według wokalizacji piętnej w czasie teraźniejszym:

1) samogłoska pienna -e-: brēsti-brēg { *berg-ti + - *berge { strzedz, zruwać nad cremś; vesti-vedg { wieść, wiodeg; vesti-veag { wieść-wiorz, gnesti, gnetg { gniesć, gnioteg; greti-grebg { grzebać, zēsti-zēg { tralic, zlēsti-zlēdg { *geld-ti-geldg, także zlasti { Supr. 378, 20, 26 pīacic dliug); mesti, metg { rzucić; mesti, metg { ramiatać; nesti-nesg { niosć, pēsti-pekg { piec; plēti-plēvg { *pēlti-pel, vg { t. os. prasz. plēvem { Zagr. Mar. Kal. 13, 28 plic}, rešti-rekg { rzec, strēsti-strēg { *stergti-stergg { strzedz, tešti-tekg { bić, tēti-tēg { bić.

Gram. stł. ark. 20.

2) Samogłoska pienna - *q* - : błęsti - błędq
(bładzić), u - vēsti - u - vēzq (wizać, wiezić),
gręsti, grędq (przybywać); xvēsti - xvēzq (pręć,
praes. pass. xvēgamō Supr. 361, 19. dźwiecząć),
xębq (pręć, praes. pass. xębamō Supr. 296, 6, roz.
rywam); lęsti, lękq (xginać), męsti - męzq
(macić); pręsti - pręzq (zaprzęgać), pręsti -
prędq (prasać), sęsti - sęzq (sięgać), tręsti -
tręzq (trząść). Nadto z samogłoską nosową
tylko w czasie teraźniejszym (wskutek infleksji):
lēsti - lęzq (leźć), sęsti - sędq (sięść, usiąść).

3. Samogłoska pienna *o* (osłabione *e*):

a) przed spółgłoską:

Przed spółgłoską nosową: *ę*sti -
*ę*zq (wyizymać); *ję*sti - *ię*zq (**ję*zq (ująć,
schwytać), *kę*sti - *kę*zq (kłać), *mę*sti - *mę*zq
(mrać), *pę*sti - *pę*zq (spinać), *tę*sti - *tę*zq (ciąć),
na - *ę*sti - na - *ę*zq (zacząć)

Przed *r*: *vrę*sti { *verti* - *vrę*zq
(xamykać); *xrę*sti - *xrę*zq (pożerać, ofiarować),
*nrę*sti - *nrę*zq (umierać), *nrę*sti - *nrę*zq (wci,

skac); *prę*sti - *prę*zq (pechać, podpierać); *skvrę*sti -
*skvrę*zq (skwarzyć, topić na ogniu), *strę*sti - *strę*zq
(rozposiewać); *trę*sti - *trę*zq (trząść).

B) Pieni typu praes. *trę*t, *tlę*t: *vrę*zq (abie,
rozm pokłósie, abierom po him reszki), *vrę*sti -
*vrę*zq (rzucić); *vrę*sti - *vrę*zq (otwierać, za,
mykać); *vrę*sti - *vrę*zq (młócić); *ę*sti -
*ę*zq (cierpać), *ę*sti - *ę*zq (pogryzwać),
*mlę*sti - *mlę*zq (doić) *tlę*sti - *tlę*zq (tłuc).

4. Samogłoska pienna - *o* - : *bo*sti - *bo*dq
(bóić); *vlasti* - *vlast*q { **voldti* - *vold*zq (właść),
*mo*sti - *mo*zq (móć), *rasti* - *rast*q { **orsti* -
**orst*zq (rasnąć).

5. Samogłoska pienna - *q* - : *bo*dq { *bed*zq
*qę*sti - *qę*dq (grać na instrumencie).

6. Samogłoska pienna - *o* - : *do*sti - *do*zq
(dać)

7. Samogłoska pienna - *ę* - : *ję*dq { **ję*oq
(jadć), *lę*sti - *lę*zq (leć); *sę*sti - *sę*zq (sięć).

8. Samogłoska pienna - *ę* - : *klę*sti - *klę*zq
(kłać); *krę*sti - *krę*zq (krać), *prę*sti - *prę*zq

dg (pasā); pasti - pasq (pač).

9. Samogłoska pienna - 6- (x praae. - i-):
cristi - crotq (kwitnac'), čisti - četq (czytai).

10. Samogłoska pienna - l-: xiti - xivq
(żyć), iti - idq (iść), stristi (ale. w buch. sin po,
strēsti) - strigo (strzydx).

11. Samogłoska pienna - 6- (x praae. - ll-):
soti - sopq (suć, sypać).

12. Samogłoska pienna - y-: grysti - gryxq
(gryć).

13. Samogłoska pienna - ll-: bljusti - blju,
olq (strzedx).

b) Pieni słowa kończy się na samogło-
skę; w temacie bezokolicznika pozostaje ona
bez zmiany, gdyż po niej następuje spółgłoska;
w temacie czasu teraźniejszego (przed samą
głoską sufiksu) ulega ona pewnym zmianom:

Wygłos pnia - ll-: kovq - kanti (forma
ta, się nie zachowała; zastąpiona przez: kōvati
polsk. kaci), piluti - pilovq (płynąć), triti (Supr. 304.
22. 200. 222. d - re 52, 122; potep. praet. act. 1 222.

-d - reu 54, 3, wroedzie indziej rjuti) - rovq
(potep. praes. act. rovq Supr. 446, 26, wroedzie in,
skiej revq rjovq stp. rzuci - ryoci por. rija),
sluti - slovq (słynąć, być nazywanym) triti
- trovq (karmić).

Wygłos pnia - i-: pierwotnie należące tu
praesentia np. včjč (vijč - vili, wie - včjč, gdy
praae. ei przed samogłoską - praet. 6j) sq za,
liczone do koniugacji III poddziału 1. A a, po,
nieważ z powodu j. zostały z czasownikami
II koniugacji utorisamione formalnie.

B. Temat bezokolicznika na - a.

a) Wygłos pnia spółgłoskowy

1.) Samogłoska pienna - e tyko
przy wygłosie piennym - n - v - np. borati -
berq (brać), dorati - derq (dzieć), perati -
perq (prać); gēnati - xēnq (gnąć).

2) Samogłoska pienna - i: xēolati -
xēidq ob. xēidq (Supr 18, 8) oveskiwać; iskati -
iskq ob. ištq według koniug. III (smuć).

3) Samogłoska pienna - 6-: sčati -

-sēsē(ssai), tēkati-tēkq(tkai)

b) Wygłos pienny samogłoskowy:

1. Samogłoska pienna ē: rēvati-rēvq
(rwać) od pnia *rū-; podobnie utworzone in,
finitiwy: bēvati (bluć, blewac, vomere) plē.
vati (pluć), przy których istnieją, już tylko praē,
sentia koniung. II.

2. Samogłoska pienna-o przed-v
(z dawniejszego av praē. eē: zēvati-xovq
(xwac), kovati-kovq (kuć) o-snovati (za-
łożyć fundamenty).

II. Koniugacya: Tēmat exasū terasū.
z suf.-ne(-no), temat bezokolicznika = pnia,
wi lub przybicra suf.-nq-. W stł. bezokolicz-
nik zawrac z suf.-nq- z jedynym wyją-
tkiem: stati przy praes. sta-nq, sta-ne-ši.
Liczba czasowników tej koniugacyi w jęz.
kuch słowiańskich, wraasta i wraasta przy
nowotwory stąd trudno określić, jakie cza-
sowniki pierwotnie tu należały. Leskien wy-

-159-

licza przykłady, wybrane z Logr. Mar. Oloz. End.
sin. Ps. sin. Supr. i Par. Z nich tylko niektóre
przytaczam: bēgnqti-bēgnq (biec), bōngti,
{ bōdnqti (obudzić) vōngti (wiedzieć), glēbnq-
ti (ulgnąć), gōngti (gnać), gōngti (gnać),
dūngti (dmuchnąć), dēkngti (technąć) xā,
sngti sē (przerazić się) kōngti (kapnąć), ky-
ngti (kiwnąć), lōpngti (łgnąć), pōmōngti
a. pōmēngti stp. wspominać, mōkngti
(mierzyć), plāngti (plonąć), plīngti
ob. pljūngti (plunąć), po-sāngti (ciąć się
osłepngti (osłepnąć) olonąć i t. p.

III. Koniugacya.

1. Słowa niepo pochodne.

A. Tēmat drugi (bezokolicznikowy) bez sufik.

a) Wygłos pienny samogłoskowy (zali-
czono tu także czasowniki własciwie należące
do koniung. I poddziału A. b. 2. np. vōjō-viti,
ponieważ utożsamiały się formalnie z czasowni-
kami, pierwotnie należącymi do dekl. III):
znati. z najō, znajēši (znać), xgrēti (nowa forma

analog. gręjati) - gręjs (gręci), dęti - dęjs ob.
 dęds p. § 122 (kłaic); spęti - spęjs (dokony-
 wać pomysłnie), smęti - smęjs (śmici),
 sęti - sęjs (siaci), pięti - pięjs (śpiwac) bięti -
 bięjs, bięjs (bić), witi - węjs - wjęjs (wić), gniti -
 gnjęjs (gnic), liti - ljęjs, ljęjs (lać), piti - pięjs,
 pijęjs (pic), wępiti (wz - wpi) - wępijęjs, wępi-
 jęjs (kryć), po - ięti - po - ijęjs (spocząć),
 kryti - kryjęjs (kryć), myti - myjęjs (myć), u - ny-
 ti - u - nyjęjs (emeryć się), ryti - ryjęjs (ryć), si-
 ti - sijęjs od pnia sięti por. pręc. pracet. pass.
 sęvenz (ryć); exestoliwe: osnyvati jakoby
 od *snyti (osnuwać); na - dęti - na - dęjęjs
 (nadmawiać), ob - ięti - ob - ijęjs (obuc), cęti -
 cęjęjs (czuć).

crasowników

b) Wygłos pienny spółgłoskowy ~~sz~~
~~vajati - vajs~~ tego typu niewiele: mlęti (mleć),
 ti - mljęjs (mleć), zęti - zęjęjs (ziąć) brati (brat-
 ti - brjęjs (st. bróć, macować się), klati (kła-
 *kotti - koltjęjs (kłać).

Przy temat na - a:

a) Wygłos pienny samogłoskowy: ix - vajati -
 vajs? (rzeźbić), hajati sz - hajs sz (hajac się), la-
 jati - lajs (łajac), majati - majs (dawać ana-
 ki), tajati - tajs (tajac), tajati - tajs (tać
 ukrywać), čajati - čajs (czekać), dajati -
 dajs (dawać), stajati - stajs (składac się z cze-
 go); vęjati - vęjs (winać), dęjati - dęjs (kłaść,
 podziwiać) sęjati ob. sęti - sęjs (siac), rij-
 ti? - rjęjs (ziąć), lojati - lojati - ljęjs (lać),
 ręjati - rjęjs (tracać), smejati sz - smijati
 sz - smjęjs sz (śmiać się); blvati - blvj-
 jęjs (blwać, vomere), plovati - plvjjęjs (pluć,
 plwać).

b) Wygłos pienny spółgłoskowy: tu
 tylko z trudnością dadzą się odróżnić sło-
 wa nie pochodne od pochodnych; do słów
 nie pochodnych Leskien zalicza: alkati-
 alęjs (być gładnym jak nac), vęzati - vęzjęjs
 (wizać), gasati - gasjęjs (gasić), gybati - gy-
 bjjęjs (ginać), zobati - zobljjęjs (dziobać), iska,
 Gram. Słow. ark. 2h.

ti - ištę (rukac'), pisać - pisati - pišę (pisac'),
 plęxali - plęxę (pęxac'), ręxati - ręxę (ręxci'), i.
 mati - jemlję (imac') i t. p. dość liczne.

Napewno lub prawdopodobnie odimien-
 nemi czasownikami są: glagolati - glagolję
 (mówić), dęxati - dęxę (dmuchac'), klewetati
 - kleweštę (obmawiac'), kłokotati - kłokostę
 (bulgotać, wrzeć), stradati - straxędę (cierpieć)
 i t. p.

Podstawne od innych czasowników utworzo-
 ne: vycati (zam. vyhati) - vycę (uczyć się) por.
 vyknyti; u-vedati - u-vęxędę por. u-vędnę-
 ti (uwiędnąć), na-ricati - na-rięę por. na-
 rešti (obiecac'), sęxati - sęxę (sięgać) por. sę-
 sti - sęęę, sęgnyti; tęxati - tęxę (ciągnąć) por.
 tęgnyti; mręcati - mręęę (zmierzchnąć) por.
 mręknyti i t. p.

2. Czasowniki pochodne

A. Temat jeden sprae i infinit.

a) Temat na - a: dęlati - dęlaję - dę,

łajęsi (robić), xnamenati (ornamować), otvęštati
 (odpowiadać) i t. p. odimienne; podobnie odsto-
 wne: byvati - byvaję (bywać), sz-birati, na-
 ricati i t. p.

b) Temat na e: xęlęti - xęlęję, xęlęjęsi
 (pragnąć) por. xęlja - iyczenie, imęti (mieć) pi-
 tęti (karmić) o-słabęti (osłabnąć), o-xęstęca-
 ti (stawiać się surowym), vřx - męxęti (sta-
 wać się męhem) i t. p.

B. Temat drugi z suf. - a - dodawanym
 do tematu czasu teraźniejszego a wygłosem
 -u, które przed - a wymienia się na - ov-:
 kupovati - kupuję (kupować), szvędętelę-
 stvorati (świadczyć), obędovati (obiado-
 wać)

II. Konjugacya, temat czas. teraźn. na - i.

A. Temat drugi także na - i: kwałiti-
 kwałję, kwałiși (chwalić), lębiti (lubić), to-
 piti, kłoditi i t. p.

B. Drugi temat na - e (po x, c, s, st, řd

wymienia się - ě - na - a). Czasowniki po naj, wiekšej części. niepaohodne i nieprzechodnie: obiděti - obixǫdę, obidiši (obraxi), blōstati - blōstę, blōstiši (būpaceti), bojati sę (bačeti), velěti (koxać), gorěti (goręci), ležati, letěti, plěxěti (peixać), dvixěti (ruxać), ležati (le, xeci) i t.p.

I. Konjugacya. Temat czasu teraźniejszego z wygięsem spółgłoskowym: jesmo (jestem) věmo { vědmo (inf. věděti - wieckici), dāmo { dadmo (inf. dati - dai), jamo { jadmō (inf. jasti - jeic). Według analogii do tych czasowników także imam b (mam).

Ogólne uwagi o tworzeniu się form czasownika.

§ 91. Od tematu czasu teraźn. tworzy się: tryb oznajmujący tego czasu, tryb rozkazujący i imiestowy czasu teraźniejszego strony czyn. niej i biernej. Wiekna części tych form powsta-

je przez połączenie z tematem końcówki, która przedstawia albo kontynuację, albo modyfikację, końcówki prairyoeuropejskiej. Nie wszystkie jednakże formy dają się wyprawa, skie a form prairyoeuropejskich, a więc przedewszystkiem nieuprzednie jest jasnem procho, dzenie końcówki t. os. t. poj. - a, tem bardziej, że ukazuje się ona nie tylko w czasownikach a tematami na - o, - jo, lecz także i w słowach, a tematami na - i -, które przed - a wymienia się na - j - i w sposób właściwy palatalizuje poprzedzającą spółgłoskę, np. kralję, drěxę { drěxję, ljubję { ljubję, sęxǫdę { sęxǫję, vrěstę { vrětję it.

Też w konjugacji 3os. l. mn. kończy się na - sę, które jakby powstało z dawniejszego - intę, jakkolwiek wiadomo „każ”, inąd, że praac. - in przed spółgłoską wymieniało się na praai. - i, a nie na - e. Na, temniast prawidłowo brami końcówka tejs

według szablonów słownych tylko 2 i 3 os. l. poj.
 aorystu niesygnalizacyjnego np. tere o: tere,
 treti.

Aoryst sygnalizacyjny słowny się z pomocą
 suf. -s-, które po spółgłosce -k lub po samogłosce,
 nie nosowej wymienia się na -t-, sufiks
 ten w os. l. wszystkich liczb i 3 l. mn. ukazuje się
 w postaci -so-, -to-, przy czym w l.
 os. l. poj. razem z końcówką pierwotną -m
 wymienia się na -s-, -t-. Sufiks aorystu
 przykłada się albo wprost do pnia, albo do
 pnia rozniesionego z pomocą suf. o/xape,
 wne z prae. -o-). Pierwszy typ aorystu
 sygnalizacyjnego ukazuje się w koniung. I. u
 czasowników, mających pnie z wygięciem spół-
 głoskowym np. pęsz od: pęsz, przy czym sa,
 uwzględnia pnie ulega dawnemu wstę-
 pieniu (e) ē, o) a, e) i i) p) up nēz od: nesz,
 rēz od: reka, basz od: boda, čisz od: četo,
 mrēz od pnia mer - mēz, vrēz od pnia:

verz, vrēz. Nadto tenis aoryst tworzą exaso,
 wniki, których drugi temat kończy się na sa,
 uwzględnia: pluti v - pluti, kosntr - kosntrti,
 znati v - znati, korati v - korati, diłati v - di-
 lati, čelētr - čelēti, kupovati v - kupovati,
 kla tr - klātī, trivalit v - trivaliti, vidētr -
 vidēti.

Typ drugi aorystu sygnalizacyjnego ukazuje się
 w koniung. I. czasowników mających
 pnie z wygięciem spółgłoskowym nie nosowym i nie
 płynnym, a także w koniung. II o ile nie zawiera
 je się w aoryście suf. -nē- np. nesotr - nesti, dvi-
 gotr - dvignoti.

2 i 3 os. l. poj. aorystu sygnalizacyjnego widać
 się tylko wtedy, gdy drugi temat czasownika,
 wy ma wygięcie samogłoskowe i stał formy:
 2 i 3 os. l. poj. ena, vidē, jē, črē, črē (te osta,
 Aniz dwie formy prawdopodobnie według a,
 należą do poprzednich - w koniung. rari sa,
 one młodzie od tamtych, gdy utworzyły się
 Gram. stes. ark. 22.

już po dokonanej metatezie starosłowiańsk:
 xřětko { xěrkō, ěrčkō { xěrkō. W innych wy-
 padkach, cenn. 2 i 3 os. l. poj. aorystu sygnatyca.
 jest w użyciu 2 i 3 os. l. poj. aorystu niesygnat.

§ 93. Pod względem używania form aorystu w xa-
 wykach, zachodzą pewne różnice up. aoryst
 niesygnatyczny bardzo rzadko trafia się w Supr.
 gdzie jest w użyciu 2 i 3 os. l. poj. w następstwie
 nieużywanych, wcale w tych osobach form a-
 aoryst sygnatycznego od pewnej kategorii
 czasowników (p. § poprzedni); raz tylko wystę-
 puje 3 os. l. mn. w skrócie - ěrčkō z 6 a r 35f. 17. z form
 aorystycznych a suf. -t- przykierpiamy bezpo-
 średnio do prnia znajdujemy tu: rětkō (reka)
 jatō (jam), ětkō (živō) oraz formy, utworzo-
 ne w koniugacji czasowników, których pier-
 kończy się na spółgłoskę nosową lub płynną
 np. jętkō (imō), u-mrětkō (u-mrō), po-žrětkō
 (po-žrō), lub wręcz w zakresie czasowni-
 ków a prniem mającym wygłos samogłosko-

wy. Natomiast gdy pierń ma w wygłosie spółgło-
 skę, wtedy normalnie w Supr. ukazują się for-
 ma aorystu na-o-tō. Odwrotnie w Mar. i B. sin.
 form na-o-tō nie ma wcale a w Czech. sin. for-
 my te trafiają się rzadko. W innych wykach
 znajdują się wszystkie typy aorystu.

§ 94. Imperfectum według Brugmann'a
 i Leskien'a powstał przez kompozycję prasi.
 imperf. * jatō { ěsom od prnia *es- a tematem
 utworzonym a pomocą suf. -ē. Nowe teorie
 wywodzą w różny sposób imperfectum a aor.
 W Supr. a wyjątkiem kilku form -j- między te-
 matem a sufiksem się nie pojawia, a wyjątkiem więc
 tam są formy: nesěatkō, kryjaatkō (po-j wy-
 miana -ě na -a) W czasownikach koniugac.
 I typu: berō - berati, jak również i w innych,
 tworzących infinit. a suf. -a lub -ē imperf.
 tworzy się przez dodanie -atkō do tematu
 bezokolicznika: dēla -atkō, razumě -atkō,
 kupova -atkō, gorě -atkō, čaja -atkō i sp.

Tak więc imperfectum w t. osobie kończy się
na-*ěatr*, *jaatr*, lub-*aatr*.

§ 95. Łiąganie samogłosek w imperf.

We wszystkich zwyczajach samogłoski mogą być
ściągane: *ěa* > *ě*, *aa* > *a* np. *nesětr*, *piecětr*,
glagolatr nie wszędzie jednak stosunek
form ściągniętych do nieściągniętych jest je-
dnakowy. Jar. ma tylko formy ściągnięte-
w Assem. ściągnięte trafiają się wyjątkowo,
w Mar. i Łogr. nieściągnięte stanowią formę,
waxaja, ściągnięte zaś najchętniej zachodzą
w czasownikach mających pierwiastek samogłoskowy
np. *bijahtę*, *dostajaše* i t.p. (ja tam wyraża
się przez *anak-ě*.) W innych zwyczajach oba
rodzaje form miesza się z sobą.

§ 96 Imperfectum ma następujące końcówki:

- Sg. 1 - *tr*(-som) Pl. - *homr* Du. - *trvě*
2 - *šě*(-ses) - *šete*, - *ste* - *šeta*, *sta*
3. - *šě*(-set) - *trš*(-sont). - *šete* - *ste*.

Formy na-*šeta*, -*šete* w Łogr. i Mar. są zwykłe,

w Assem. trafiają się tylko 9 razy, w Łogr. są
również rzadkie w Clox. tylko raz: *děaše*,
te 3. dual. w Ps. sin. Łuch. sin. i Jar. wioma
ich wcale.

§ 97. Participium praet. act. I. Ze względu
na swą budowę = *praeae. ptep. pres. act*, two,
czy się zaś od tematu drugiego (z wyjątkiem
koj). *Praeae. inf.* us wymienia się w praet. i
stet. po spółgłosce na-*ěs*-, a do anowu uległo
różnemu zmianom: na końcu wyrazu *fonē*,
tychże wymienione zostało na-*ě*, przed na-
stępującą zaś samogłoską przybrało postać
-*ěs*-. W tematach na-*i*- końcowa samogłoska
tematowa przed-*ě* wymienia się na-*j*, a
-*ě* na-*ě* i skład inf. stet. -*ě*, -*ěs*- np. *kvalē*,
gen. *kvalēša*. Po innych samogłoskach -*us*,
zysk -*stet*. -*vě* i -*věs* np. *znave* - *zna*,
věša. Analogicznie do nich, także niekiedy
i tematy na-*i* tworzą w ten sposób imiesłow.
kvalivē, *kvalivěša*. Form tych, Mar. Assem. Clox.

Ps. sin. nie anafy, w Slav. tylko jeden przykład:
pogubivъ (w 3 miejscach: 30, b. 31, a. 37, b); w Sud.
sin. rzadkie formy na-ivъ, tak samo w Zagr.
i tylko exists w Supr.

§ 98 Prtēp. praet. act. I z pomocą suf. -to- la-
tworzy się od drugiego tematu; pierwotnie ta
forma była nomen agentis i dlatego, jako rzecz,
ekownik, nie może przybierać oznaczenia strony,
butu. Ze słowem posiłkowym służy do formo-
wania czasu przeszłego, który Leskien uważa za
perfectum: neslъ jsemъ, nesla jsemъ itp.

§ 99. Prtēp. praet. pass. tworzy się przez dodanie
suf. -to- eno- lub- no do drugiego tematu.

1. Suf. -to- xawoxe z prziami czasowników
konjug. I, kończącemi się na spółgłoskę nosową,
np. kletъ, jetъ, exists także gdy w wygłosie przi
jest- r np. pro- stъ i w konjug. II, gdy przi
kończący się na- i lub- ě: bitъ, pĕtъ (bity, spie-
wany) Słz także resztki tejże formacji od przi
z wygłosem spółgłoskowym: otъ- vъstъ (otw,

zony), u- vĕstъ (uwiechony), od przi vĕ- = wia,
xai), ix- vĕstъ (wiadomy)

2. Suf. -eno- u czasown. konjug. I (z wyjątkiem
takich jak: kletъ, jetъ i tp. od przi na spółgłoskę
nosową) w konjug. II np. dvizĕnъ od dvignuti,
w konjug. III gdy przi kończy się na- i lub- y np.
bojenъ lub bijenъ (bity), krъvenъ (ukrywany
od: kryti) przez analogię także ob- uvenъ
(obuty); w konjug. IV kvaljen, gdzie- i- przed-
-e- wymienia się na- j-.

3. Suf. -no- u czasowników z dwu lub więcej
zgłoskowym tematem drugim na- a- lub- ě- np.
bo ranъ, dělānъ, pitĕnъ, kupovanъ, vidĕnъ,
a także i wtedy, gdy przi ma w wygłosie -a-
lub- e- np. xnanъ, o- dĕnъ (odriany) itp.

Od prtēp. praet. pass. z pomocą suf. -bje
lub- ije tworzy się rzeczownik oznaczający na-
zwę czynności lub stanu np. raspĕtĕje, gla,
golānĕje i tp. Z pomocą zaś suf. -bno- mogą
być w tejże imiesłowu formowane przymia,

triki mające znaczenie przymiotników greck.
na tóg up. *ne-ix-d-rečeno* = którego nie
podobna wypowiedzieć.

§ 100. Tryb warunkowy tworzy się w jęz. sł. sł.
dwojako: albo tak samo jak w innych język.
słowiańskich t.j. przez połączenie prtep. praet.
ark. *ī* z formami aorystu od słowa byti, t.j. *īg*.
1. bytę, 2. by, 3. by, Pl. 1. bykomę, 2. byste, 3. byšę
Pa. 1. bykově, 2. bysta, 3. byste; albo też przez po-
łączenie tego prtep. z jednynic w sł. i tylko od
słowa: byti zachowaną formą, trybów zięcy, a
go: *īg*. 1. bime, 2. bi, 3. bi; Pl. 1. bimę, 2. biste,
3. bę (Formy liczb podw. 1. bivě, 2. bista, 3.
biste można tylko teoretycznie odtworzyć,
nie ma ich bowiem w tekstach). Ten tryb
zięcy utworzony został zapewne w ten sam
sposób jak tryb rozkazujący (również dawniej-
szy optativus od słów *konung* *ī* up. *kvali*,
kvalite; dlatego też forma 2. pl. biste zam.
biste musi być analogiczna do formy aory,

nyslu: byste; podobnie ob. bę trafia się niek-
dy: bišę, a zamiast 1. pl. bimę ukazują się też
bi komę.

Z dwu typów trybu warunkowego pierwszy
w Łogr. i Mar. tylko wyjątkowo, Assem. nie ma
go wcale; w Ps. sin. rar. tylko: byšę (psalm 123,
3); w Slav. prawie zawsze typ *ī*, wyjątkowo *ī*,
podobnie i w Supr. gdzie nadto w znaczeniu:
bi ukazują się: *ašti* np. *ašti se ne bytę xto*,
olěj, to ne bytkomy ti jęgo přědali 324, 22
(Gdyby nie był chrystus, nie byłibyśmy go to,
nie wydali) Również dla 3 pl. analogicznie
do: byšę mamy też: *aštišę* (331, 16).

§ 101. Forma *będy* niekiedy używa się w
znaczeniu trybu rozkazującego: niech, *będy*
up. *będy črěsa vaša přěpajasana* Luc. 12,
35, Łogr. Mar. Assem. Slav. = *čotw sar v pwr di*
čopreš *čegę* *čw pīrde* albo w fragmentach
kijowskich: *čvoč svjtač*... na očiščenie
namę *będy* = *sancta lua in purificatio*,
Gram. sł. ark. 23.

nem nobis sunt.

§ 102. Bexokoličnik ma suf.-ti, supinum suf.-tč vkladovaný do druhiego tematu np. nesti, nestč; dati, datč i tp. Supinum stčt. ma takiex znacenie, jak supinum łacińsk. na-tum. Gdy temat, drugi kończy się na spółgłoskę, wtedy następują procesy asymilacyjne np. vesti { ved-ti, mašti { *mokti { *mog-ti.

Wzory koniugacyjne. Koniugacya I.

§ 103. Czasowniki, majace formy oznaczone pod no 1A, a, 1, 2, 3B, 4, 5, 7-13; drugi temat identyczny z pierwszym, majacyym wygłos: spółgłoskowy (z wyjątkiem spółgłoski nosowej mb-r, o których mowa niżej w § 110).

Podane są tu dwa przykłady czasowników, aby przedstawić bardziej poglądowo różnice fonetyczne, zależne od natury pierwszej wygłosowej spółgłoski.

Procesens

Imperativus

Dg.	nesę	tekę	nesi	toči
	nesęsi	tečęsi	nesi	toči
	nesetč	tečetč	nesi	toči
Pl.	nesemč	tečemč	nesēmč, točēmč	
	nesete	tečete	nesēte	točēte
	nesetč	tečetč		
Ps.	nesevě	tečevě	nesěvě	točěvě
	neseta	tečeta	nesēta	točēta
	nesete	tečete		

Parl. praes. art: nesý ... teky

" " pass: nesomč tekamč

Imperfectum

Dg.	nesěať	tečěať
	nesěašē	tečěašē
	nesěašē	tečěašē
Pl.	nesěaťomč	tečěaťomč
	nesěašēte, nesěašē	tečěašēte, tečěašē
	nesěať	tečěať

Qu. nesěatpve' tečaatpve'
 nesěašeta, nesěasta tečaašeta - tečaasta
 nesěašete, nesěaste tečaašete, tečaaste.

Horis tns.

I. prolegomeny

I. xioxiomy.

Gg. nesv ^{om} tekv nšv tšv nesov tekotv
 nesv-s tečv (nese) (tečv) (nese) (tečv)
 nesv-t tečv (nese) (tečv) (nese) (tečv)
 Pl. nesomv ^{om} tekomv nšomv tšomv nesomv, tekotomv
 nesete ^{at en} tečete nšete tšete nesoste tekoste
 nesv ^{ant} tekv nšv tšv nesovšv, tekovšv
 Qu. nesovv tekovv nšovv tšovv nesovhovv, tekotovv
 neseta tečeta nšeta tšeta nesosta tekosta
 nesete. tečete nšete tšete nesoste, tekoste.

Prtep. pralt. activ. I: nesv tekv

— " — " — " II: nesv tekv

— " — " passivi: nesovv tečovv

Infinitivus: nesti, testi

Supinum: nestv, testv

§104. Uwagi o formach oddzielnych: Imperaty, wy. od: rekv, tekv, pekv bramia; roci, teci, poci. Inne czasowniki tego typu zachowują, tu piennę - e, natomiast, od słowa: xegv (pa, le) tworzą się formy wieltyko i imperatywne ale i niektóre inne z wyznacznik - e na b np xvxi (pal), 2 sg. včxv xčši (cam. včxv xčši) Supr. 345, 6 ob. svxvxtv ib. 108, 18; prtep. pracs. pas. xvgomv ib. 362, 23 ob. xvgomv Žogr. Mar. 3 sg. vor. prxvčv Supr. 16, 16; xavčv Mar. ob. svxv, gošv Supr. 60, 9; prtep. pracs. pass. včxvčv Supr. 18, 29 ob. xčxvčv ib. 123, 4.

§105. W czasie teraźniejszym wskutek dawnego inflexu ukazują się samogłoski nosowe w czasownikach: svdž (siedž), legž (legmž); występują one we wszystkich formach utworzonych od tematu I np. imp. tv. sčdi, leži, prtep. pracs. act. sčdy, legy; natomiast nie nosowa samogłoska w formach utworzonych od tematu II np. inf. sčsti, lešti prtep.

praet. act. II, sělo, leglo itp.

§ 106. Wymiana samogłosek, przegłos w for-
mach jednego i tegoż samego czasownika.
W bezokoliczniku i infiniu wokalizacja pod
głównym akcentem praet. (t.j. e, ei, eu itp.)
w innych zaś formach wokalizacja słaboak-
centowa: czasowniki koniug. I A, a, 3p np
vrěsti, vrěsto (*verst-, vorex; čisti, čisto
(*keist-), četę; cvisti, cvisto, cvetę (kwieci,
kwetę, dxi: kwitnaci, kwitnę); strěsti,
strigę (*stroig-, *strigę?) suti, sepe (*seup,
sup-).

W innej grupie wyrazów słaboakcento-
wana wokalizacja tylko w imiesłowach, cza-
su przeszłego: brěsti, bręę (*berg-) protop. praet.
act. I bręę (berę) np. bręęse Supr. 72,
14; vlěsti, vlěkę (*velk) protop. praet. act. I.
vlěkę Zogr. Mar. Supr. Pav. ale obok tego też
kie: vlěkę np. Zogr. Mat. 26, 51. Supr. 419, 20;
vlěčenę Supr. 125, 18 i l. d.

§ 107. Formy awrystu niesygnatycznego: vręę,
vrěsti: vręę; idę, iti: idę; kręę, kręsti:
kręę; lęę, lęsti: lęę i podobnie: lęę, mogę,
pręę, sęę (oę sęę, sęsti), tręę, jadę (oę jadę)

Awryst sygnatyczny bez suf.-o- albo -a,
chowuje -s, albo zmienienia je na t (przed praet.
latna, samogłoska, t zmienienia się na s').
Z xawy tków można wnosić, że istniało dazie,
nie zastępowania form z s formami z t.

1. typ z S: vręę, vrěsti: vrěę; vedę,
vesti: vęę; greę, greti: gręę; nesę, nesti:
nęę; męę, męsti: męę; tręę, tręsti:
tręę; bodę, bosti: boę; cvetę, cvisti,
cvisto; četę, čisti: čisto; bljudę, bljusti:
bljustę; wreszcie także a koniug. I: jamę,
jasti: jasę.

2. typ z t: řęę, řęsti: řęę; reę, re-
sti: řęę; tęę, tęsti: tęę; vlěę, vlěsti:
vlěę; sęę, sęsti: sęę; lęę, lęsti:
lęę.

3. Wymiana typu z S na typ z K najczęściej w por. oś jamv: Assem. ěthomv, ěšĕ (ob. ěšĕ), Łogr. ěthomv, ěšĕ, Mor. ěšĕ (ob. cweston. go ěšĕ), Pol. jatkomv, ěšĕ, Supr. jatv. Pankie nigdy: smęšĕ Mor. Assem. P. sin (o: sz-męšĕ).

§108. Zmianki fonetyczne przy tworzeniu
form bezokolicznika, supinu, normują
się ^{asymilacji} prawem ^{asymilacji} i wypadania spół-
głosek; stąd formy: teti, tetv v tepv, greti
od grebv, xiti v xivv, lub dysymilacji:
pasti v paetti, plesti v pletti podobnie w prty.
pract. ar. ē, gdzie przed l znika: t, d: pabv
v padlv v padv, plelv v pletlv od pletv.

§ 109. Defectiva: będz (staje się, będz)
ma tylko præs. & imiesłowem i imperativ:
będy, będi, bęďte; właściwie jednak są
to formy z infiksem jak: sędz, tegg; to też
im odpowiada, inne formy bez infiksu:
być, był, był, był itp. Idę od pnia
-i- & determinanter -d-, który zostaje we

wszystkich formach prócz berokolicznika: iti i su,
pinu ite, a więc aor: idę lub idote, imperf.
idęate; brak form prtep. praet. act. I i II zastę-
pionych przez formy od pnia śed - a więc:
śed gen. sg. śed sa prtep. praet. act. I śed;
od tego pnia anów innych form niema, prze-
cież formy od pni: i - oraz śed - wzajemnie się
dopełniają. Od pnia jad - (jechać/ tworzyć,
się, formy: praes. jadę, imperf. jadęate aor.
I jadę, aor. II jadote (a więc tak samo jak
od id-), czyli że i tu - d - jest determinan-
tem piennym, którego brak już w prtep.
praet. act. I i II: jare, jate. Berokolicznik
swój się od innego tematu: jata - ti, od
którego też może się tworzyć i prtep. praet.
act. I: jatare.

§ 110. Wzór do koning. I A a 3d (pien' x wygłosowa, spoitguska, nasowa lub r):

Procesens

Imperativus

99. HONO XONO

Gram. stsl. ark. 24

	poněi	žorěi	poni	žori
	ponete	žorete	poni	žori
Pl.	ponemě	žoremě	poněmě	žorěmě
	ponete	žorete	poněte	žorěte
	ponęte	žoręte		
Qu.	ponevě	žorevě	poněvě	žorěvě
	poneta	žoreta	poněta	žorěta
	ponete	žorete		

Part. praes. act: pony, žory
 ~ - " pass: ponomě žoromě

Imperfectum.

sg.	poněahě	žorěahě
	poněaše	žorěaše
	poněaše	žorěaše
Pl.	poněahomě	žorěahomě
	poněašete, poněaste	žorěašete, žorěaste
	poněahę	žorěahę
Qu.	poněahově	žorěahově
	poněašeta, poněasta	žorěašeta, žorěasta
	poněašete, poněaste	žorěašete, žorěaste

Coristius.

I.		II. A.	
sg.	peso	žrěhě	žrěhě
žore	pe	žrě	žrě
žore	pe	žrě	žrě
Pl.	pesomě	žrěhomě	žrěhomě
	peste	žrěste	žrěste
	pesę	žrěšę	žrěšę
Qu.	pesově	žrěhově	žrěhově
	pesta	žrěsta	žrěsta
	peste	žrěste	žrěste.
Partep. praet. act. I. pome ⁿ žore			
- " - " - " - II. pete žrěle			
" " pass. pete žoremě, žrěte			
Infinitivus: peti, žrěti, žrěti			
Supinum: pete žrěte, žrěte.			

§ III. Pře glas i jiné vlastnosti vokalizacy.
 Casy formy: ponę, peti roznia² się pod wzgł.
 dem pierwotnej vokalizacy, niepodobna roz.

strygnać, gdyi równo prac. - en- jakoteż i
- n- przed spółgłoską, wymienia się na pras. *ę*.
§. Niezwykła, oboczniei dźwiękowa, mamy
w formach: *dzemę*, *dzęti*. Czasowniki typu: *żerę*
mają pieri w postaci pras. *żer-* w bezokolicz.,
miku, supinie i aoryscie, akad stł. formy:
żrę-ti, *żrę-tę*, *żrę-tę*. Niektóre zwyczajki np.
Mar. formy te zachowały jedynie w postaci:
żeręti, *meręti* i l.p. prawdopodobnie pod
wpływem form czasu teraźniejszego: *żerę*,
merę (formom ruskim: *teret*, *peret*, *u-me*,
ret mogą odpowiadać tylko formy stł. *tręti*,
pręti, *mręti* a nie *teręti* i l.p.)

Analogicznemi również mogą być rza.
dkie formy takie, jak: *żręti* Łogr. Mar. Luc.
22, 7, *po-żrę-tę* Ps. sin. psalm 26, 6, *po-żrę-tę*
ib. 105, 37 i 38, *o-trę* 3 sg. mor. Łogr. Mar. Assem.
10, 12, 3, Assem. Luc. 22, 7, *is-trę* Ps. sin. psalm
14, 33, *st-trę* ib. 104, 16, *pro-strę-tę* pręc. prac.
Cloc 166. Euc. in. 31, a; zwłascza *nas'ta*,

kie formy spotykają się często w Supr. gdzie na-
wet znajdujemy taką anomalię jak pręc.
prac. act. I *pro-strę-tę* 228, 24, jakby ta
forma utworzona była od *pria* z wygięciem
samogłoskowym.

§ 112. Form aorysku na-*otę* wiemy tu
wcale; z form aorysku niesygmatycznego
spotykamy zwłascza 3 os. l. poj. up. *otere*
Mar. Łogr. Luc. 7, 44; Łav. 85, Supr. 293, 20
stere Supr. 229, 3.

Typ *pesę* ze stałem - *s* w innych, tak,
ie osobach (prócz 2 i 3 sg. gdzie: dawne *pes-s*)
pe, *pes-t* } *pe*, a więc ze aniknięciem *s*); a,
nalogicznie jednak do innych czasowników,
utworzonych od *pria* z wygięciem samogłosko-
wym i tu powstają formy z *te*, *s*: *pe-te*, *pe*,
kom-te, *fighove*, *pesę*. Z zwyczajków Supr. i Łav.
form a *s* przed samogłoskową końcówką osobo-
wą, wcale nie mają, natomiast w Mar. formy
z *te*, *s* stanowią rzadkość; podobnie w Ps. sin.

i Czech. sin. a wrexcie Łogr. i Assem mieszaja
formy a s i k.

Obok form typu: *zrē*, prz. spotykają się
formy a końcówki - *to* według analogii do form
czasu teraźniejszego os. 3, przy czym *zawna*,
iżyci należą, że formy owe na -*to* służą nie,
tylko dla 3 ale i dla 2 os. worystu. W Mar. Łogr.
Assem. Pav. Cloz stale ukazuje się forma: *u*,
unrēt, która w Łupr. trafia się tylko 5 razy
ob. prawidłowej: *unmrē*; forma *prostrēt*
kilka razy w Ps. sin. ob. *prostrē*, raz tylko: *po*,
zrēt w ps. sin. psalm 105, 17. Znaczenie *crestre*
os. formy typu: *prē* we wszystkich aa.
wytkach najstarszych.

§ 113. Wzór do koniug. I A b 1 (pieni z wygłos. samog.):

	Procesens	Imperativ.
Sg.	<i>plowę</i> <i>plowęsi</i> <i>plowet</i>	<i>plowi</i> <i>plowi</i>
Plus.	<i>plowem</i>	<i>plowēm</i>

~191~

	<i>plowete</i>	<i>plowēte</i>
	<i>plowet</i>	
Qu.	<i>plowēvē</i> <i>ploweta</i> <i>plowete</i>	<i>plowēvē</i> <i>plowēta</i>
Prtep. praes. act.	<i>plowy</i>	
"	pass. <i>plowom</i>	
	Imperfectum	Aoristus.
Sing.	<i>plowēat</i> <i>plowēasē</i> <i>plowēasē</i>	<i>plut</i> <i>plu</i> <i>plu</i>
Plus.	<i>plowēatom</i> <i>plowēasēte, plowēaste</i> <i>plowēatq</i>	<i>plutom</i> <i>pluste</i> <i>plusq.</i>
Qu.	<i>plowēatowē</i> <i>plowēasēta, plowēasta</i> <i>plowēasēte, plowēaste</i>	<i>plutowē</i> <i>plusta</i> <i>pluste.</i>
Prtep. praes. act. I.	<i>pluv</i>	
"	" " II <i>plul</i>	
"	pass. <i>ploven</i>	

Infinit. pluti
Supinum plute.

Z form wyżej przytoczonych, nie wszystkie
znajdują się w rękopisach. Według tegoż typu
tworzą się formy od prisa xi- np. w Supr.
aor. I 3. sg. xxiwe, aor. II 3. sg. xi, xxi, prixiti,
1. pl. xitom 3. du. xista. Passiv defectiva: aor.
II 3. sg. otv-vě (odpowiedzial). Assem. Jo 8, 48; w Slav.
121, a. dawniej napisana forma protop. praet.
act. I otv-věv 3. została przez pisarza poprawiona
na na: otv-věstavr. Dalej aor. II 3. sg. ix,
mět 3. w zdaniu: qtroba moja ix mět 3. się
Ps. sin. psalm 72, 21 co w ps. Floryańskim brzmie:
pokrozi moji przemienili się; por. mē-
na = xamiana, ix-mě-nie = przemiana.

§ 114. Wzór do koniug. I. B. (drugie temat na-a.)

	Present	Imperativus -
1. sg.	xovq	
	xoveši	xovi
	xovetr	xovi

Pl.	xovem 3	xovēm 3
	xovete	xovēte
	xovętr	

Qu.	xovevě	xovēvē
	xoveta	xovēta
	xovete	

Partp. praes. act. xovy
" " pass. xovom 3.

	Imperfectum	Aoristus
1. sg.	xovčatv	xčvatv
	xovčaiš	xčva
	xovčaiš	xčva
Plur.	xovčatom 3	xčvatom 3
	xovčaišete - ašte	xčvaste
	xovčatv	xčvašę
Qu.	xovčatovē	xčvatovē
	xovčaišeta - ašta	xčvasta
	xovčaišete - ašte	xčvaste.

Partp. praet. act. I xčvav 3
" " " II xčval 3

Gram. Stř. ark. 25.

Prtep. praes. pass. z vane

Infinitivus: z vati

Supinum: z vatv.

§ 115. Temal bezokolicznika ma inną, waka, lixayz niz temal cz. teraxniejzego: b brati-be, nq, qonati-xenz, z vati-kovq, x dati-xi, dz (rzadziej: x dz) i lp. Wzabytkach xom. b brati, d brati, p brati awykle formy x - v: b brati i lp.

§ 116. Imperfectum tworzy się normalnie: od te, malu xasu teraxniejzego: x eněatr, x iděatr, a, x eděatr tylko u Supr. obok typu utworzonego od drugiego tematu. Ten ostatni typ jest zwy, kły w innych zabytkach: z vrasě Logr. Mar. t kaa tr Supr. kovaatr Ps. sin. i t. p.

Floningacya I.

§ 117 Suf- ne, - no- ukazuje się także w impe. ral. i imperf. stale, w aoryście xas' suf. - nq- wy, stepuje tylko w xasownikach od fmi x wygło, sowa samogłoska up mi-: mi- nq- k, ale:

dvig-otr; inf. minęti, dvignęti; w inf. - nq- we wszytskich xasownikach, a wyjątkiem: sta-ti.

Proesens

Imperativus.

Ig. dvignq

dvigneši

dvignetv

Pl. dvignemv

dvignete

dvignętr

Qu. dvigneve

dvigneta

dvignete

dvigni

dvigni

dvignēm

dvignęte

dvigněve

dvigněta

Prtep. praes. act: dvigny

" " pass: dvignomv

Imperfectum.

Ig. dvigněatr

dvigněaše

dvigněaše

Pl. dvigněatomv

dvigněašetě-aste

dvigněatr

Qu. dvigněatove

dvigněasěta-

East

dvigněasěte-

East

Coristus

	I.	II B.	II A.
sg.	dvigr̃	dvigotr̃	mingotr̃
	dvix̃e	(dvix̃e)	ming̃
	dvix̃e	(dvix̃e)	ming̃
Pl.	dvigom̃	dvigotom̃	mingtom̃
	dvix̃ete	dvigoste	mingste
	dvig̃	dvigoš̃	mingš̃
Pl.	dvigoṽ	dvigotoṽ	mingtoṽ
	dvix̃eta	dvigosta	mingsta
	dvix̃ete	dvigoste	mingste

Præp. præc. act. I dvigr̃, mingṽ

" " " II dvigl̃, mingl̃

" " pass: dvix̃eñ, mineñ

Infinitivus: dvigñti, mingti

Supinum: dvigñt̃, mingt̃

§118. Formy coristu I z wyjątkiem 2 i 3 sg. są dość rzadkie w rękopisach np. otṽb̃g̃ Ezech. sin; navyk̃ Ps. sin ilp. I pomysł

3 pl. aor. I (zam. pomng̃s̃) w Ps. sin. psalm 106, 7 wydawca uważa za błąd przepisywacza.

§119. Czasowniki z pniem na spółgłoskę tworzą niekiedy hexokolicznik, supinum i inne formy z temotem drugim, zachowując suf. -ng̃- (co stanowi rys normalny czasowników od pnia z wygięsem samogłoskowym). Pod tym względem znajdujemy jednak znaczne różnice w rękopisach: w Zogr. Mar. Assem. Sar. takich formacji jest bardzo mało np. dṽx̃ng̃ṽ

Zogr. Mar. 15, 43, ṽx̃d̃t̃ng̃ Mar. Marc. 7, 34,

kosng̃l̃ Zogr. Mar. Luc. 18, 15; us̃kng̃tr̃ ib.

Mar. 6, 16; sz̃ng̃ṽ Mar. Luc. 4, 20, dṽx̃ng̃ṽ

Clox. kañs̃; również ich jest mało w Ps. sin.

i Ezech. sin; najczęstsze zaś są w Supr. Niekto,

re jednak formy up. 3 vs. sg. aor. kose są

względnie już bardzo rzadkie (np. kose Supr.

443, 3) i zwykle we wszystkich rękopisach

brzmia: kosne.

§120 Præp. præc. pass. na - noveñ - t

sie doć rzadko np drzewnowen^o Supr. priko,
snoven^o Such. sin. ot^o-rinoven Po. sin. i l.p.
Orestere bywają utworzone od niego rzadko.
wniki np drzewnowenije, kłiknowenije, ko,
snovenije i l.p.

Klasa II

II, 1. Czasowniki niepochożone.

§ 121. Wpory dla koniug. II, 1, A, a (pnie^o & wy,
głosem samogłoskowym, drugi temat iden,
tyczny z pniem): anati (anać), sęti (siać),
biti (bieć), kryti (kryć), čuti (cxuć). Formy
czasowników typu biti ukazują się także
a to przed j up boją, bojątko, bojen^o, bci;
natomiast nawrac: po-čiję.

Præsens.

Sg. xnaję, sęję, biję, kryję, čuję,
xnaješⁱ, sęješⁱ, biješⁱ, kryješⁱ, čuješⁱ
xnajete, sęjete, bijete, kryjete, čujete
Pl. xnajem^o, sęjem^o, bijem^o, kryjem^o, čujem^o
xnajete, sęjete, bijete, kryjete, čujete

xnajete sęjete, bijete kryjete čujete
Pl. xnajevě sęjevě, bijevě kryjevě čujevě
xnajeta sęjeta, bijeta kryjeta čujeta
xnažete sęžete, bijete kryžete čujete.
Imperativus.

Sg. — — — —
xnai sęi bii kryi čui
xnai sęi bii kryi čui
Pl. xnaime sęime biime kryime čuime
xnaite sęite biite kryite čuite
— — — —
Pl. xnaivě sęivě biivě kryivě čuivě
xnaite sęita biita kryita čuita
— — — —

Particip. præsens. act:

xnaję, sęję, biję, kryję, čuję

Particip. præsens. pass:

xnajem^o, sęjem^o, bijem^o, kryjem^o, čujem^o

Imperfectum

Sg. xnaat^o, sęat^o, bijaat^o, kryjaat^o

xnaaše sēaše bijaaše kryjaaše
 xnaaše sēaše bijaaše kryjaaše
 Pl. xnaatom̃, sēatom̃, bijaaatom̃, kryjaaatom̃
 xnaašete sēašete bijaašete kryjaašete
 xnaaht̃ sēaht̃ bijaaht̃ kryjaaht̃
 Qu. xnaahtovē sēahtovē, bijaahtovē kryjaahtovē
 xnaašeta sēašeta bijaašeta kryjaašeta
 xnaašete sēašete bijaašete, kryjaašete.
 Sg. Pl. Qual.
 čujaaht̃ čujaaatom̃ čujaahtovē
 čujaaše čujaašete čujaašeta
 čujaaše čujaaht̃ čujaašete.
 Aoristus.
 Sg. xnaht̃, sēht̃, biht̃, kryht̃
 xna sē bi kry
 xna sē bi kry.
 Pl. xnahtom̃ sēhtom̃ bihtom̃ kryhtom̃
 xnahte sēhte biste, kryhte
 xnaš̃ sēš̃ biš̃ kryš̃
 Qu. xnahtovē sēhtovē bihtovē kryhtovē

xnašta šesta bišta kryšta
 xnašte šeste biste kryšte
 Sg. Pl. Qu.
 čuht̃ čuhtom̃ čuhtovē
 ču čušte čušta
 ču čuš̃ čušte.

Particip. praet. act. I:

xnaṽ sēṽ biṽ, kryṽ, čuṽ

Particip. praet. act. II:

xnal̃ sēl̃ bil̃ kryl̃ čul̃

Particip. praet. pass:

xnañ, sēñ, bijeñ, krzveñ, čuveñ

Infinitivus:

xnati sēli bili kryti čuti

Supinum:

xnat̃ sēl̃ bil̃ kryl̃ čut̃

§ 122.

Proversus ool: dēti tworzy się od pierwa,
 Anego tematu x reduplikacya: de-d, a więc
 de x d̃, de x d̃eši i t. d. W grupie czasowni,
 Gram. stę. ark. 26.

ków niepochođnych - j a u i k a m i e d z y s a m o g ł o „
skami tylko w Mar. daatv = dajetv, znaatv,
vstaatv, pokaatv sz, čaatv, znaate = zna,
jetv, davatv, čaatv; děoutv = dějetv, sčatv,
uspěatv, prolěatv, děvita = dějeta. Te osta-
tnie formy z - a Leskien objaśnia w ten spo-
sób, że nastąpiła tu naprzód asymilacja sa,
mogłosek a następnie wymiana e na a:
dējetv } dēčtē } dēatv; por. dēčši Supr. 267,
3, obok tego jednak i skrócone: dēši Supr.
223, 3. O impotr. pl. i dual. bijamv i t. d.
p. § 131, a.

§ 123. Imperfectum od czasowników typu
zna-ję, sč-ję tworzy się przez dodanie
-atv do pnia (natomiast: dajaatv od: da-
ję, dajati a nie: dati). Czasowniki typu:
biję tworzą imperf. bijaatv: od typu: kry-
ję, čuję imperf. tylko formy skrócone:
kryjatv (zam. kryjaatv), čujatv (zam.
čujaatv).

§ 124. Aoryst w 2 i 3 sg. od pni na-i- lub-e
może się tworzyć z końcówką -tv: obitv (ob-
vitv; povitv, pitv, pětiv (w Mar. Zogr. Assem.
Ps. sin. Ezech. sin.) pri-žitv Supr. 368, 21.

§ 125. Prterp. praet. pass.: jak sčnē tak sa,
mo: odlēnē Supr. 377, 19; bijenē woxesniej,
sxe bojenē, któremu odpowiada: krzvenē,
mzvenē, ščvenē, podobnie otr-rzvenē
od: otr-rzvati. Prócz tych są formy na
-tv: iz-vitv Supr. 94, 24. pra-vitv Zogr.
Mar. Assem. Pav. Luc. 2, 12; pro-litv Ps. sin.
78, 10. pětiv ib. Od ob-uti mamy formy:
ob-uvēnē Zogr. Marc. 6, 9.

§ 126. Wzór do koniug. III, 1, A, b, (pieni a ty,
głosem spółgłoskowym), drugi temat identyczny
z pniem):

	Præsens	Imperativus
1. sg.	borję	
	borješi	bori
	borjetv	bori

Pl.	borjemъ	borimъ
	borjete	borite
	borjete	
Qu.	borjevě	borivě
	borjeta	borita.
	borjete	
	Imperfectum	Aoristus.
Sg.	borjaahъ	brahъ
	borjaasě	bra
	borjaasě	bra
Pl.	borjaahomъ	brahomъ
	borjaasěte - aste	braste
	borjaahъ	brašě
Qu.	borjaahově	brahově
	borjaasěta - asta	brasta
	borjaasěte - aste.	braste.
	Particip. praes. act. borjě	
"	" pass. borjemъ	
"	praes. act. I ?	
"	" " II bralъ	

Particip. praes. pass: *borenъ, branъ

Infinitivus: brati

Supinum: bratъ

§ 127. Formy rzeczowników odmieniających się według tego wzoru po za formami czasu teraźn. rzadko zachodzą w użyciach.

Od borjě: imperf. borěahъ Ps. sin. 119, 6, bra, tom Supr. 53, 4 (ściągnięte z braahom); obie utworzone od różnych tematów. Aor. prę, bra Supr. 374, 11, bъ rasъ 86, 15, brašě Ps. sin. 108, 3. Rzeczownik odśowny branie Supr. 64, 16, 17 ob. borenije ib. 372, 10 od prapru. seksualnego z borenъ.

Od koljě aor. klatъ, imperf. praes. pass. klanъ Supr. 169, 16; 315, 20 ob. kolenъ ib. 244, 23; 315, 19; iskolenъ Mar. Mat 22, 4; rzeczownik odśowny: kolenije

Od meljě imperf. meljaasě Supr. 446, 17; aor. sě, mlěšě Supr. 294, 14.

Od ženjě aor. pošě Supr. 269, 14.

Od ob-ręstę inf. ob-ręsti imperf. obręstaatę
 Supr. 394, 24, obręstatomę 53, 3, aor. I sg. 1. obręte
 2. obręte 3, obręte Pl. 1 obrętomę 3 obręte Pu. 3.
 obręte, aor. I obrętohtę Pl. 1. obrętohomę 2.
 obrętošte 3 obrętošę; prtep. praet. act. I obręte,
 II obręte, prtep. praet. pas. obrętenę inf. ob-
 ręsti, sup. obręste. Tak samo odmienia się:
 sęrgę inf. sęrgęti.

§ 128. W bezokoliczniku ob. form: klęti (kol-
 ti (kľoc'), bręti (borti (broć, walęyc'), męti
 (męti (mlec') odarżają się formy: kęlati,
 bębręti, męmęti oraz pochodne np. rakęla
 3 sg. aor. Łogr. Luc. 15, 27 bębrašę Supr. 86, 15,
 i b. p. są to nowotwory, przez analogię do ta-
 kich czasowników jak: sęlati, a bręti (għic
 e, e jest etymologiczne) utworzone.

§ 129. Wzór do koniug. III, 1, B (drugi temat
 a suf. -a). Po pni a wygłosie samogłoskowym
 i' odnego wzoru nie trzeba, gdyż tu koniugacja
 jest zupełnie taka sama, jak w czasownikach

koniug. I, przedstawionych w § 121, a więc: laję,
 lajęi; vēję, vējęi; bljęję, bljęjęi. Odpowie-
 dnie im imperfecta: lająatę (por. lačęse
 Łogr. Marc. 6, 7 s'ciagnięte w lačęse (= laja-
 ie), a także lačę sup. w Mar. podobnie cęatę
 od čęati, por. na-mająatę Supr. 386, 9. Od
 pljęję: pljęęte (= pljęjąte) Ass. Marc. 15, 19,
 (w Łogr. Mar. plęvaatę od 2^{go} tematu.) W in-
 nych czasownikach formy te tworzą się ró-
 żnie up. aor. sęjate ob. sęte prtep. praet.
 act. I sęjate ob. sęte, II sęjate ob. sęte,
 pas. sęjate ob. sęte.

Præsens

Imperativus

Sg. glęglęję

glęglęjęi

glęglęjęte

Pl. glęglęjęmę

glęglęjęte

glęglęjęte

Pu. glęglęjęvę

glęgli

glęgli

glęglimę

glęglite

glęglite

glęglivę

glagoljeta	glagolita
glagoljete	
Prtep. pres. act.: glagoljē	
" " pass. glagoljem.	
Imperfectum	Aoristus.
Sg. glagolaatv	glagolatv
glagolaasē	glagola
glagolaasē	glagola
Pl. glagolaatomv	glagolatomv
glagolaasēte, -aste	glagolaste
glagolaatv	glagolašē
Pu. glagolaatkovē	glagolatkovē
glagolaasēta, -asta	glagolasta
glagolaasēte, -aste	glagolaste
Prtep. pres. act. I glagolavv	
" " II glagolalv	
" " pass. glagolanv	
Infinitivus: glagolati	
Supinum: glagolatv	

§ 130. W obu tematach zachodzi różny stopień wo-
kalizacji: xējz - xvjati (xijati), lējz - lojati (lija-
ti), smējz sz - smojati sz (smijati sz) bljujz -
blevati, pljujz - plevati; w tematach, z pnia,
mi na spółgłoskę: steljz - stolati, jemljz - ima-
ti, xi xđz - xvdati, frišz - psati (psati) także
psati przez wyrównanie tematów.

§ 131. Imperfectum tworzy się od 2^{go} tematu
np w Supr. glagolaatv, xē dlatv, xybaatv,
xvdaatv, priimaatv (prijemasta 335, 28),
iskaatv, kaxaatv, kapaatv, kolēbaatv,
lixvatv, maxaatv, metaatv, pisaaatv itp.
w Mar. sēn v maatv (cam. sēn v maatv od
sēn - emljz, sēn - smati - zdejmować. Bardzo
rzadko ze spółgłoską spalatalizowaną, pod
wpływem analogii do form czasu teraźniejsz-
szego: w Supr. meštvaatv 159, 1, pri - jemlja,
asē 201, 18; 204, 18.

§ 132. W plur. i dual. trybu rozkazującego
wszystkich, osobników niepochoŹnnych ko,
Gram. str. 27.

ning. ^{pross. dělajemъ dělajemo} II. ukazuje się prawidłowo-i (z o; po j.) przed końcówkami osobowymi np. biimъ (bijemъ) biite, glagolimъ (glagoljimъ) glagolite i l.p. Obok tego jednakże we wszystkich zwyczajach, roz. powszechnione są formy z ja: bijamъ, bijate, glagoljamъ, glagoljate. Tak np. w łogr. mamy z jednej strony formy stare: glagolite, dēite, pokaxite, pokaxite sę, piite, plačite, ropšite, sętgxite, počiite, ale też i nowe: ubtēmъ, sęvzgxate, glagolēte, isētēte (= isētate), poka, xēte, xakolēte, pokryēte, vōnemlēte. Podobnie w Supr. formy stare: vōzēpiimъ, glagolite, nadēita, ukaxita, pokaimъ sę, solēimъ, piite, poimъ, sęproite, postraždi, te, protgxite, obok nowych: alčamy, bijate, vōpijamъ, privegxate, glagoljate, vōxišta, te, pokaxate, otvmeštate, pšobrgštamy, prosteljamъ, postraždamъ, prosypļēmъ. Podobnie i w innych zwyczajach. Leskien pro, że tej zmiany objaśnia w ten sposób, że we,

olūng koning. I i II utworzyły się, ta sama, giexne formy z ē, która to samogłoska już w tym czasie wymawiana była jak - a.

Koning. III. 2. Słowa pochodne.

§ 132. W typie xelēti, gdy ē następuje po j lub po spółgłosce przez j spalatalizowanej, wówczas wymienia się na - a i ma flexyjs identyczną, z flexyją typu dělaję up. obujaję (obujęję)
 Procsens. Imperativus

Sg.	dělaję xelēję		
	dělajesi xelējesi	dělai xelēi	
Pl.	dělajete xelējete	dělai xelēi	
	dělajemo xelējemo	dělaimъ xelēimъ	
Qu.	dělajete xelējete	dělaita xelēite	
	dělajęte xelējęte		
Qu.	dělajevē xelējevē	dělai vē xelēi vē	
	dělajeta xelējeta	dělaita xelēita.	
Partic. pres. art.	dělajete xelējete		
	dělaję xelēję		

Imperfectum		Aoristus.	
Sg. dělāah ^o	želēah ^o	dělāh ^o	želēh ^o
dělāasē	želēasē	dělā	želē
dělāasē	želēasē	dělā	želē
Pl. dělāahom ^o	želēahom ^o	dělāhom ^o	želēhom ^o
dělāasēte	želēasēte	dělāste	želēste
dělāahy	želēahy	dělāsy	želēsy
Qu. dělāahovē	želēahovē	dělāhovē	želēhovē
dělāasēta	želēasēta	dělāsta	želēsta
dělāasēte	želēasēte	dělāste	želēste
Præp. præst. act. I dělāv ^o , želēv ^o			
" " " II dělāl ^o , želēl ^o			
" " pass. dělān ^o , želēn ^o			
Infinitivus: dělāti, želēti			
Supinum: dělāl ^o , želēt ^o			

Præsens.		Imperativus	
Sg. besēduj ^o			
besēduješī		besēdūi	
besēdujete		besēdūi	

Pl. besēdujem ^o	besēduim ^o
besēdujete	besēdūite
besēduj ^o te	
Qu. besēdujevē	besēduivē
besēdujeta	besēdūita
besēdujete	
Præp. præst. act: besēduj ^o	
" " pass. besēdujem ^o	
Imperfectum Aoristus	
Sg. besēdovāah ^o	besēdovāh ^o
besēdovāasē	besēdovā
besēdovāasē	besēdovā
Pl. besēdovāahom ^o	besēdovāahom ^o
besēdovāasēte	besēdovāaste
besēdovāahy	besēdovāasē
Qu. besēdovāahovē	besēdovāahovē
besēdovāasēta	besēdovāasta
besēdovāasēte	besēdovāaste
Præp. præst. act. I besēdovāv ^o	
" " " II besēdovāl ^o	

Prčep. praes. praes. besčdovanč

Infinitivus: besčdovati

Supinum: besčdovatč

§ 133. Hexasis tercin. byja w jeryku stat. sklon.
noč wymiany - aje na - aa; xwlasxoxa te
wynasolki asymilacyi xeste sa w Supr. a scere,
gólnie w 3 os. l. poj. sbiraatč, byvaatč, u.
miraatč i l. p. vkoło 80 rary. Z innych osób
2 sq. přebyvaši 36, 16, gnevaši 300, 22, sčve,
staši 393, 21; 2 pl. přebyvate 24, 24, stavajate
300, 24. Próč tych ostatních dwa pmykádow
sčivaguičie samogłosk zachodzi niekiedy w 3
os. l. poj. w Supr. natomiast xradka i w innych
osobach w innych xabytkach: Assem. klaněto
Jo. 4, 22 (= klanjajete) Ps. sin. povědaši 49, 16; na.
selětč 28, 10, vbladatč 21, 29. Od xasownikow na
-ěti: icělětč Logr. Luc. 77. Również asymila.
cya: ěje 7 ějě 7 ěa: rozuměatč, oskōdčeatč;
nje 7 ne: trěbueatč, věruatč. Stowem te
same processy fonetyczne, co i w deklinacyi

xložonej pnymiotnikow.

§ 134. Imperfectum od xasownikow na - ati;
- ěti tworzy się od 2^{go} tematu również xawy.
xaj i we fleksyi xasownikow na - ovati
x rzadkimi wyjątkami, w których mamy
formacyę od tematu 1^{go}, np. besčdujase Supr.
223, 21; 451, 8, krasujase 259, 28, radujase sč
432, 1 i l. p.

Konjugacya IV.

§ 135 Xxory do koniug. IV A: drugi temat na - i:

	Præsens	Imperativus.
1 ^{sq.}	kvaljč kvališi kvalitč	kvali kvali kvali
Pl.	kvalimč kvalite kvalgtč	kvalime kvalite -
Qu.	kvalivč kvalita kvalite.	kvalivč kvalita -

Prtep. praes. act: kvalg

" " pass: kvalime.

Imperfectum

Novistus

Sig. kvaljaatr

kvalitr

kvaljaasē

kvali

kvaljaasē

kvali

Pl. kvaljaathom

kvalithom

kvaljaasēte

kvaliste

kvaljaathg

kvalisē

Qu. kvaljaathovē

kvalithovē

kvaljaasēta

kvalista

kvaljaasēte.

kvaliste.

Prtep. praet. act. I kvalo

" " " II kvalilo

" " pass. kvaljemaⁿ

Infinit. kvaliti

Supin: kvalito

§ 136 Prtep. praet. act. I wedding znanego fra,
wa konicy sie, na-b (p. deklinacye) up. skromu,
razdēlo, sōtvoro, sōblazno (sōblazniti)

myslo (mysliti), vraso (od: vratiti) ubēdo
(ubēditi), otōpuso (otōpustiti), vognēdo
(vognēditi), vzljubo (vzljubiti), nastavlo
(nastaviti), potoplo potopso (potopiti), umro,
stvo Ezech. sin 39, b (umro tvi), ukraso (u,
krasiti, poraso (porasiti, omoč (omočiti)
polaso (položiti), sōgrēsō (sōgrēsiti) i l.p. Je
same amiany fonetyckne zachodzą w imperfekt.
i prtep. praet. pass.

§ 137 Wzory koniung. IV B, drugi temat na-ē,
które po j lub spojgławce praes j spalataliso,
waney a takie po z, c wymienia sie na-a
up. slyšati (* slyšēti):

Præsens

Imperativus

Sig. veljz slyšz

veliši slyšiši

veli slyši

velito slyšito

veli slyši

Pl. velimz slyšimz

velimz slyšimz

velite slyšite

velite slyšite

velęz slyšęz

Gram. Stasf. ark 29.

Pu. velivě slyšivě velivě slyšivě
 velita slyšita velita slyšita
 velite slyšite

Prtép. pres. act. velž slyž
 " " pass. velimě slyšimě
 Imperfectum

Sg. velěatě slyšatě
 velěaš slyšaš
 velěaš slyšaš

Pl. velěatomě slyšatomě
 velěasěte slyšasěte
 velěatě slyšatě
 Pu. velěatově slyšatově
 velěasěta slyšasěta
 velěasěte slyšasěte

Aoristus.

Sg. velěho slyšah
 velě slyša
 velě slyša
 Pl. velěhomě slyšatomě

velěte slyšaste
 velěž slyšaž
 Pu. velětově slyšatově

 velěsta slyšasta
 velěste slyšaste
 Prtép. pres. act. I velěv slyšav
 " " II velěl slyšal
 " " pass. velěm slyšam

Infinitivus velěti slyšati

Supinum velětě slyšatě.

§ 138. Czasownik: kotěti lub kōtětī (chcieć)
 tworzy imperf. i inne formy nie należące do
 zakresu czasu teraźniejszego od tematu kotě:
 imperf. kotěatě, aor. kotěh i l p. Czas te-
 raźniejszy odmienia się w ten sposób:

Sg. koštę Pl. koštemě Pu. koštevě
 košteši koštete košteta
 koštetě koštę koštete

Prtép. pres. act. kotę, gen. kotęsta, imperf.
 košti up. w košti Supr. l. 2b; ta forma

użyte inż. tak jako 2. os. l. poj. takie w edaniach
nie rozkaszających: aſte koſti Supr. 47, 25.
i stanowi ſlad dawnego użycia trybu uży-
tego.

do-vo-lěti (wystarac) tworzy imperf.
i inne formy nie należące do systemu czasu
teraźniejszego od tematu: dovo-lě, a czas
teraźn. albo jak koſtę: dovo-lę, dovo-lěsi
i 4p. 3 pl. dovo-lęto (Zogr. Jo. 6, 7) albo też
według koniug. II, 1, w całości t. j. i 3 pl.
dovo-lęto (dovo-lęto Mar. Jo. 6, 7). lub wrę-
szcie według wzoru koniug. III, 2 A. b. dovo-lě-
ję i 4p.

ſpaci (spaci) tworzy imperf. i inne for-
my, nie wchodzące do systemu czasu teraźn.
od tematu ſpa- np. ſpacate vor. spate
i 4p. czas naſ teraźniejszy od tematu ſpi-
-a więc ſp-plję, ſp-plięsi, ſp-pito i t. d. 3 pl.
ſp-pęto.

gorěti (gorzei) ma protyp. praes. actiui

prawidłowo nom. sg. gorę ale w innych for-
mach, często - g- np. goręſte Zogr. Mar. Luc. 12,
35, goręſta Supr. 9, 29 i l. p.

viděti ma protyp. praes. pas. vidomę sup. Supr.
322, 12 może początkowo forma ta należała do
vor. I; podobną formację stanowi: pitomę
(nakarmiony) od: pitěti, pitěję.

běděti zam. bēděti wskutek zwykłych
warunków fonetycznych.

Koniugacja I.

§ 139. W tej koniugacji są zebrane resztki
pierwotnych form czasu teraźniejszego, w któ-
rych końcówki osobowe przyćwiczane były bez-
pośrednio do pnia, a po części też trafiają się
w nich jeszcze i inne właściwości specjalne
np. podwojenie pnia (da-d- w damo {dad-
mo}).

§ 140. Jeſ-mo (jestem) od pnia-es- od które-
go się tworzy tylko praesens i protyp. praes.
act. Inne formy od innego pnia, który ma

ro'ina, wokali xaeq: by (bhū, np. inf. byti,
 aor. bytē, bē- (bhū-ē- np. imperf. bēatē,
 bēv- (bhū- np. xa- bēvenē byv (bhū
 np. ptecp. praet. act. I byv gen. byv sō.
 Godai nalexy ie 3os. l. ~~byv~~ xasu terakuijsnego
 od pnia es- ro jego nieakcentowanej p.,
 itaci - s- xarowno jak i ptecp. proes. ant.
 tworzą się a pomocą suf. -o: sgtē (s-o-nt; sy
 (s-o-nts. Imperativ. bōdi nalexy tex do ko,
 niug. I xasownika: bōdō, bōdeši, bōdētē
 i l.p. majacego znaczenie czasu przyszłego
 dla jsmo. Formy: bōdō, bōdi i l.p. pochodzą
 od tegoż pnia bhū, od którego wywodzą
 się powyżej przytoczone, ro'inarodne formy.
 Obok imperf. bēatē istniał także imperf.
bēhē, który według Leskiena odmieniał się au,
 pełnie tak jak aoryst. Często spotykane w l.p.
 formy bēše i bēhē - jak Leskien twierdzi-
 są skróceniami z: bēāše i bēāhē.

Proesens		Imperativus.
Sg.	jesmō	
	jesi	bōdi
Pl.	jestē	bōdi
	jesmō	bōdēmō
Qu.	jeste	bōdēte
	sgtē	
Qu.	jisvē	bōdēvē
	jesta	bōlēta
	jeste	
Ptecp. proes. sy gen. sgtē i l.d.		
Imperfectum		Coniunctus
Sg.	bēatē	bēhē
	bēāše	bē
Pl.	bēāhē	bē
	bēāhomō	bēhomō
Qu.	bēāšete	bēste
	bēāhē	bēšē
Qu.	bēāhovē	bēhovē
	bēāšeta	bēsta
	bēāšete	bēste
		bysta
		byste.

Prtep. praet. act. I byv
 " " " I byl
 " " pass. xa-bven

Infinitivus: byti

Supinum: byt.

§ 141. Jam (< dad-me) inf. dlati Praesens
 imperativus, prtep. praes. act. ^{imperf.} od prodojone,
 go pnia dad-, inne formy od pnia da-:
 Praesens. Imperativus

Sg. dam

dasi

dast

Pl.

dam

daste

dadet

Qu.

dav

dasta

daste

dađd

dađd

dadim

dadite

dadiv

dadita.

Prtep. praes. act. dady, gen. dadostai

Imperfectum

Horistus

Sg. daděat

daděaš

daděaš

Pl. daděatom

daděašete

daděat

Qu. daděatov

daděašeta

daděašete.

dat

da, dast

da, dast

datom

daste

daš

datov

dasta

daste.

Prtep. praet. act. I dav

" " " I dal

" " pass. dan

Infinitiv: dati

Supinum: dat

§ 142. Jam (< jadme od pnia praes. eol (jeiö):

Praesens

Imperativ.

Imperfect.

Sg. jam

jasi

jast

jađd

jađd

jadeat

jadeaš

jadeaš

Gram. stš. an. 30.

Pl.	jamz	jadimz	jadošatomz
	jaste	jadite	jadišašte
	jadgztz		jadišaša
Qu.	javě	jodivě	jadišahově
	jasta	jadita.	jadišašta
	jaste		jadišašte.

Prtep. prae. act. jady, gen. jadgšta iž
Aoristus.

Sg. jas (jatz, p. § 107 § 1.3).

ix-č^u, jaste

ix-č^u, jaste

Pl. jasomz (jakomz)

jaste

jasz (jaiz)

Qu. jasově (jahově)

jasta

jaste

Prtep. prae. act. jatz

" " I, jatz

" " pass. jadenz

Infinit: jasti

Supin. jastz.

§ 143. věmz (vědmz; od pria věd (wiedzi)
tworzą się: praesens, imperativus, prtep.

x) Od exasownika: ix-jasti (wyjei)

praesentis, inne formy od tematu věd. ob.
1 sg. praes. věmz jest takie w tem samym en.
czeni forma věd up. věd Assem. Mat. 28,
5, prowidz Supr. 174, 28 i l. p; uwaziana ona
bywa za właściwą formę starożytnego per-
fektu. Prtep. praes. pass. ob. formy vědomz tra-
fia się także forma: vědimz np. nedovědimz
(= o którym się nie można dowiedzieć) Ezech.
Sin. 56, 6.

	Praesens	Imperativ.
Sg.	věmz	
	věši	věždz
	věštz	věždz
Pl.	věmz	vědimz
	věste	vědite
	vědgztz	
Qu.	věvě	vědivě
	věsta	vědita.
	věste	

Prtep. prae. act. vědy - vědgšta
" " pass. vědomz

Imperfectum Aoristus
 Sg. věděatv vědětv
 i. t. d. i. t. d.

Prtep. praes. act. I věděv
 " " " II věděv
 " " pass. věděm

Infinitivus: věděti

Supinum: vědět

§ 144. Od iměti-mieci (od prnia jem - por.
 jěti < jě mti, imę < jě mę) může být také
 utvorená forma czasu terakniejszego według
 koniug. II i. a. b: iměję, iměješ, imějete

Sg. imamę	Pl. imamę	Pl. imavę
imasi	imate	imate
imate	imęte	imate

Prtep. praes. act. imyjes imęta i. t. d.

Pozostale formy tworzą się od tematu: i,
 mē-: imperf. iměatv, aor. imětv, prtep.
 praes. act. I iměv, gen. iměvša i. t. p.

§ 145. Imperativus od: viděti (widzieć) bmmi.

viždě, analogicznie do: viždě od věděti. Za-
 miast form na-b Euch. sin ma najczęściej
 formy na-i: doxdi (bardzo często) powěxi
 (powiedx) 48, a; 51, b; viždi 11, b; 100, a, i tylko
 rzadko formy na-b: viždě 62, b; 75, a.

§ 146. Os. 2 i 3 l. poj. aor. ma często końcówkę
 -tv: dastv, jastv i podobnie bystv, weotung
 Leskiena pod wpływem analogii do form
 czasu terakniejszego: dastv, jastv, jęstv. Bez
 prefiksu znana jest tylko forma aor. 2, 3
 sg. jastv, z prefiksem -bez końcówki np. ixv
 (od: ixęsti) Supr. 220, 18, co może być albo 2 lub
 3 osoby l. poj. od przypuszczalnie niegdys' uży-
 wanego *ęstv lub *jastv (1, ęsom 2, ęs 3, ęst
 < 1, ędsom 2, ęds 3, ędt) albo też jest nowotro-
 rem powstałym wskutek wpływu analogii:
 vědětv: vědē, vědē = ixętv (< ix-ęd-tv): ixę,
 ixę. Obok tego jednak i z prefiksem trafiają
 się formy na-stv np. szn-ęstv (= xjadę).
 W funkcji trybu warunkowego używa się wy.

Łaczenie w 2, 3. sg. tylko by nigdy bystrę, nato-
 miast jako czasownik samodzielny raz wyraz
 ukazuje się forma bystrę równo jak i dastę
 ale z prefiksami takie - by i - da np. poda,
 pręda, pręby, raby, jakkolwiek w Supr. nie.
 rzadkie są też formy: da = dedit, dał; by =
 factus est, stał się. Przekona forma: bysi
 Assem. wyd. Rączkiego jest błędnie odczytana
 am. bystrę (p. Or nčič' Pripomenak str. XX).

§ 147. Żdaje się, że do tematów spółgłoskowych
 należy jeżerz forma 3 os. czasu teraźniejszego:
 sgtę = (pinguit, rzekł), znajdującą się w Supr.
 363, 23 Ps. sin. 35, 2 doč exesta w eloz np. pro,
 słušai bo četo sgtę 496 = posłuchaj więc, co
 rzekł.

Podatek do koniugacji.

§ 148 Formy opisowe.

1. Perfectum (perfectum praesens) wyraża
 się przez protop. praet. act. II ze słowem prośitko,
 wem jesmo np. prišblę jesmo = przyszliśmy,

jestem tutaj.

2) Plusquamperfect. oile nie jest, jak w jeż.
 greckim zastąpienie przez aoryst, może być wyra-
 żone przez protop. praet. act. ze słowem prośitko,
 wem w imperf. bęatę albo bętrę np. voiny, jeż
 bęaše poszlatę cęsarę = zwinieni, których pro-
 stał być cesarz...; prišli bęšę = przyszli byli.

3. Czas przyszły złożony tworzy się z teroko,
 licznika i czasu teraźniejszego słów najjaśniejsz:
 imamę = mam, radziej koštę = chcę lub naćonę,
 vččonę. racnę, up imęti imaći skrovistę
 na nebese = będziem mieć skarło w niebie;
 mbnęti naćnęgtę = będą myśleć. Futurum
 exactum zwykle nie różni się od futurum
 simplex, ale może się tworzyć przez połączenie
 protop. praet. act. II z będg up. jegda bęoletę pri-
 šblę = gdy przyjdzie, quando advenerit.

4. Tryb warunkowy p. § 100.

5. Strona bierna wyraża się przez formę
 zwrotną t.j. przez stronę czynną z acc. zaimka

zwrotnego sz up or trěbyz otz tebe krestiti
sz = domagam się od ciebie, byś był ochrzczoney,
Ba ſi i or ſy va e (Mat. 3, 14) ale może też być wy-
razona przez imiesłow bierny z jsmo (był) up.
sz v e t i z e l i na nje pletomi byva a t o k e p r.
= rady niecierpliwe bywały przeciw nim ukłā,
dane (plecione); p o b e ſ i d e n o b y d e ſ i n a m a e
bedziem przez nas obu zwyciężony; synove
c e ſ a r o ſ t r i j a i z g o n a n i b y d o t z (Mat. 8, 12) =
= synowie królestwa będą wygnani.

§ 149 Futurum. Głównie fut. sygnatyczne,
odpowiadające litewskiemu na - siu zagi,
n e ſ i o; jedyny ślad jego pozostał w formie
p r e t e p. n t s. b y ſ i ſ z ſ t e j e (np. b y ſ z ſ t e j e u G n e g o,
na Stanysławskiego wyd. Budziłowickiego 1888
d); odpowiednio do tego musiało być niegdys'
z b y ſ z = lit. b ſ i u. Osobnej więc formy (niekto,
ktoś) dla futurum język nie posiada, proste,
głaz się natomiast formę czasu teraźniejszego,
go czasowników dokonanych.

Otoż czasowniki, jak i w innych językach
słowiańskich, dzielą się na dwie grupy:

I. Czasownik nie wyraża pobocznego poję-
cia dokonania czynności i dlatego nazywa się
niedokonanym, verbum imperfectivum. Nie,
dokonana czynność może być:

A. pro prostu trwa ła, duratywna up. b i t i - b i e.

B trwa ła i powtarzająca się, duraty-
wno-iteratywna (słowa czerstolliwa) np. b i v a t i -
= b i j a c i.

II. Czasownik wyraża poboczne pojęcie do-
konania czynności i nazywa się dokonanym,
verbum perfectivum, może zaś być

A pro prostu dokonanym (czynność
chwilowa, momentalna, czasownik jednolli-
wy) up. u - b i t i = z a b i e.

B dokonana czerstolliwa t.j. rozciąg-
ająca się na kilka przedmiotów lub przez kilka
podmiotów wykonana, np - u - b i v a t i = z a b i j a c i.

Odpowiednio do tego dzielą się czasowniki
Gram. stł. ark. 31.

w sposób następujący (por. Jagic: Beiträge zur slav. Syntax u. Denkschriften der Wiener Akad. philos.-hist. Cl. T. 26 r. 1900. A. Meillet: Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris 1902. E. Bochkne: Die actiones der Verba simplicia in den altbulgarischen Sprachdenkmälern Leipzig 1904):

1) Ekstotliwye, iterativa należące do koniung. II na -⁴ati, -aję a także do IV up. ⁴vlačiti, vodiťi, voxiti, goniti, laxiti, nositi, kooliti, kto⁴rym odpowiadają nieekstotliwye: vlěsti, vesti, (veda), vesti (vexa), gōnati, lěsti, nesti, iti.

2) Dokonane, należące do koniung. I: byti - będa, vrěsti - vręga, xlēsti - xlēda, jeti - ima, lešti - legę, pasti - padę, rešti - reka, sešti - sęda; II: gōnexnęti, dvignęti, dreznęti, kosnęti, minęti, stati, tleknęti, toknęti; niedokonane tejże koniung. gybnęti, vyknęti; Dokonane koniung. I: vlasvimisati, skanda, lisati (oba z greckiego), končati, lobčati

pojasati, razuměti (to ostatnie także niedokonane); Koniung. IV varili (wyprzedzić), vrěditi za, skoditi, xivili (wyzywiać), krestiti (ochrzcić), ku⁴piti, lišiti (prosbawiać), mostiti (odemścić) pusti, ti, roditi (urodzić), svoboditi (wyswobodzić), sro⁴vniti (zawstyżać), staviti (postawić) trudiťi sę (spracować się), javiti (ukazać); o niektórych trudno orzec, czy są dokonane, czy niedokonane; do koniung. I, dati (dać).

Słowo niedokonane przez xōżenie z przyimkiem staje się dokonaniem; dokonane po xōżeniu z przyimkiem pozostaje dokonaniem.

Ponieważ słowo dokonane oznacza skończenie czynności, a to właśnie jej skończenie stanowi jedną chwilę, przeto czynność przez nie wyrażona nie może być pojmowana, jako trwająca w chwili mówienia, ale jako kończąca się w teraźniejszości, przeszłości lub przyszłości. Zład wypływa, że forma czasu teraźniejszego tych czasowników nie ma znaczenia praesentis

durativi, czyli zwykłego czasu teraźniejszego, ale wyraża moment albo rozproszczenia się albo też skończenia się czynności w teraźniejszości, lub co częściej bywa, oznacza oczekiwany ko-
niec czynności. W ten sposób forma czasu tera-
źniejszego słów dokonanych, zastępuje miejsce
czasu przyszłego. Nie należy jednak tego rozumieć
w ten sposób, że czasowi teraźniejszemu słów
nie dokonanych, nie złożonych z przyimkami
odpowiada jako czas przyszły tak sama forma
czasu teraźniejszego złożona z przyimkiem, gdyż
uprawdza czasowniki: *vzide* (wejde), *vzide*
(wejde), *ixide* (wyjde), *pride* (przyjde) są w prze-
stym stopniu czasami przyszłości dla nie-
złożonego *ide*, jednak każdy z tych czasowników
ma też własny odzieni oznaczenia, zależny od te-
go, z jakim przyimkiem został złożony. Dla o-
znaczenia czasu przyszłego słów nie dokonanych
służą jedynie forma opisowa (p. § 148, 3). Ponieważ
czasownik dokonany nie wyraża czynności trwa-
jącej przeto od tych czasowników odwołujemy się do

czasu imperfectum, lecz tylko do opisu i opisu perfectum,
Czasownik częstotliwy przez przybranie prefiksu
przyimkowego również staje się dokonanym i wte-
dy oznacza powtarzające się momenty przery-
wanej czynności, która w istocie swojej nie jest
trwałą, ale gdy te momenty powtarzania się czyn-
ności przedstawimy sobie jako zależne od siebie
w czasie, wtedy otrzymamy ogólny obraz czynności
trwałej. Z tego wypływa dalszy rozwój: forma czę-
stotliwa czasowników dokonanych, złożonych
z przyimkami, po najwiękzej części utraciła zna-
czenie częstotliwości i stała się tylko formą czasu
nie dokonanego względem odpowiedniego doko-
nanego a forma czasu teraźniejszego tych czasowni-
ków ma też oznaczenie czasu teraźniejszego, odpowia-
dającego czasowi przyszłości słów dokonanych. Kie-
żda część czasowników częstotliwych z przyimkami
złożonych nie używa się bez tych przyimków up-
rządzać, porządkować, rozbić, *szvivati*, *vzi*,
vati, *zakryvati*, *umyvati*, *oděvati*, *sogreivati*,
nasčivati, *ubijati* i t.p. lecz stanowią one tylko

niedokonane odpowiedniki do dokonanych:
narodati, proznati, ranbiti, srovi, vřiti, zabryti,
umyti, oděti, srogrěti, nasěti, ubiti i t.p.
Takie nieřivřozone sřova cřestolliwě up. vodi,
ti, nositi i t.p. sřuiz najcřěšćiej do sanowxania
nie powtarzajęci się lecz raczej niedokonanej
czynności. Przykłady użycia czasu teraźniejszego
słów dokonanych, w znack. czasu przyszłego:
(Przekład polski wedding Wujka) Na rękach
wzre męte te = będą cię na ręku nosić Mat.
4, 6. Pobereć pszenicę z żitnicę = zgromadzi
pszenicę do gromna Mat. 3, 12.

Nie bój się otę tęmy ludii = nie będą
się bać tysięcy ludu Ps. 3, 7.

Žiwyj na nebesach posmějet se jemu = który
mieszka w niebieszech nasmiej się z niego Ps. 2, 4.

A z prisoře iscělę i = ja przyjdę i uzdrowię
go Mat. 8, 7.

Řekmo rěci slovo i iscěljet otrok moj =
tylko rzeć słowem i będzie uzdrowion sługa
mój. Mat. 8, 8.

Radite mi mlat z řetězom i srořuřę jeho
Supr. = dajcie mi młot żelazny, a rozbiję go.

Vřstanęte čęda na rodiťelę i ubijęte je =
powstanę synowie przeciw rodzicom i o śmierć
je przyprawiać będą Mat. 10, 21.

Řoř měřoř, jeřžę měřite, vřz měřte vame
= tak miarę, którą mierezycie, będzie wam oř,
mierzonę. Luk. 6, 38.

Przykłady na formy niedokonane-cřestolliwě:
Prořořdařę grady vřsę i vřsi... iscělę
vřsę z nedořę = obchodzę wszystkie miasta
i miasteczka (wřsę. wsi)... uodręwiaję wroć,
kę chorobę Mat. 9, 35.

Videř dva bratra... vř mětajęsta mřęž
vř morę = ujrzał dwóch bracię... rapuszerają
ce sieć w morze. Mat. 4, 18.

Vř xđajęstę mi xřlaja vřz dobrę oblyga,
ahę mę, za nę gonjaję blagostynę Euk.
sin. 77, a = odpisując mi się za dobre okę,
mywali mię, ponieważ ja uganiałem się
za dobrem.

Wstrząsatę uczniowie jego klasy i jadę,
atę, istirają się rękoma - ucamiowie rwali
kiosy i jedli, wycierając rękoma Luk. 6, 1.

Potemniem że jeteru rabu wół z zię umira,
wie - niektórego rotmistrza sęga że się ma,
joc miał umrzeć. Luk. 7, 2.

Aż posyła ją wy jako agnę po sędę
vlzk - ja was posyłam jako baranki między
dwie wilki. Luk. 10, 3.

Ślepecz ślepeca aże wodzić, oba w jamę
wpadnie - ślepy jeśli by ślepego prowadził,
badwa w dół wpadają. Mat. 18, 14.

Wstani i kodi - wstań a chodź Luk. 5, 23.

Kraków w lipcu 1909.

26926

P.